

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Lijana Palubinskienė

APSAUGOS NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ĮSTATYMO
ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE: PLUNGĖS RAJONO
SAVIVALDYBĖS ATVEJIS

Baigiamasis magistro projektas

Vadovė
Doc. dr. Rūta Brazienė

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

**APSAUGOS NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ĮSTATYMO
ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE: PLUNGĖS RAJONO
SAVIVALDYBĖS ATVEJIS**

Baigiamasis magistro projektas

Viešoji politika (kodas 621L22008)

Vadovė

Doc. dr. Rūta Brazienė

2016-05-30

Recenzentas

Doc. dr. Irena Luobikienė

Projektą atliko

Lijana Palubinskienė

2016-05-30

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų

(Fakultetas)

Lijana Palubinskienė

Viešoji politika, 621L22008

(Studijų programos pavadinimas, kodas)

„Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo įgyvendinimas Lietuvoje: Plungės rajono savivaldybės atvejis“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2016 m. gegužės 30 d.

Kaunas

Patvirtinu, kad mano, Lijanos Palubinskienės, baigiamasis projektas tema „Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo įgyvendinimas Lietuvoje: Plungės rajono savivaldybės atvejis“ yra parašytas visiškai savarankiškai ir visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Palubinskienė, Lijana. *Implementation of Law against Domestic Violence in Lithuania: Case of Plungė District Municipality*: Master's thesis in Public Policy / Supervisor Assoc. Prof. Rūta Brazienė. The Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Research area and field: 02 S

Key words: domestic, non-governmental organization, violence, perpetrator, specialized comprehensive assistance to persons affected by violence, specialized assistance center.

Kaunas, 2016. 75 p.

SUMMARY

In this Master's project "Implementation of Law against Domestic Violence in Lithuania: Case of Plunge District Municipality" there is an overview of "Protection against Domestic Violence Law" implementation aspects. The topic novelty is the fact that for solving domestic violence problems in Lithuania there is an approved Strategy of National Violence against Women Reduction, adopted Law against Domestic Violence, which came into force on 15th December, 2015. However, the practice of this law is still developing. In 2013 and 2015 changes were made in the Criminal Code of Lithuanian Republic Articles, which are related to domestic violence. The relevance of the project. There are some stereotypes in the society that domestic violence is a private matter of the family. There was no research about domestic violence in Plunge district that is the reason why this project is so important as it will help to look objectively at the situation of domestic violence in Plunge district. The object of thesis is the domestic violence in Plunge district municipality. The aim of the project is to analyze the domestic violence trends, causes and to identify emerging (existing) difficulties in implementing the anti-domestic violence law in Plunge district case. The objectives of the project are to provide the theoretical aspects of domestic violence, analyze the protection against the violence legal base in Lithuania and the European Union, to make domestic violence data analysis in Lithuania, to develop domestic violence law implementation methodology and techniques. Research subject – domestic violence law implementation in Plunge's district municipality. Thesis methods. In this thesis there is the comparative method, document analysis and a questionnaire for empirical data collection. The structure of the project. This project consists of an introduction, four chapters, which are divided into sections, conclusion, references and appendices. The first part describes aspects of domestic violence, forms of violence and the circle of violence and its scheme. The second part of the project analyzes the protection from violence in the legal regulation of Lithuania and the European Union countries and describes the functions and activities of the specialized assistance centers. The third part analyzes the implementation of the anti-domestic violence law, by using the statistics of Lithuania and Plunge district municipality. The fourth part of the project describes the domestic violence research methodology and the research analysis is conducted. The final project includes 7 tables and 29 figures, 85 literature sources are used.

TURINYS

LENTELĖS	6
PAVEIKSLAI	6
PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ SĄRAŠAS	8
ĮVADAS.....	9
1. SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE TEORINIAI ASPEKTAI	11
1.1. Smurto artimoje aplinkoje samprata ir rūšys.....	11
1.2. Smurto ratas ir jo schema	15
2. APSAUGOS NUO SMURTO TEISINIS REGLAMENTAVIMAS LIETUVOJE IR EUROPOS SAJUNGOS ŠALYSE	19
2.1. Smurto artimoje aplinkoje teisinis reglamentavimas Lietuvos Respublikoje	19
2.2. Smurto artimoje aplinkoje teisinis reglamentavimas Europos Sąjungos šalyse.....	27
2.3. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas įgyvendinant apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą.....	29
2.4. Specializuotos pagalbos centro funkcijos.....	30
3. APSAUGOS NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ĮSTATYMO ĮGYVENDINIMAS	33
3.1. Smurto artimoje aplinkoje situacijos analizė Lietuvoje	33
3.2. Smurto artimoje aplinkoje Plungės rajone 2010 – 2015 metų analizė	39
3.3. Smurto artimoje aplinkoje prevencija	51
4. SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ĮSTATYMO ĮGYVENDINIMO TYRIMO METODOLOGIJA IR METODIKA	53
4.1. Tyrimo metodika	53
4.2. Anketinės apklausos analizė.....	54
IŠVADOS.....	62
REKOMENDACIJOS.....	63
LITERATŪRA.....	65
ŠALTINIAI	67
1 PRIEDAS	71

LENTELĖS

1 lentelė. Smurto rūšys.....	12
2 lentelė. Nuo nusikalstamų veikų nukentėjusios moterys.....	35
3 lentelė. Smurtas lyčių pagrindu 2010-01-01/2015-12-31.....	37
4 lentelė. Smurto artimoje aplinkoje kvalifikavimas pagal BK straipsnius	39
5 lentelė. 2010 m. Plungės r. PK KPS priimti procesiniai sprendimai.....	40
6 lentelė. Smurtas artimoje aplinkoje Plungės mieste ir rajone 2012-2015 m.....	42
7 lentelė. Respondentų pasiskirstymas procentais pagal patirtas smurto rūšis.....	56

PAVEIKSLAI

1 Pav. Smurto ratas	17
2 Pav. 2012 m. nukentėjusieji	36
3 Pav. 2013 m. nukentėjusieji	36
4 Pav. 2014 m. nukentėjusieji dėl smurto artimoje aplinkoje	37
5 Pav. 2015 m. nukentėjusieji dėl smurto artimoje aplinkoje	38
6 Pav. Pranešimai apie smurtą artimoje aplinkoje ir priimti procesiniai sprendimai	38
7 Pav. Ryšiai siejantys įtariamąjį su auka 2012-01-01 / 2015-12-31.....	39
8 Pav. 2010 – 2011 m. pradėti ikiteisminiai tyrimai.....	41
9 Pav. 2012 m. pradėti ikiteisminiai tyrimai.....	42
10 Pav. Pareikšti įtarimai dėl smurto artimoje aplinkoje.....	43
11 Pav. 2012 m. ikiteisminiuose tyrimuose priimti sprendimai.....	44
12 Pav. 2013 m. ikiteisminių tyrimų pradėjimai pagal LR BK straipsnius.....	45
13 Pav. 2013 m. ikiteisminiuose tyrimuose priimti procesiniai sprendimai	46
14 Pav. 2014 m. smurto artimoje aplinkoje tendencija.....	47
15 Pav. Apsvaigimo būsenos nusikalstamos veikos metu	48
16 Pav. Bylose priimti procesiniai sprendimai.....	48
17 Pav. 2010-2015 pradėtų IT tendencija Plungės rajono savivaldybėje.....	50
18 Pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį.....	54
19 Pav. Respondentų amžius.....	54
20 Pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą.....	55
21 Pav. Respondentų užimtumas.....	55
22 Pav. Respondento giminystės ryšis su smurtautoju	56

23 Pav. Respondentų pasiskirstymas pagal apsvaigimą įvykio metu, proc.	56
24 Pav. Skatinantys smurtą veiksniai pagal svarbumą, proc.	57
25 Pav. Respondentų nuomonė apie pagalbos įvertinimą, proc.	58
26 Pav. Respondentų atsakymai į pagalbos siūlymą, proc.	59
27 Pav. Respondentų nuomonė apie informaciją buvimą, atvejai	59
28 Pav. Respondentų informacijos šaltiniai apie apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą.....	60
29 Pav. Respondentų nuomonė apie įstatymo reikalingumą.....	60

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ SĄRAŠAS

Artima aplinka – aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį (Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 2011).

Nevyriausybė organizacija – nuo valstybės ir savivaldybių institucijų nepriklausomas, savanoriškumo pagrindais visuomenės ar jos grupės naudai veikianti viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas nėra pelno ar politinės valdžios siekimas arba tik religijos tikslų įgyvendinimas (Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 2011).

Pagalba smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims (toliau pagalba) - psichologo, teisinės, socialinės, sveikatos priežiūros, švietimo, apgyvendinimo ir kitos būtinos paslaugos, teikiamos valstybės, savivaldybės, institucijų ir nevyriausybinių organizacijų smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims (Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 2011).

Smurtą artimoje aplinkoje patyręs asmuo (toliau - smurtą patyręs asmuo) - asmuo, prieš kurį panaudotas smurtas artimoje aplinkoje, taip pat vaikas, tapęs smurto artimoje aplinkoje liudininku ar gyvenantis aplinkoje, kurioje buvo smurtauta (Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 2011).

Smurtas - veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą.

Smurtautojas - asmuo, smurtaujantis artimoje aplinkoje (Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 2011).

Specializuota kompleksinė pagalba smurtą patyrusiems asmenims (toliau - specializuota kompleksinė pagalba) - specializuotos pagalbos centrų teikiama kompleksinė pagalba smurto artimoje aplinkoje atveju įveikiant kritinę būklę, specializuota psichologo, teisinė ir kita pagalba (Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 2011).

Specializuotos pagalbos centras – viešąsias funkcijas atliekanti institucija, teikianti specializuotą kompleksinę pagalbą smurtą patyrusiems asmenims (Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 2011).

IVADAS

Temos aktualumas. Lietuvoje pastaruoju metu ypač aktuali problema – smurtas artimoje aplinkoje. Šią problemą spręsti turi kartu tiek teisėsaugos institucijos, tiek valstybinės institucijos, tiek nevyriausybines organizacijas, tiek patys, smurtą patyrę asmenys. Visuomenėje yra nusistovėję stereotipai dar iš sovietmečio, kad smurtas artimoje aplinkoje, yra pačios šeimos asmeninis reikalas. Reikalinga apie tai kalbėti garsiai, siekiant patyrusiems smurtą padėti suprasti, kad reikia kovoti su smurtu šeimoje, siekiant ne tik asmeninės, bet ir visuomenės gerovės. Plungės rajone tyrimas dėl smurto artimoje aplinkoje atliktas dar nebuvo, tai sąlygoja šio projekto svarbą, kadangi padės objektyviai pažvelgti kokia smurto artimoje aplinkoje Plungės rajone padėtis.

Viena iš labiausiai paplitusių smurto formų yra smurtas šeimoje. Smurto artimoje aplinkoje problema aktuali viso pasaulio visuomenei, tarp jų – ir Lietuvos. Siekiant sėkmingai užkirsti kelią smurtui artimoje aplinkoje, būtina suvokti minėto reiškinio specifiką bei žinoti smurtą patyrusių asmenų psichologinę situaciją. Dažniausiai smurto artimoje aplinkoje aukomis tampa moterys, vaikai, rečiau vyrai – ne vien todėl, kad jie fiziškai stipresni, bet ir dėl įvairių socialinių priežasčių. Taip pat pasitaiko atvejų kai tėvai patiria smurtą iš savo vaikų, anūkų. Smurtas šeimose, tai vienas klastingiausių mūsų visuomenės nusikalstamų veikų ir nepriklauso nuo rasės, kultūros, tikėjimo ar ekonominės padėties. Nors Lietuvoje yra patvirtinta Valstybinė smurto prieš moteris mažinimo strategija, priimtas Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, kuris įsigaliojo 2011 m. gruodžio 15 d., tačiau šio įstatymo nuostatų taikymo praktika formuojasi iki šiol. Dėl šios priežasties institucijos, siekiančios ginti asmenis nuo smurto artimoje aplinkoje ir užtikrinti jų teises bei laisves, dažnai susiduria su įvairiomis teisinėmis, administracinėmis ar socialinėmis kliūtimis. Taip pat esant didžiuliams neginčytiniams pasipriešinimo smurtui judėjimo rezultatams, reikalingas naujas požiūris į smurto artimoje aplinkoje reiškinį, pažvelgiant į jį iš žmogaus teisių pažeidimo pozicijų.

Smurtas šeimoje yra analizuotas daugelio autorių. Smurto prieš moteris priežastis ir prevenciją analizavo Gustainienė (2005), teisinę smurto šeimoje problematiką nagrinėjo Michailovič (2012), smurto reiškinio sampratą ir rūšis nagrinėjo Diršienė, Reikertienė (2008), dėl alkoholio daromos žalos socialinei visuomenei ir smurtui šeimoje tyrė Tamutienė (2013), tyrimais Lietuvos kriminalistinės teisės aspektais smurto klausimais Pladas (2013), 2013 metais Vilniaus miesto apylinkės teisme išnagrinėtų bylų dėl smurto artimoje aplinkoje tyrimą atliko Piesliakas (2014). Smurto artimoje aplinkoje problemoms spręsti 2011 metais buvo priimtas Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas (Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 2011) bei 2013 m. liepos 13 d. (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas, 2013) ir 2015 m. balandžio 30 d. (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas, 2013) keisti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso straipsniai inkriminuojantys

nusikalstamas veikas, susijusias su smurtu artimoje aplinkoje. Diršienė (2014) ir kiti autoriai įvertino naujai priimtą Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą.

Tyrimo problema. Kaip yra įgyvendinamos smurto artimoje aplinkoje įstatymo nuostatos Plungės rajono savivaldybėje ir kokius tobulinimo pasiūlymus galima būtų patikti?

Tyrimo objektas – smurtas artimoje aplinkoje Plungės rajono savivaldybėje.

Tyrimo dalykas – smurto artimoje aplinkoje įstatymo įgyvendinimas Plungės rajono savivaldybėje.

Projekto tikslas. Išanalizuoti smurto artimoje aplinkoje tendencijas, kilimo priežastis bei nustatyti kylančius (esamus) sunkumus įgyvendinant apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą Plungės rajone atveju.

Projekto uždaviniai:

1. Pateikti smurto artimoje aplinkoje teorinius aspektus.
2. Išanalizuoti apsaugos nuo smurto teisinę bazę Lietuvoje ir Europos Sąjungoje.
3. Atlikti smurto artimoje aplinkoje situacijos analizę Lietuvoje.
4. Parengti smurto artimoje aplinkoje įstatymo įgyvendinimo tyrimo metodologiją ir metodiką.
5. Pateikti smurto artimoje aplinkoje įstatymo įgyvendinimo rekomendacijas Plungės rajono savivaldybėje.

Tyrimo metodai. Projekte taikoma mokslinės literatūros šaltinių ir teisės aktų analizė, kuri remiasi tyrimo srities šaltiniais, nuomonių įvairove. Taikomas lyginamasis metodas, dokumentų analizė, atliktas 2010 – 2015 metų Plungės rajono policijos įstaigoje užregistruotų įvykių, dėl smurto artimoje aplinkoje, empirinis tyrimas, atlikta Plungės rajono savivaldybėje gyvenančių smurtą artimoje aplinkoje patyrusių asmenų anketinė apklausa, analizuojami Lietuvos Respublikos teisės aktai, įstatymai, reglamentuojantys atsakomybę už smurtą.

Projekto struktūra. Projektą sudaro įvadas, keturi skyriai, kurie suskirstyti į poskyrius, išvados, literatūros sąrašas ir priedai. Pirmoje dalyje aprašoma smurto artimoje aplinkoje aspektai, smurto rūšys bei smurto ratas ir jo schema. Antrojoje projekto dalyje analizuojama apsaugos nuo smurto teisinis reglamentavimas Lietuvoje ir Europos Sąjungos šalyse, aprašoma specializuotos pagalbos centrų funkcijos ir veikla. Trečioje dalyje analizuojama kaip įgyvendinamas apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, naudojant statistinius duomenis Lietuvoje ir Plungės rajono savivaldybėje. Ketvirtoje projekto dalyje aprašoma smurto artimoje aplinkoje tyrimo metodologija bei atliekama tyrimo analizė. Baigiamąjį projektą sudaro 7 lentelės ir 29 paveikslai, panaudoti 27 mokslinės literatūros šaltiniai ir 58 teisės aktų ir duomenų šaltiniai.

1. SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Smurto artimoje aplinkoje samprata ir rūšys

Kiekvienas smurtą gali suprasti savaip. Smurtas egzistuoja visur – viešojoje vietoje, artimoje aplinkoje arba šeimoje. Dažniau žodis taikomas apibrėžiant vieno asmens sukeltą žalą kitam asmeniui. Smurto supratimas ir vertinimas skyrėsi ir skiriasi priklausomai nuo laikmečio, kultūros, ekonominės ir socialinės situacijos. „Visuomenė dar nepakankamai suvokia smurtą prieš moteris, nepilnamečius ir kitas pažeidžiamas grupes. (...) Remiantis tyrimų duomenimis, beveik kas antra lietuvė ir kas trečia europietė yra patyrusi fizinį ir /arba seksualinį smurtą artimoje aplinkoje – tai yra 62 mln. moterų. Net 67% apklaustųjų moterų nesikreipė pagalbos, nepranešė apie smurtą. Tad mes matome tik ledkalnio viršūnę“, – sako J. Sabatauskas (Sabatauskas, 2016). Smurtas artimoje aplinkoje gali pasireikšti psichologine išraiška, fizine jėga. Smurtas protrūkio metu yra tam tikras pavojus gyvybei, gali būti nuo nežymaus iki labai akivaizdaus. Smurtas artimoje aplinkoje pasireiškia agresyviu elgesiu. Dažniausiai smurtauja stipresnis prieš silpnesnį. Daugiausiai psichologinį smurtą artimoje aplinkoje naudoja moterys, o fizinį – vyrai. Pirmiau pasireiškia psichologinis (emocinis) smurtas, kuris vėliau perauga į įvairaus sunkumo fizinius veiksmus, o vėliau atsiranda seksualinė prievarta. Viena iš retesnių smurto rūšių – tai ekonominė (finansinė) prievarta. Todėl artimoje aplinkoje gali būti viena arba kelios, o gal net ir visos pasitaikančios smurto rūšys: psichologinis, fizinis, seksualinis ir ekonominis (Žukauskienė, 2006).

Smurtas – veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, ekonominis, seksualinis arba kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą. Smurtas artimoje aplinkoje yra viena rimčiausių šiuolaikinių valstybių problemų visame pasaulyje. Jis neigiamai veikia žmonių psichiką ir gyvenimą. Bet koks fizinis, psichologinis, seksualinis ar ekonominis smurtas negali būti toleruojamas. Tokia nuostata įteisinta ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21, 29, 38 straipsniuose (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992).

Artima aplinka – aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį.

Smurtą artimoje aplinkoje patyręs asmuo – asmuo, prieš kurį panaudotas bet koks smurtas artimoje aplinkoje, taip pat vaikas, tapęs smurto artimoje aplinkoje liudininku ar gyvenantis tokioje aplinkoje, kurioje buvo smurtauta.

Smurto rūšis	Būdingas elgesys
Psichologinis (emocinis) smurtas	tai pavojingas, sąmoningas, tyčinis poveikis kito žmogaus psichikai, verčiantis baimintis, kad dėl tolesnių grasinančiojo veikslių ar neveikimo gali atsirasti tam tikrų neigiamų padarinių.
Fizinis smurtas	tai neteisėtas, tyčinis, prieš kito žmogaus valią, jo organizmui daromas fizinis poveikis, kuriuo siekiama atimti gyvybę, padaryti žalą sveikatai, atimti laisvę, sukelti bejėgišką būklę, fizinį skausmą ar kitokias fizines kančias.
Seksualinis smurtas	tai pirmiausia kėsintis į seksualinio apsisprendimo laisvę. Kartu su seksualiniu smurtu būna ir fizinio bei psichologinio smurto bruožai. Seksualinis smurtas artimoje aplinkoje pasireiškia taip, kaip vertimas nusirengti, santykiuoti prieš asmens valią, ypač žiaurus lytinis santykiavimas prieš kito valią, vertimas stebėti ir kartoti pornografinius veiksmus.
Ekonominis smurtas	tai yra labai sudėtinga smurto forma, kuri pasižymi tam tikra specifika, kadangi jo padariniai nėra akivaizdūs kitiems. Labiausiai paplitusios šios ekonominio smurto formos: kontroliuojamas šeimos biudžetas, neleidžiama šeimos nariui dirbti, iš jo atimami visi pinigai, verčiama prašyti pinigų savo reikmėms, neduodama pinigų būtiniausiems dalykams (maistui, rūbams, vaistams, išsilavinimui), savanaudiškai priimami finansiniai sprendimai, atsisakoma išlaikyti vaikus tiek gyvenant santuokoje, tiek skyrybų atveju.

Lentelėje pateikiamos smurto rūšys su kiekvienai būdingu elgesiu (žr. 1 lentelė).

Psichologinis (emocinis) smurtas nėra taip akivaizdžiai pastebimas kaip fizinis smurtas, kadangi po jo nelieka mėlynių, lūžių bei kitų sužalojimų, tačiau jis pažeidžia psichologinę žmogaus gerovę ir palieka gilesnius randus, kurie paprasta akimi nematomi, tačiau gali būti jaučiami visą likusį gyvenimą.

Psichologinio smurto išraiškos:

- pastovi kritika arba šaipymasis, šauksmai arba skriaudimas;
- jausmų ignoravimas;
- įsitikinimų išjuokimas;
- manipuliavimas, melas;
- atsisakymas išeiti kartu į viešumą;
- viešas žeminimas, gėdinimas;
- persekiojimas;
- grasinimas:
  - atimti vaikus, išmesti iš namų ir pan.;

- sužaloti fiziškai ar net nužudyti;
- smurtautojo grasinimas, kad pats nusižudys (jeigu auka bandys palikti smurtautoją);
- savininkiškumas, atskyrimas nuo draugų ir šeimos (socialinė izoliacija);
- aukos kaltinimas dėl smurtautojo veiksmų ar savijautos ir pan.

Grasinimai, susiję su grasinimu nužudyti, – vienas iš pavojingiausių psichologinio smurto rūšių, todėl yra labai svarbu išsiaiškinti ar tai reali grėsmė aukai. Tai dažniausia vyksta tarp susituokusių porų ar sugyventinių. Grėsmė būti nužudytai aukai padidėja tada, kai auka ketina nutraukti santykius su smurtautoju. Kitaip tariant, kai susvyruoja smurtautojo „autoritetas“. Tai dažniausiai liečia smurto artimoje aplinkoje aukas moteris. Tuomet gali atsirasti dar viena smurto forma „skyrybų smurtas“. Smurtautojais negimstama, jais tampama. Tai išmoktas elgesys. Todėl labai svarbus šeimos modelis, kurį mato vaikai, augantys šeimose ir formuojantys savo pasaulėžiūrą ir supratimą apie gyvenimą.

Atkreiptinas dėmesys į dar vieną psichologinės prievartos formą – persekiojimą.

Persekiojimas – tai pasikartojantis elgesys, sukeliantis aukai didelę baimę (Smurtas artimoje aplinkoje: rizikos įvertinimas ir valdymas, 2013).

Dažniausiai naudojamos persekiojimo išraiškos:

- telefono skambučių ar elektroninio pašto tikrinimas;
- stebėjimas paslėptomis vaizdo kameromis;
- sekimas ir stebėjimas (galimas vietos nustatymo įrangos panaudojimas);
- bandymas surasti auką pasinaudojant adresų knygą, internetu ar net samdant privačius seklius;
- ieškant informacijos apie aukos buvimo vietą susisiekiama su draugais, šeimos nariais, bendradarbiais ar kaimynais;
- pastovūs skambučiai telefonu, kartais numetant ragelį atsiliepus;
- nepageidaujamų paketų, atviručių, dovanų ar laiškų siuntimas paštu;
- aukos asmeninio turto ar net išmetamų šiukšlių tikrinimas;
- žalos atidarymas aukos namams, automobiliui ar kitai nuosavybei;
- grasinimas pakenkti aukai ar jos draugams, šeimos nariams ar gyvūnams ir pan.

Dažniausiai į policijos pareigūnų akiratį patenka aukos, nukentėjusios nuo fizinės smurtautojo agresijos. **Fizinio smurto išraiškos:**

- įvairus mušimas, smūgiai, kumščiajimas, spardymas, stumdymas, partrenkimas;
- griebimas už plaukų, smauginimas, dusinimas, kratymas;
- draskymas, badymas, kandžiojimas;
- sužeidimas, deginimas, nuplikymas arba šaldymas;

- kankinimas ir pan.

Seksualinis smurtas Lietuvoje, kaip nusikalstama veika artimoje aplinkoje, nėra klasifikuojamas atskirai. Seksualinio prievartavimo atvejai yra priskiriami prie kitų nusikalstamų veikų. Nesant šių nusikaltimo statistikos, sudėtinga analizuoti problemą, konferencijoje „Mūsų balsai pažangai“ teigė Moterų informacijos atstovė Rugilė Butkevičiūtė. Pasak jos 80% moterų nemato skirtumų tarp seksualinio santykiavimo ir partnerio išprievartavimo. „Ši tema yra tabu mūsų visuomenėje, moterys nėra linkusios apie tai kalbėti“, – teigė R. Butkevičiūtė. (Butkevičiūtė, 2014)

Seksualinio smurto išraiškos:

- su partneriu elgiamasi kaip su sekso objektu;
- vertimas nusirenginėti prieš partnerio valią;
- santykiavimas ypatingai žiauriai, neretai prieš tai sumušant arba naudojant papildomas priemones (peilius, ginklus ir pan.);
- vertimas lytiškai santykiuoti prieš valią;
- nepageidaujamų seksualinio akto formų naudojimas siekiant valdyti;
- vertimas stebėti ir kartoti pornografinius veiksmus ar dalyvauti pornografijos filmavime prieš partnerio valią.

Rečiausiai pasitaikanti smurto artimoje aplinkoje rūšis tai ekonominis (finansinis) smurtas.

Ekonominio smurto išraiškos:

- pinigų ar kreditinių kortelių atėmimas;
- šeimos biudžeto vienvaldiška kontrolė;
- pinigų ar turto vogimas arba išviliojimas apgaulės būdu ir pan.

Skiriama dar viena prievartos rūšis – nepriežiūra. **Nepriežiūra** – tai dėmesio asmeniui stoka, nesirūpinimas, draudimas lavintis, šviestis, fiziškai vystytis, marinimas badu, medicininės pagalbos neiškvietimas ligoniui ir kt. – visa tai fizinio ir psichologinio smurto dalis (Diršienė, 2005). Ši smurto forma nėra plačiai paplitusi, tačiau ji yra pražūtinga tose šeimose, kuriose smurtaujama ne tik prieš moterį, motiną, bet ir prieš vaikus. Dėl nepriežiūros, pavėluotos medicininės pagalbos smurto aukoms gali atsirasti įvairių ligų, fizinė negalia, gali netgi ištikti mirtis. Dėl nepriežiūros, vaikai vengia lankyti mokyklą, o jei lanko, tai nesugeba mokytis, nes turi bendravimo sutrikimų tai gali būti elgesio ir emocijų sutrikimai.

Smurtą artimoje aplinkoje patiria ne tik moterys, vaikai, vyrai, broliai, seserys, bet ir senovo amžiaus ar neįgalūs asmenys.

Smurtas prieš moteris šeimoje – tai visi tyčiniai fiziniai, psichologiniai, ekonominiai, seksualiniai vieno šeimos nario (dažniausiai vyro veiksmai kito šeimos nario), dažniausiai moters atžvilgiu, jeigu šie veiksmai pažeidžia jos asmens, konstitucines teises ir laisves bei sukelia jai

ekonominę, fizinę, psichinę ar moralinę žalą. Dar viena gali būti smurto rūšis prieš moteris – tai socialinė izoliacija.

Smurtas prieš vaikus dažniausiai pasireiškia fiziniu, psichologiniu, seksualiniu būdu bei nepriežiūra. Tačiau užsienio mokslininkai pastebi dar platesnę prieš vaikus naudojamų prievartą. Todėl galima išskirti net septynias šios prievartos rūšis prieš vaikus: fizinė prievarta, seksualinė prievarta, su lytėjimu susijusi prievarta, psichologinė prievarta, egzistencinė prievarta, religinė arba kulto prievarta, emocinė prievarta.

Smurtas prieš vyrus (nors ir retai būna) taip pat naudojamas ir jie jį patiria. Jis nėra pakankamai atskleistas ir suvokiamas visuomenėje. Vyrų nuo pat mažens yra grūdinami, pratinami ir skatinami būti stipriais, niekada nesiskųsti bei neverkti.

Smurtas prieš senyvo amžiaus ir neįgalius asmenis vyksta dėl jų senyvo amžiaus, fizinės, psichinės ar protinės būklės. Jie yra labai pažeidžiami ir reikalaujantys individualaus dėmesio. Dėl sveikatos sutrikimų jiems reikalingos ypatingos sąlygos, reikalinga, ne tik artimųjų pagalba, bet ir specialistų pagalba bei slauga. Prieš juos gali būti naudojamas ne tik fizinis, psichologinis, seksualinis smurtas, bet ir nepriežiūra. Vyresnio amžiaus asmenys nepraneša apie patiriamą smurtą, kadangi jiems tai yra didelė gėda.

Smurtas artimoje aplinkoje nepriklauso nuo socialinės padėties, religijos, seksualinės orientacijos arba etninės kilmės. Smurtą gali patirti abiejų lyčių atstovai, tačiau daugiausia smurtą patiria moterys.

Kiekvienu konkrečiu atveju smurtas būna kitoks ir nebūtinai tik vienos rūšies. Dažniausiai smurtas artimoje aplinkoje yra fizinio, seksualinio, psichologinio ir ekonominio smurto derinys. Bet koks smurtas artimoje aplinkoje dažniausiai prasideda psichologiniu ir užsibaigia fiziniu smurtu, kai smurtautojas nebeiškenčia ir savo galią bei norą kontroliuoti įgyvendina tokiu būdu. Pagalba aukai labai svarbi ir reikšminga ir toleruoti bei taikstyti su smurtu ar nesitaikstyti su smurtu turi nuspręsti pati smurto artimoje aplinkoje auka.

1.2. Smurto ratas ir jo schema

Mūsų visuomenė smurtą dažniausiai suvokia labai vienareikšmiškai – dažniausiai smurtu pavadinamas tik fizinio skausmo kitam žmogui sukėlimas, tačiau smurto rūšių yra daugiau ir jos visos ne ką mažiau žeminančios ir kankinančios tiek fiziškai, tiek moraliai. Susidūrus su smurtu moterys nėra linkusios pagalbos ieškoti iškart. Jos neretai įsisuka į smurto ratą, visiškai praranda dvasinę pusiausvyrą, savivertę, nebemoka objektyviai vertinti poros tarpusavio santykių, tampa visiškai finansiškai ir emociškai priklausomos nuo smurtautojo. Pastebėjusios pirmuosius smurto požymius, įtariančios galimą smurto atsiradimą arba pagaliau pasiryžusios susigrąžinti ramų ir laimingą gyvenimą sau ir savo vaikas moterys turėtų nedelsiant ieškoti pagalbos.

Pasaulinės sveikatos apsaugos organizacijos ekspertas ir smurto prieš moteris stebėjimo centro Ispanijoje prezidentas Miguelis Lorente Acosta (Acosta, 2010) išskiria smurtą į tipus:

- smurtą šeimoje,
- smurtą prieš moteris,
- smurtą lyčių pagrindu.

Ekspertas teigia, „kad visos šios smurto rūšys remiasi vienu – vyrų tikėjimu, kad jie turi teisę ką nors keisti savo moteryse“.

Tyrimais nustatyta, kad smurtą artimoje aplinkoje daugiausia patiria moterys. Kiekviena moteris ar mergina svajoja apie šeimą, vaikus, nori būti mylima ir jaustis saugia šalia esančio vyro (Smurto šeimoje intervencijos projektas – Duluth modelis,). Psichologų teigimu, agresijos ar pykčio požymiai jau yra signalas, jog vyras nesugeba reguliuoti vidinės pusiausvyros ir galimai santuokoje jis tai nukreips prieš savo moterį. Analizuojant smurtą, būtina žinoti ir tam tikrus specifinius smurto rato etapus, kurie vienaip ar kitaip pasireiškia konfliktinėje aplinkoje. Smurtas šeimoje vyksta pagal tam tikrą modelį, kuris pavadintas smurto ratu. (pvz.: „Galios ir kontrolės rato“ modelis buvo sukurtas Duluth mieste, esančiame Jungtinių Valstijų šiaurinėje Minesotoje remiantis moterų, nukentėjusių nuo savo partnerių patirtimi). Smurto ratas pasireiškia trimis etapais:

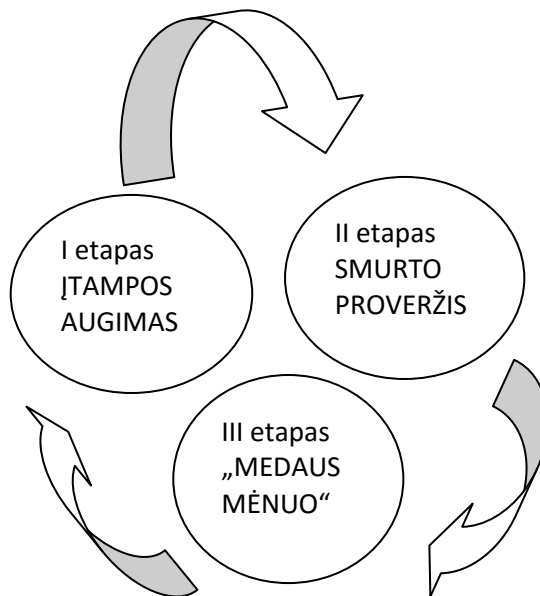
- įtampos augimo,
- smurto proveržiu,
- „medaus mėnuo“.

Įtampos augimo etape vyksta smulkūs incidentai, pradeda didėti įtampa. Smurtautojas tampa vis grubesnis aukos atžvilgiu. Auka tampa paklusni, bijo prieštarauti, vengia galimų konfliktinių situacijų. Auka mano galinti susitvarkyti su esama situacija ir, kad viskas pasikeis savaime.

Smurto proveržio etape smurtautojo įniršis pasidaro stipresnis už kontrolę. Auka jaučia skausmą, pažeminimą, baimę ir nusivylimą. Šis etapas trunka trumpiausiai.

„Medaus mėnesio“ etape smurtautojas atgailauja, žada daugiau nesmurtauti, dovanoja gėles ar kitokias dovanas. Kartais smurtautojas kaltina auką, kad ji išprovokavo ir pati kalta, o jeigu ji „gerai“ elgsis, smurtas nepasikartos. Auka dažniausiai atleidžia ir patiki smurtautoju. Ji mano, kad kontroliuoja situaciją, tačiau slepiasi „nematomas smurtas“ (Metodinės rekomendacijos skirtos Krizių centrų, atsakančių į nemokamos pagalbos linijos skambučius, darbuotojų ir savanorių komandoms, 2007). Vėl viskas gali prasidėti iš naujo nuo I etapo, o smurtas gali pasikartoti dažniau ir dar su didesne jėga (žr. 1 pav.).

1 pav. Smurto ratas

Šaltinis: Metodinės rekomendacijos skirtos Krizių centrų, atsakančių į nemokamos pagalbos linijos skambučius, darbuotojų ir savanorių komandoms, 2007, p. 5-6.

Moteris, nesulaukianti palaikymo iš aplinkos, patenka į uždara smurto ratą, kuomet smurtas po tam tikros pertraukos vėl kartojasi ir stiprėja. Sukdamasi uždare smurto rate moteris jau nebegali apginti savęs bei savo vaikų ir jei niekas neįsikiš smurtas šeimoje stiprės ir gali baigtis tragiškai.

Smurtas artimoje aplinkoje „yra viena iš labiausiai užslėptų smurto prieš moteris formų. Jis paplitęs visose visuomenėse. Šeimoje visų amžiaus grupių moterys patiria visų formų dėl tradicijų gyvuojantį nuostatų smurtą, įskaitant sumušimą, žagimą, kitų formų seksualinę prievartą, psichinį ir kitų formų smurtą. Nebūdamos ekonomiškai nepriklausomos, daugelis moterų negali atsisakyti smurtu paženklintų santykių. Kai vyrai atsisako savo šeiminių pareigų, tai gali būti smurto ir prievartos forma. Šių formų smurtas kelia pavojų moterų sveikatai ir sumažina jų galimybes lygiomis sąlygomis dalyvauti šeimos gyvenime ir viešajame gyvenime“ (Smurtas artimoje aplinkoje: rizikos įvertinimas ir valdymas, 2013).

Siekiant išsiaiškinti smurto suvokimo ir egzistavimo pripažinimo mastą, prievartos prieš moteris paplitimą, 2002 – 2008 m. Moterų informacijos centras iniciavo tyrimus. 2002 tyrimo metu apklausta 1000 15 – 74 m. Lietuvoje gyvenančių vyrų ir moterų. 2008 m. apklausta 1000 18 – 75 m. moterų. asmenų, kurių amžius 15 – 74 m. abiejų tyrimų duomenimis respondentai mušimą ir išprievartavimą pripažįsta kaip akivaizdžius smurtinius fizinės bei seksualinės prievartos veiksmus. *Mušimą, stumdymą, tampymą už plaukų* – 90 proc. abiejų tyrimų respondentai tai įvardijo kaip smurto veiksmus. Seksualinio pobūdžio prievartos smurtu laikė apie 89 proc. 2002 m. tyrimo respondentai, o 2008 m. – 93-96 proc. respondentų. 2002 m. – 46 proc., 2008 m. – 86 proc. respondentų *grasinimą, bauginimą laikė kaip* psichologinio pobūdžio smurtu. Kaip į psichologinio pobūdžio prievartos smurtą

tampymas už laukų, stumdymas, pavydas, asmeninio gyvenimo kontroliavimas, respondantai vertino atlaidžiau (Business Government & Inovation, 2008)

Suomijoje, Portugalijoje, Belgijoje ir Austrijoje (2009-2011) buvo atliktas tyrimas, kurį finansavo Europos Komisija pagal *Daphne* programą (AVOW) dėl prievartos prieš vyresnio amžiaus moteris paplitimą. Atsitiktiniu atrankos būdu, pagal iš anksto sudarytą klausimyną, apklaustos 515 vyresnio amžiaus moterys. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, nustatyta, kad iš 515 apklaustų moterų 113 buvo patyrusios bent vieną iš smurto rūšių. Dažniausia (17,8%) patiriama psichologinė (emocinė) ir apie 9% finansinė smurto rūšis. Šiuo tyrimu nustatyta, kad kas penkta moteris patiria vienos ar kelių smurto prievartos rūšių, tik kas septinta vyresnio amžiaus moteris apie tai išdrįsta kalbėti. Dauguma moterų apie šią problemą nekalba, manydamos, kad nesulauks tinkamos pagalbos, abejojo įvykio rimtumu, nenorėjo, kad smurtautojas pakliūtų į kalėjimą. Dėl prievartos pagalbos kreipėsi tik 13 moterų, iš jų kas antra nurodė, kad kreiptis buvo naudinga (Tamutienė, 2012).

2. APSAUGOS NUO SMURTO TEISINIS REGLAMENTAVIMAS LIETUVOJE IR EUROPOS SĄJUNGOS ŠALYSE

2.1. Smurto artimoje aplinkoje teisinis reglamentavimas Lietuvos Respublikoje

Konstitucija, kuris yra pagrindinis Lietuvos Respublikos įstatymas, Lietuvos teisinėje sistemoje įtvirtina pagrindines žmogaus teises ir laisves, draudžia žmogų kankinti, žaloti, žiauriai su juo elgtis, nustatyti tokias pat bausmes, numato galimybę pažeistas konstitucines teises ir laisves ginti teisme, gauti patirtos materialinės ar moralinės žalos atlyginimą. 38 straipsnyje pažymima, kad „valstybė saugo ir globoja šeimą, tėvystę, motinystę, vaikystę, tėvų teisę ir pareigą auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti, o vaikų pareiga – gerbti tėvus, globoti juos senatvėje“ (Lietuvos Respublikos Konstitucija 38 str., 1992).

Iki 2011 m. su smurtu šeimoje susijos sąvokos buvo tokios – „buitinis konfliktas“, „smurtas buityje“, „smurtas šeimoje“, „šeiminis smurtas“, o priėmus 2011 m. gegužės 26 d. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą (su pakeitimais 2014 m. gegužės 10 d. Nr. XII-815), kuris įsigaliojo nuo 2011 m. gruodžio 15 d. minėtos sąvokos atitinka – „smurtas artimoje aplinkoje“ (Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 2011).

Anot parlamentarės Dalios Kuodytės (2011) Seime priimtą Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas kaip pirmas svarbus žingsnis link smurtautojo pažabojimo. *"Bene ketverius metus kalbėjome ir derinome šį įstatymo projektą. Tokio įstatymo, reglamentuojančio smurtą artimoje aplinkoje, iki šiol neturėjome vieninteliai visoje Europos Sąjungoje. Todėl šiandien ištis yra pagrindo džiaugtis visiems. Ne tik kone trečdaliui Lietuvos moterų, kurios, kaip rodo apklausos, yra patyrusios smurtą"* (Kuodytė, 2011).

Dėka Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komiteto ir jo pirmininko Armino Lydekos, parlamentarės Onos Valiukevičiūtės, Marijos Aušrinės Povilionienės, o ypač Dalios Kuodytės buvo parengtas Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo projektas. Pagaliau smurtas šeimoje pripažintas nusikaltimu.

Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2006 m. gruodžio 13 d. sprendimu Nr. 1315 sudarytos darbo grupės apsaugos nuo smurto šeimoje koncepcijai ir su ja susijusių teisės aktų pataisoms rengti buvo pateikta koncepcija apsaugos nuo smurto šeimoje projektas. Sudaryta darbo grupė (darbo grupės pirmininkė Seimo narė prof. M. A. Pavilionienė). Rengiant koncepciją atsižvelgta į Teisės instituto ekspertų G. Sakalausko ir A. Dapšio pastabas bei pasiūlymus (Nutarimas dėl apsaugos nuo smurto šeimoje koncepcijos patvirtinimo, 2007).

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo 4 straipsnio 2 dalimi ir 8 straipsnio 2 dalimi (2011), Lietuvos Respublikos Vyriausybė „Valstybinės smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2014–2020 metų

programos“ (2014) (toliau – Programa) paskirtis – užtikrinti smurto artimoje aplinkoje prevenciją ir pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims (toliau – smurtą patyręs asmuo) teikimą.

Vadovaujantis apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo 4 straipsniu, kuris nustato prievolę valstybės ir savivaldybės institucijoms, įstaigoms ir nevyriausybinėms organizacijoms pagal kompetenciją rengti ir įgyvendinti prevencines priemones, kuriomis siekiama užkirsti kelią smurtui artimoje aplinkoje. Visos Lietuvos Respublikos savivaldybės privalo savo strateginiame plėtros ir strateginiame veiklos planuose patvirtinti prevencijos priemones, skirtas nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjusiems asmenims (Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 2011).

Smurtas artimoje aplinkoje yra žmogaus teisių ir laisvių pažeidimas. Šis įstatymas apibrėžia smurto artimoje aplinkoje sampratą, nustato smurto artimoje aplinkoje subjektų teises ir atsakomybę, prevencijos priemonių įgyvendinimą, pagalbos smurto artimoje aplinkoje atveju teikimą ir apsaugos priemonių smurtą patyrusiam asmeniui taikymą (Lietuvos Respublikos Seimas, 2011) ir jis reglamentuojamas kaip nusikalstama veika ir žmogaus teisių pažeidimas, tai yra, visuomenės, o ne privataus asmens reikalas.

Priėmus įstatymą smurto artimoje aplinkoje problema Lietuvoje susilaukė didelio dėmesio. Palaipsniui ėmė ryškėti smurtą šeimoje patyrimo mastai, atskleistas problemos gilumas. Į įvykių viešinimą įsijungė ir žiniasklaida.

Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas 2013 – 2014 buvo keistas du kartus. Pakeitimais buvo siekiama patikslinti prevencijos priemonių, skirtų nukentėjusiems asmenims nuo smurto artimoje aplinkoje, finansavimo tvarką, kurią savivaldybės turi numatyti strateginiuose planuose. Nevyriausybinių organizacijų atliekamą prevencinę veiklą turi finansuoti Vyriausybė (Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje 4 straipsnio pakeitimo įstatymas, 2013). Pakeitus įstatymą buvo panaikintas rašytinis nukentėjusiojo asmens sutikimas dėl informavimo apie smurto atvejį, pateikiant nukentėjusiojo asmens nuo smurto artimo aplinkoje kontaktinius duomenis, Specializuotos pagalbos centrams. Šiandien policijos pareigūnai pradėję ikiteisminį tyrimą dėl smurto artimoje aplinkoje nedelsdami raštu informuoja specializuotos pagalbos centrus ir jei smurtą patyrusioje aplinkoje yra nepilnamečiai, mažamečiai vaikai, nepriklausomai ar jie nukentėjo ar tapo įvykio liudytojais, pranešama Vaikų teisių apsaugos tarnyboms. Apie tai, kad bus pranešta specializuotos pagalbos centrams, smurtą patyręs asmuo yra tik informuojamas ir jam paaiškinama, kad su juo susisieks specialistai, galintys padėti pasibaigus ikiteisminiam procesui. Įstatyme pakeistas 8 straipsnio 4 dalis, kuri numato, kad „Specializuotos pagalbos centrai specializuotą kompleksinę pagalbą teikia visą parą“ (Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo Nr. XI-1425 5, 7, 8 ir 9 straipsnių pakeitimo įstatymas, 2014), kuri įsigaliojo nuo 2016 metų sausio 1 d.

Priėmus Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo pakeitimus ir Valstybinę smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2014 – 2020 metų programą (2014) tam tikros spragos vis dar išlieka. Buvę sutuoktiniai arba ilgą laiką nevedę bendro ūkio partneriai negali pasinaudoti apsauga ir garantijomis, teikiamomis Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo. Baudžiamojo kodekso nuostatos neapima buvusių sutuoktinių ar ilgalaikių partnerių „artimos aplinkos“, deja, tarp šių oponentų smurtas vyksta dažnai (Nusikaltimų aukų teisių direktyva: naujas požiūris į artimųjų smurto aukas, 2014). Programa parengta atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo (toliau – Įstatymas) nuostatas. Programoje nustatyti 2 prevencijos ir kompleksinės pagalbos smurtą patyrusiems asmenims teikimo tikslai, uždaviniai šiems tikslams pasiekti, pateikiama analizė, pagrindžianti tikslus ir uždavinius, nustatyti vertinimo kriterijai ir jų reikšmės.

Aukų teisės į apsaugą, apsaugos priemonių, jų skyrimo tvarkos Baudžiamieji įstatymai tiksliai nereglamentuoja. Nėra įtvirtinta antrinės ir pakartotinės viktimizacijos, bauginimo ar keršto rizikos vertinimo metodikos. Iki 2015 m. lapkričio 15 d. Lietuva turėjo perkelti Europos Sąjungos aukų teisių direktyvos (Europos Parlamento ir Tarybos direktyva, 2012) nuostatas į Lietuvos teisę, tačiau 2014 m. pabaigoje Lietuva dar nebuvo pasirengusi šios direktyvos nuostatų tinkamam įgyvendinimui užtikrinant smurto artimoje aplinkoje aukų teises (Nusikaltimų aukų teisių direktyva: naujas požiūris į artimųjų smurto aukas, 2014).

Lietuvoje, kaip daugelyje kitų Europos Sąjungos šalių, baudžiamoji atsakomybė taikoma už atskiras, įvairių formų smurtu artimoje aplinkoje pasireiškiančias, nusikalstamas veikas pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau BK) 129-130 str. – nužudymą; 135-136 str. – sunkų sveikatos sutrikdymą; 138 str. – nesunkų sveikatos sutrikdymą; fizinio skausmo sukėlimą ar nežymų sveikatos sutrikdymą – BK 140 str.; grasinimą, terorizavimą ir bauginimą – 145 str., žmogaus veiksmų laisvės varžymą – BK 148 str.; išžaginimą, seksualinę prievartą, vertimą lytiškai santykiauti, seksualinį priekabiavimą – BK 149, 150, 151, 152 str.; nusikaltimus asmens privataus gyvenimo neliečiamumui – būsto, susižinojimo neliečiamumo pažeidimą, neteisėtą informacijos apie privatų gyvenimą rinkimą, atskleidimą ar panaudojimą – BK 165, 166, 167, 168 str. Nors baudžiama už atskirus smurto epizodus, smurtas artimoje aplinkoje neretai apima visumą ilgą laiką trunkančių ir pasikartojančių veiksmų, kurie, atskirai vertinant, gali nesudaryti nusikaltimo sudėties, tačiau jų tikslas ir poveikis yra įtvirtinti visapusišką kito asmens kontrolę.

2013 m. BK ir Baudžiamojo proceso kodekso (toliau BPK) pakeitimais panaikinta privataus kaltinimo tvarka arba reikalavimas nukentėjusiajam teikti pareiškimą, nustačius psichinio ar seksualinio smurto artimoje aplinkoje požymius (BK 145, 148, 149, 150, 151, 152, 165 str.), o nauja BK 140 straipsnio 2 dalimi numatyta kvalifikuota fizinio smurto artimoje aplinkoje sudėtis – fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas, padarytas artimajam giminaičiui ar šeimos

nariui (Baudžiamojo kodekso 140, 145, 148, 149, 150, 151, 165 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas, 2013). 2014 m. paskelbtas Europos Sąjungos Pagrindinių teisių agentūros (FRA) tyrimas apie smurto prieš moteris paplitimą Europos Sąjungoje atskleidė, jog Lietuvoje 51 proc. apklaustųjų patyrė psichologinį intymaus partnerio smurtą (ES vidurkis – 43 proc.); 24 proc. moterų patyrė fizinį intymaus partnerio smurtą (ES vidurkis – 20 proc.); 4 proc. moterų patyrė seksualinę prievartą (ES vidurkis – 7 proc.) (European Fundamental Rights Agency, 2014). FRA duomenimis, daugelis nukentėjusiųjų į teisėsaugą dėl patirto smurto nesikreipia: 30 proc. nukentėjusiųjų gėdijasi (ES vidurkis – 14 proc.), 47 proc. pačios sprendė problemą (ES vidurkis – 39 proc.), 27 proc. bijo atsakomųjų smurtautojų veiksmų (ES vidurkis – 13 proc.) (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros tyrimas, 2014). Kad specialus įstatymas buvo reikalingas siekiant sumažinti nusikalstamų veikų artimoje aplinkoje latentiskumą ir sustiprinti nukentėjusiųjų teisių apsaugą, sutinka ir teisėsaugos pareigūnai. Anot tyrime dalyvavusio prokuroro, „akivaizdu, kad tos problemos palikti vien patiems žmonėms šimtu procentu negalima, nes praktika parodė, kad nors reglamentavimo, kriminalizuojančio tokias veikas, užteko ir iki šiol, tiesiog reikėjo papildomo dėmesio“. Kitas tyrime dalyvavęs prokuroras pažymėjo, kad Įstatymas suteikė pareigūnams galimybę imtis konkrečių priemonių, o teismams – dažniau pritaikyti atsakomybę už smurtu artimoje aplinkoje pasireiškiančias nusikalstamas veikas. Tai, savo ruožtu, turėjo nuo nusikalstamų veikų atgrasinantį poveikį: „Ten buvo tikrai imtasi konkrečių priemonių. Baudžiamųjų, sakykim, procesinių prievartos priemonių. Suprantate, gal kitą kartą ne tiek bausmė, o kiek jos neišvengiamumas sulauko nuo nusikalstamos veiklos padarymo. Tai irgi gal davė savo rezultatą“. Tyrime dalyvavę teisėsaugos atstovai teigiamai vertino privataus kaltinimo tvarkos ir reikalavimo teikti pareiškimą panaikinimą. Tai, anot apklaustųjų, gali suteikti postūmį aukoms ginti savo teises ir „eiti iki galo“, kadangi daugumai jų sunkiausia būdavo ryžtis pateikti pareiškimą. Tyrimo inicijavimo, įrodinėjimo ir kaltinimo naštos perkėlimas teisėsaugos institucijoms vertinamas kaip pagrįstas atsižvelgiant į neretai pažeidžiamą nukentėjusio asmens būklę, sąlygotą patirtos traumos ir atsakomųjų veiksmų baimės. „Kada moterys kartais iš tikrųjų sumuštos pakankamai stipriai ir jos niekur nesikreipia, jos nieko nenori, kadangi jos bijo. Ir tuo įstatymu irgi mes kažkaip pradedam ikiteisminį tyrimą dėl fakto, tarkim, kaimynai iškviečia, dar kažkas išgirdę ir tada moterys tarsi nuo savęs tą atsakomybę nusimeta, dingsta truputi baimė, kad eiti pačiai pirmai, kreiptis, ieškoti rašyti“ (ikiteisminio tyrimo pareigūnas). Tokiai ikiteisminio tyrimo pareigūnės nuomonei antrino ir vienas iš prokurorų, teigdamas, jog „gerai, kad prokuroras turi visus įgalinimus. Jisai tikrai yra stipresnis proceso dalyvis, nei kad paprastas nukentėjusysis“ (prokuroras). Nors pokyčiai teisiniame reglamentavime ženkliai sustiprino smurto artimoje aplinkoje aukų teisių apsaugą, užtikrinant ją praktiškai vis dar iškyla nemažai iššūkių, į kuriuos dėmesį atkreipė tiek praktikai, tiek ir pačios nukentėjusiosios. Įstatymo, BK ir BPK nuostatos nėra iki galo suderintos, ypač taikant artimos aplinkos apibrėžimą ir Įstatymu numatytas apsaugos priemones: įpareigojimą smurtautojui laikinai

išsikelti iš gyvenamosios vietos, jeigu jis gyvena su smurtą patyrusiu asmeniu bei įpareigojimą smurtautojui nesiartinti prie smurtą patyrusio asmens, nebendrauti, neieškoti ryšių su juo (Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 2011). Dėl nevieningos apsaugos priemonių taikymo praktikos smurto artimoje aplinkoje aukos ir jų šeimos nariai ne visuomet gali pasinaudoti Įstatymo jiems teikiama apsauga. Trūksta efektyvaus reagavimo į teismo skiriamų kardomųjų ar apsaugos priemonių pažeidimus mechanizmo tais atvejais, kai įtariamasis ar kaltinamasis be perspėjimo grįžta į aukos gyvenamąją vietą, bando ieškoti kontakto ar daryti poveikį aukai per trečius asmenis, pavyzdžiui, vaikus (Generalinio komisaro įsakymas Nr. 5-V-1061, 2011). Be to, Įstatymu garantuojama nemokama specialistų pagalba aukoms vis dar nepasiekia visų turinčių teisę ją gauti. Specializuotos pagalbos centrų ir kitų pagalbą aukoms teikiančių tarnybų darbo krūviai ženkliai išaugo, tačiau paslaugų teikimo finansavimas nėra pakankamas, todėl ir teikiamų paslaugų spektras ribotas. Nors įvairios smurto formos – fizinis, seksualinis, psichinis ir ekonominis – yra įvardytos Įstatyme, tačiau nėra apibrėžtos, t. y. kokiais konkrečiais veiksmais jos gali pasireikšti. Tai sudaro prielaidas ikiteisminio tyrimo pareigūnams, prokurorams ir teismams tam tikrą smurtinį elgesį ir veiksmus traktuoti skirtingai. Ypač problemiškas yra baudžiamosios atsakomybės už psichinį smurtą taikymas. Šią problemą tyrime iškėlė bene visi apklaustieji – tiek praktikai, tikinantys, jog tokį smurtą itin sunku įrodyti, tiek ir aukos bei Specializuotos pagalbos centro specialistės, teigiančios, jog net ir brutalaus, ilgalaikio psichinio smurto atveju teisėsauga neretai teigia negalinti niekuo padėti. Apžvelgiant teismų praktiką, išryškėjo, jog kartais nepakanka su šio nusikaltimo pobūdžiu ir specifine aukos padėtimi susijusių žinių, ne visada teismų sprendimuose atsispindi ir sugriežtėjusi valstybės pozicija smurtu artimoje aplinkoje pasireiškiančių nusikalstamų veikų atžvilgiu. Trūksta gairių vieningos teismų praktikos formavimuisi taikant Įstatymo nuostatas. Kaip teigė vienas iš tyrime dalyvavusių teisėjų, „čia išsiskiria gal šiek tiek teismų praktika, skirtingų Lietuvoj, bet mes tai netaikom šito įstatymo. Niekada neteko jo taikyti. Nė karto“ (teisėjas). Tačiau teismo vaidmuo siekiant Įstatymo tikslų nėra antraeilis – Įstatyme teisėjams numatyta funkcija skirti apsaugos priemonės, be to, išnagrinėjama kur kas daugiau su įvairiomis smurto formomis susijusių bylų ir priimama apkaltinamųjų nuosprendžių, dažniau skiriamos bausmės ir baudžiamojo poveikio priemonės, taip mažinant anksčiau vyravusį nebaudžiamumą už smurtinius nusikaltimus artimoje aplinkoje. Kita vertus, visapusiškai įvertinti dabartinę situaciją trukdo tinkamai renkamos ir pateikiamos statistikos trūkumas, pavyzdžiui, tokios kaip per metus skirtų apsaugos priemonių skaičius ir jų vykdymo trukmė, teismus pasiekiančių ir išnagrinėtų su smurtu artimoje aplinkoje susijusių bylų ir priimtų nuosprendžių skaičius, bylų pasiskirstymas pagal patirto smurto formą (fizinį, seksualinį, psichinį bei ekonominį), teismo skiriamų bausmių, pritaikytų baudžiamojo poveikio priemonių skaičius bei pobūdis, įskaitant tokių priemonių taikymą bausmės vykdymo atidėjimo ir atleidimo nuo bausmės atvejais.

Nei Įstatymas, nei Direktyva atskirų smurto formų apibrėžimų nepateikia ir neįvardija, kokiais konkrečiais veiksmais kiekviena smurto forma gali pasireikšti. Remiantis statistika ir respondentų atsakymais, baudžiamojon atsakomybėn dažniausiai traukiama už fizinio skausmo sukėlimą ar nežymų sveikatos sutrikdymą – 83,2 proc. pradėtų ikiteisminių tyrimų (Policijos departamento prie VRM ataskaita, 2008). Toks fizinis smurtas pasireiškia, pavyzdžiui, smūgiais rankomis, kojomis, į veidą ar kitas kūno dalis, smaugimu, stumdymu į sieną, į baldus, plaukų rovimu ir pan. Tam tikrais atvejais smurtaujantis asmuo apgalvotai vykdo fizinio smurto veiksmus taip, kad jų sukeliama žala nebūtų matoma.

Psichinis smurtas. Būtent psichinis smurtas ir jo padariniai nukentėjusiųjų dažnai suvokiami kaip patys sunkiausi – tokių nuomonių pasitaikė ir pareigūnų tarpe. Tačiau baudžiamosios atsakomybės taikymas už psichinį smurtą yra problemiškas. Psichinį smurtą sunku įrodyti. Psichinį smurtą artimoje aplinkoje galima suskirstyti į penkias kategorijas:

- 1) grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą (baudžiama pagal BK 145 str. 1 d.);
- 2) sistemingas psichinis smurtas, pasireiškiantis terorizavimu (grasinamais) ir sistemingu bauginimu (baudžiama pagal BK 145 str. 2 d.);
- 3) žmogaus veiksmų laisvės suvaržymas (baudžiama pagal BK 148 str.);
- 4) nusikaltimai privataus gyvenimo neliečiamumui (būsto, korespondencijos neliečiamumo pažeidimai, neteisėtas informacijos apie privatų gyvenimą rinkimas, atskleidimas ar panaudojimas (baudžiama pagal BK 165, 166, 167, 168 str.);
- 5) kitokio pobūdžio sistemingas psichinis smurtas – žeminimas, tyčiojimas, įžeidinėjimas vadinimas necenzūriniais žodžiais, sekiojimas, privatumo pažeidimas (pvz. telefono tikrinimas, filmavimas mobiliuoju telefonu privačioje situacijoje be asmens sutikimo), daiktų atiminėjimas, draudimas išeiti iš namų, nuolatiniai gausūs skambučiai į darbovietę ir pan.

Remiantis teismų praktika, už paskutinės kategorijos psichinį smurtą baudžiamoji atsakomybė atskirai nėra taikoma, tačiau praktikoje ilgalaikis sisteminis psichinis smurtas dažnai apima tiek baudžiamo, tiek nebaudžiamo smurto epizodų visumą. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis teismas (toliau – LAT) nagrinėjo kasacinį skundą asmens, nuteisto už dvejus metus trukusį sisteminių psichinį smurtą sutuoktinės ir nepilnamečių dukrų atžvilgiu, kuris apėmė žeminimą, patyčias, terorizavimo ir bauginimo epizodus (Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis Nr. 2K-299, 2013). Teismas kasacinį skundą tenkino ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo motyvuodamas tuo, kad dalis iš dešimties inkriminuotų veiksmų neatitiko BK 145 str. 2 d. numatytos nusikaltimo sudėties („vadino necenzūriniais ir žeminančiais žodžiais“), o kita dalis – grasinimai ir bauginimas („išmes iš šeštojo aukšto“, „susidoros“, „vieną dieną išlėks į orą“, „kad ji nevaikščios ant žemės, kad jai nebus gyvenimo“) netirti grasinimų įgyvendinimo realumo aspektu, kadangi pirmos instancijos teismas „nepasisakė ir nevertino, kiek rimti buvo tokie grasinimai ir ar kasatorius rengėsi, ar realiai galėjo juos

įgyvendinti, ar tai buvo įsitarščiavus šeiminio konflikto metu pasakyti žodžiai.“ LAT yra išaiškinęs, kad pagal BK 145 str. 2 d. grasinimų (susprogdinti, padegti ar padaryti kitokią pavojingą gyvybei sveikatai ar turtui veiką) realumui įvertinti pakanka to, jog nukentėjusysis pagal grasinimo išraišką ir kitas aplinkybes turėjo pagrindą bijoti jo įgyvendinimo, o kaltininkas norėjo būtent tokios nukentėjusiojo būsenos (Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis Nr. 2K-341, 2010). Be to, sistemingas žmogaus bauginimas gali reikštis ne tik grasinamais nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą, „bet ir kitais baimę, nerimą ar nesaugumo jausmą keliančiais veiksmais (pvz., besikartojančiais įžeidinėjimais, grasinamais kaip nors pakenkti, priekabiavimu, atviru sekimu, gąsdinančiais naktiniais skambučiais, amoralaus pobūdžio SMS žinutėmis ir pan.). Todėl tokios sistemingos psichinės prievartos realumui konstatuoti nebūtina, kad nukentėjusysis turėtų pagrindą bijoti būtent dėl savo gyvybės ir sveikatos, bet pakanka išvados, jog jis sąmoningai buvo verčiamas nerimauti, nesaugiai jaustis (Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis Nr. 2K-94, 2013). Iš teismų praktikos matyti, kad baudžiamoji atsakomybė Lietuvoje taikoma ir už persekiojimą, kuris laikomas viena pavojingiausių psichinio smurto artimoje aplinkoje išraiškų. Persekiojimas apima veiksmus, kurie vertinant atskirai gali atrodyti nepavojingi, tačiau šių veiksmų visuma siekiama pakirsti aukos saugumo jausmą (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros tyrimas, 2014). Persekiojimas apima pakartotinius daugybinius to paties asmens veiksmus kito asmens atžvilgiu: įžeidžių ar grasinančių laiškų ar žinučių siuntimą, įžeidžius, grasinančius ar nebylius telefono skambučius, įžeidžius, grasinančius komentarus apie auką internete, intymių nuotraukų ar vaizdo medžiagos paviešinimą internete, sekimą, lūkuriavimą prie aukos namų, darbo vietos ar mokyklos be jokios pateisinamos priežasties, nuosavybės gadinimą (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros tyrimas, 2014). Pažymėtina, kad persekiojimo, kaip ir kitų formų smurto, rizika išauga nukentėjusiam asmeniui pasiryžus nutraukti santykius su smurtaujančiu asmeniu. Veikos pavojingumą lemia ir tai, kad persekiojimas gali vesti prie fizinio ar seksualinio užpuolimo. Apibendrinant tyrimo duomenis, psichinio smurto atveju pareigūnai ne visada noriai imasi tirti tokius atvejus, o bylos kartais nepasiekia teismo dėl nuostatų, jog tokį smurtą itin sunku įrodyti. Taigi nuo psichinio smurto nukentėję asmenys ne visuomet gali pasinaudoti Įstatymo bei Direktyvos teikiama apsauga ir kitomis teisėmis. Tačiau iš teismų praktikos matyti, kad pavojingas psichinis smurtas, pasireiškiantis grasinamais ir sistemingu bauginimu, pakankamai griežtai vertinamas, ypač kai jis vyksta kartu su fiziniu smurtu, todėl nėra pagrindo vienareikšmiškai teigti, kad tokį smurtą visais atvejais itin sunku įrodyti (Klaipėdos apygardos teismo nutartis Nr. 1A-57-557, 2014). Kita vertus, teismų praktika iš tiesų dar nėra vieninga, nes pasitaiko atvejų, kai psichinio smurto epizodai vertinami atlaidžiai ar prilyginami normaliam, visuomenėje priimtina elgesiui.

Ekonominis smurtas baudžiamas kaip turtiniai nusikaltimai: nuosavybės pasisavinimas, sunaikinimas, sugadinimas ir kt. Kaip paplitusi šio smurto forma bei kokios yra atsakomybės už jį taikymo tendencijos, sudėtinga įvertinti dėl to, bylų dėl turtinių nusikaltimų išnagrinėjama daug, o

bylos, susijusios su tokiais nusikaltimais artimoje aplinkoje, nėra atskirtos (Piesliakas, 2014). Ekonominis smurtas artimoje aplinkoje yra glaudžiai susijęs su psichiniu smurtu ir gali įgauti tokias išraiškas kaip draudimas dirbti ir gauti pajamų, lėšų būtiniausiems poreikiams patenkinti (mastui, higieninėms reikmėms) nedavimas, kai asmuo finansiškai priklausomas (Aduvavičiūtė, 2014).

Seksualinis smurtas artimoje aplinkoje, pasireiškiantis išžaginiu, seksualiniu prievartavimu ar privertimu lytiškai santykiauti, yra ypatingai latentiškas nusikaltimas. Nukentėjusiosios neretai pačios nežino, kad tokios veikos prieš artimą asmenį taip pat yra kriminalizuotos, vengia kreiptis į teisėsaugą dėl gėdos ar baimės jausmo, bijo, kad jomis nepatikės, nenori pasakoti ir iš naujo išgyventi patirtų įvykių, netiki, jog tai padaręs asmuo bus patrauktas atsakomybėn (Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros tyrimas, 2014). Seksualinio smurto aukos vis dar neretai stigmatizuojamos visuomenėje, arba pačios kaltinamos dėl joms padaryto nusikaltimo. Šie veiksniai lemia, kad nukentėjusios nuo seksualinio smurto yra ypatingai pažeidžiamos ir be specialios pagalbos joms sudėtinga dalyvauti baudžiamajame procese. Seksualinio smurto (ne tik artimoje aplinkoje) aukos Direktyvoje taip pat priskiriamos pažeidžiamų aukų kategorijai. Nors teismų praktika taikant atsakomybę už seksualinį smurtą artimoje aplinkoje nuo Įstatymo įsigaliojimo dar nėra gausi, matyti, kad teismai pakankamai griežtai vertina tokio pobūdžio nusikalstamas veikas (Marijampolės rajono apylinkės teismo nuosprendis Nr. 1-434-532, 2013). Kita vertus, pasitaiko atvejų, kai ne visuomet -atsižvelgiama į šio nusikaltimo artimoje aplinkoje specifiką ir nukentėjusiosios galimai pažeidžiamą padėtį. Teisėsaugos institucijos dažnai apie tokio pobūdžio veikas sužino dėl kokių nors neįprastų aplinkybių. Įstatymą, vis daugiau smurtinių nusikaltimų artimoje aplinkoje aukų yra oficialiai pripažįstamos nukentėjusiomis, gali siekti teisingumo teisme bei naudotis kitomis Įstatymo bei Direktyvos joms suteiktomis garantijomis. Kita vertus, nemažai praktinių problemų iškyla kvalifikuojant psichiniu smurtu pasireiškiančias veikas - jas sudėtinga įrodinėti, kas lemia, jog ikiteisminiai tyrimai nepradedami arba nutraukiami, o bylos nepasiekia teismo. Teismų praktika irgi dar nėra vieninga - nors nemažai atvejų, kai teismai artimųjų smurtą vertina pakankamai griežtai, ypač kai jis sisteminio pobūdžio ir pasireiškia įvairiomis formomis, tačiau pasitaiko atvejų, kai smurtinis elgesys vertinamas gana atlaidžiai ar prilyginamas visuomenėje priimtinajam elgesiui. Pastebėta, kad smurto artimoje aplinkoje bylose kartais pasitelkiama LAT suformuota pozicija, jog konfliktai šeimoje yra neretas reiškinys visuomenėje; kad tarp sutuoktinių kylančius ginčus reikia vertinti labai atidžiai; kad tokiose jautriose bylose, kai „nesutaria ir skiriasi santuokoje ilgai pragyvenę žmonės, jų santykiai įtempti, teismas turi labai įdėmiai ir atsargiai vertinti proceso dalyvių parodymus, turėdamas galvoje, kad tokioje konfliktinėje situacijoje proceso dalyviai, iš jų ir nukentėjusieji gali elgtis ne visai teisėtai, neadekvačiai vertinti situaciją, turėti ne visai teisėtų motyvų“ (Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartis Nr. 2K-71, 2012). Remiantis šiuo išaiškinimu nukentėjusiesiems gali būti iš anksto priskiriamos manipuliatyvios savybės vien dėl artimo santykio su kaltinamuoju, neatsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes ir nukentėjusiojo asmenybę.

Nors tam tikrais atvejais tokia išvada galėtų būti ir pagrįsta, teoriškai bet kuris proceso dalyvis bet kurioje byloje gali turėti „ne visai teisėtų motyvų“, o parodymus teismai visuomet turėtų vertinti įdėmiai ir atsargiai. Be to, visų smurto artimoje aplinkoje atvejų prilyginimas šeimos ginčams ar konfliktams, net kai iš bylos aplinkybių matyti, kad nėra jokio veiksmų abipusiškumo, nedera su valstybės sugriežtėjusia pozicija tokio smurto atžvilgiu. Tai gali trukdyti veiksmingai traukti atsakomybėn už tokiu smurtu pasireiškiančias nusikalstamas veikas, o nukentėjusiems – pranešti teisėsaugai ir naudotis savo teisėmis, ypač atsižvelgiant į tai, kad dauguma ir taip nėra linkę kreiptis pagalbos.

2.2. Smurto artimoje aplinkoje teisinis reglamentavimas Europos Sąjungos šalyse

Viena iš trijų moterų 2015 metais, tai yra maždaug 62 milijonai moterų Europos Sąjungos šalyse (toliau – ES) patyrė fizinį smurtą ir seksualinio pobūdžio prievartą. O smurtą artimoje aplinkoje ES patyrė 22 procentai, 43 procentai tam tikrą psichologinio smurto formą iš dabartinio ar buvusio partnerio, o apie 5 procentus moterų patyrė ekonominį smurtą būdamos šeimoje bei 13 procentų jau išsiskyrusios iš buvusio sutuoktinio. ES šalyse tik 6 procentai moterų kreipėsi į moterų krizių centrus, o 28 procentai net nežino apie atitinkamus įstatymus ir politines iniciatyvas, kurios gina moteris nuo smurto šeimoje. Vidutiniškai viena iš penkių moterų ES nežino apie pagalbos paslaugas ir 67 procentai moterų nepranešė partnerio smurto atvejo policijai.

Specializuota pagalba ES teikiama:

- tik 13 valstybių narių yra įteisintas specializuotų paslaugų nuo smurto nukentėjusioms moterims valstybinis finansavimas;
- tik 6 valstybėse narėse įsteigtos visą parą veikiančios nemokamos pagalbos linijos nuo smurto nukentėjusioms moterims;
- tik 8 valstybės narėse prieglaudos nuo smurto nukentėjusioms moterims veikia visuose regionuose;
- tik 1 ES valstybių narių už moterų lyties organų žalojimą taikomos konkrečios baudžiamosios teisės nuostatos.

Pagrindinis teisės aktas, kuriame įtvirtinta nukentėjusiųjų teisės apsauga, taip pat ir smurte artimoje aplinkoje, yra Europos Sąjungos Nusikaltimų aukų direktyva (Europos parlamento ir tarybos Direktyva 2012/29/ES, 2012). Joje yra nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos joms ir jų apsaugos standartai. Direktyvos tikslas yra užtikrinti, kad nusikalstamų veikų aukos gautų reikiamą informaciją, pagalbą bei galėtų dalyvauti baudžiamajame procese. Taip pat yra apibrėžta šeimos narių sąvoka. Direktyvoje teikiama garantija, kad nukentėjusysis yra ne tik asmuo patyręs smurtą artimoje

aplinkoje, bet ir vaikas tapęs liudininku smurto artimoje aplinkoje arba gyvenantis aplinkoje, kurioje yra smurtaujama.

ES teisės aktuose nėra tokio vieningo apibrėžimo – smurtas artimoje aplinkoje. Pirmasis tarptautinis apibrėžimas yra įtvirtintas 2011 m. Europos Tarybos konvencijoje „Dėl smurto prieš moteris ir šeiminių smurto prevencijos bei kovos su juo“, kurią 2013-06-06 pasirašė ir Lietuvos Respublikos Ministrų kabinetas. Ši konvencija priimta Stambule, todėl dažnai vadinama Stambulo konvencija. Ji įspėja, kad smurtas prieš moteris ir smurtas šeimoje nėra privatus reikalas bei pabrėžia ypač didelę šių nusikaltimų traumuojančią įtaką šeimai, kad gali būti labai griežta bausmė kaltininkui, kai jis yra aukos sutuoktinis, partneris arba šeimos narys. Pagal konvencijos nuostatas, šalis ją įgyvendina nediskriminuodamos asmens dėl biologinės lyties, rasės, odos spalvos, socialinės lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų ir pan. Ši konvencija apibrėžia svarbius baudžiamuosius nusikaltimus. Ja siekiama užtikrinti, kad sankcijos būtų taikomos už šiuos nusikaltimus:

- ✓ fizinis smurtas;
- ✓ psichologinis smurtas;
- ✓ persekiojimas;
- ✓ lytinis smurtas, įskaitant ir prievartavimą;
- ✓ seksualinis priekabiavimas;
- ✓ priverstinė santuoka;
- ✓ moters lyties organų žalojimas;
- ✓ priverstinis abortas ir priverstinė sterilizacija.

Austrijoje 1997 m. buvo priimtas federalinis (Užsienio valstybių teisėkūros apžvalga, 2006). Apsaugos nuo smurto šeimoje įstatymas (*Gewaltschutzgesetz*, įsigaliojo 1997 m. gegužės 1 d.). Šį įstatymą priimdama Austrija buvo pavyzdys daugeliui šalių. Įstatymas gina kiekvieną bute ar name gyvenantį asmenį (sutuoktinį, sugyventinį, vaikus, giminaičius, subnuomininkus ir kt.).

Švedijoje asmens apsaugos nuo jam grėsmę keliančių kitų asmenų klausimai yra sureguliuoti specialiu Bendravimo apribojimų įstatymu, kuris taikomas ir smurto šeimoje atvejais. Įstatymas priimtas 1988 m. Nuo 2003 m. bendravimo apribojimai taikomi ir kartu gyvenančių asmenų (sutuoktinių, partnerių ir kt.) atžvilgiu (Užsienio valstybių teisėkūros apžvalga, 2006). Siekiant efektyviau kovoti su smurtu prieš moteris šeimoje Švedijos Baudžiamajame kodekse 1998 m. buvo apibrėžta speciali veika - šiurkštus moters neliečiamybės, vientisumo pažeidimas. Tokia veika laikomi pakartotiniai smurtautojo baudžiamieji veiksmai – moters, su kuria kaltininkas yra ar buvo susijęs artimais ryšiais (santuoka ar bendras gyvenimas formaliai nesusituokus), užpuolimas, neteisėtas grasinimas ar psichologinis terorizavimas, seksualinis ar kitoks priekabiavimas, seksualinis išnaudojimas ar kt.).

Vokietijoje 2002 m. įsigaliojo civilinės teisės Apsaugos nuo smurto ir persekiojimo įstatymas. Įstatymas gina smurto šeimoje aukų teises tais atvejais, kai smurtautojas tyčia žaloja aukos kūną, sveikatą ar riboja šeimos nario laisvę. Taip pat atvejais, kai aukai grasinama, ji persekiojama arba auka yra psichologiškai terorizuojama nuolat skambinant telefonu ar siuntinėjant SMS žinutes (Užsienio valstybių teisėkūros apžvalga, 2006).

JAV analitikai, analizuojantys smurto šeimoje situaciją bei teisinį smurtinių nusikaltimų reglamentavimą, pabrėžia, kad vienintelė efektyvi smurto šeimoje stabdymo priemonė – kaltininko atsakomybės nagrinėjimas teisme ir teismo priimti sprendimai. Tik teisminė sistema gali priversti smurtautoją atsakyti už savo elgesį, padėti jam suvokti savo agresyvaus elgesio priežastis ir pasekmes, priversti smurtautoją moraliai, psichologiškai ir intelektualiai keistis bei atlyginti aukai padarytą žalą.

Motėrų ir vyrų lygybė yra viena pagrindinių ES vertybių ir tikslų, kaip pripažįstama Sutartyse (Europos Sąjungos sutarties (ES sutarties) 2 ir 3 straipsniuose, Sutarties dėl ES veikimo (SESV) 8 straipsnyje ir ES pagrindinių teisių chartijos 23 straipsnyje). Chartijoje taip pat pripažįstama teisė į žmogaus orumą, teisė į gyvybę ir teisė į asmens neliečiamybę, taip pat draudžiamas nežmoniškas ar žeminantis elgesys ir visų rūšių vergija bei priverstinis darbas (Chartijos 1–5 straipsniai). Be to, motėrų apsauga nuo smurto yra Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijoje, kurios šalimi ES yra kartu su savo valstybėmis narėmis, nustatytas įpareigojimas. Šios konvencijos įgyvendinimą stebintis JT komitetas rekomendavo ES ratifikuoti Europos Tarybos konvenciją ir taip griežčiau kovoti su smurtu prieš neįgalias motėris ir mergaites (Baigiamosios pastabos dėl Europos Sąjungos pirminės ataskaitos, 2015).

2.3. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas įgyvendinant apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą

Visos institucijos, tiek valstybinės, tiek nevyriausybinės organizacijos turi tarpusavyje bendradarbiauti kovojant su smurtu artimoje aplinkoje. Viena pati įstaiga ar organizacija niekada neišspręš problemų kovojant su smurtu. 2011 m. gegužės 26 d. tapo istorinė data, kai po ilgo rengimo ir svarstymo Lietuvos Respublikos Seimas nutarė priimti Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą. Įstatymą, kuris saugo, visų prama motėris nuo jų partnerių ar sutuoktinių smurto uždaroje namų erdvėje. Anot Seimo Žmogaus teisių komiteto pirmininko Armino Lydekos komiteto parengtas įstatymas buvo labai reikalingas – kasmet. Lietuvoje dėl smurto artimoje aplinkoje būdavo registruojama apie 20 mirčių ir keli tūkstančiai kreipimūsi į teisėsaugą. Pusė tūkstančio policijos iškvietimū buvo užregistruota tik per keturias dienas – galima, tai rodo, kad naujas teisės aktas tikrai veikia. „Kuriant įstatymą, nemažai abejonių išsakė ir prokuratūra, ir policija. Teisėsaugininkai akcentavo, kad nežinos, kaip praktiškai taikyti įstatymą, bet visada naujas daiktas kurį laiką būna nežinomas, juo reikia išmokti naudotis (Arminas Lydeka, 2011).

Priėmęs šį įstatymą Seimas priėmė poįstatyminių aktų, o vyriausybė nutarimų susijusių su smurtu artimoje aplinkoje. Po minėtų teisės aktų atsiradimo buvo įkurti Specializuotų pagalbos centrai, nevyriausybinės organizacijos, aktyviai įsijungė žiniasklaida kovoje su smurtu.

Pagrindinės institucijos, kurios bendradarbiauja kovojant ir mažinant smurtą artimoje aplinkoje yra šios:

- ✓ policija;
- ✓ specializuotos pagalbos centrai;
- ✓ krizių centras;
- ✓ pagalbos linijos;
- ✓ savivaldybės ir jai pavaldžios institucijos;
- ✓ teismai;
- ✓ sveikatos įstaigos;
- ✓ švietimo įstaigos;
- ✓ žiniasklaida.

2.4. Specializuotos pagalbos centro funkcijos

Paprastai policija yra pagrindinė institucija, į kurią kreipiamasi dėl smurto artimoje aplinkoje, tik po to įsikišimo procese prisijungia kitos organizacijos, nevyriausybinės įstaigos. Dažniausiai policijos atsako veiksmingumas lemia kitų organizacijų dalyvavimo ir įsikišimo mastą. Todėl labai svarbu, kad policijos pareigūnai teisingai privalo informuoti auką apie tolimesnes pagalbos galimybes. Lietuvoje šiuo metu veikia jau net 60 nevyriausybinių organizacijų – Specializuotų pagalbos centrų, teikiančių pagalbą smurto aukoms. Specializuotos pagalbos centro tikslas – gavus pranešimą iš policijos pareigūnų apie smurto artimoje aplinkoje atvejį ar smurtą artimoje aplinkoje patyrusius asmenis, suteikti jiems specializuotą kompleksinę pagalbą. Taip pat specializuota kompleksinė pagalba teikiama ir tuomet, kai smurtą patyręs asmuo pats savarankiškai kreipiasi į Specializuotą pagalbos centrą.

Specializuotos pagalbos centras:

1. „Gavęs iš policijos pareigūnų informaciją apie smurto atvejį ir smurtą artimoje aplinkoje patyrusio asmens ryšiams palaikyti duomenis, nedelsdamas telefonu, elektroniniu paštu ar tiesiogiai susisieikia su smurtą patyrusiu asmeniu ir pasiūlo pagalbą, kad įveiktų kritinę būklę:

1.1. išsiaiškina pagalbą, kad įveiktų kritinę būseną;

1.2. informuoja apie tolesnės pagalbos teikimą ir individualaus pagalbos priemonių plano sudarymą;

1.3. su smurtą patyrusiu asmeniu suderina jam priimtinausią tolesnės specializuotos kompleksinės pagalbos teikimo būdą (telefonu, elektroniniu paštu ar susitikus).

2. Jei smurtą patyręs asmuo priima siūlomą pagalbą, kartu su juo sudaro individualų pagalbos priemonių planą, kuriame atsispindi smurtą patyrusio asmens padėtis, kritinės būklės įveikimo procesas ir abipusiai įsipareigojimai. Pagalbos planas gali būti tikslinamas pasikeitus aplinkybėms.

3. Pagal susitarimą su smurtą patyrusiu asmeniu, pasitelkdamas kitas pagalbą smurto artimoje aplinkoje teikiančias organizacijas ar specialistus, Specializuotas pagalbos centras:

3.1. suteikia teisinę pagalbą;

3.2. suteikia psichologinę pagalbą, kad įveiktų kritinę pagalbą;

3.3. informuoja visais rūpimais klausimais ir konsultuoja;

3.4. organizuoja ar tarpininkauja, kad tolesnę pagalbą teiktų kitos institucijos;

3.5. jei asmuo pageidauja, tarpininkauja, kad smurtą patyrusiam asmeniui būtų suteikta medicininė pagalba.

4. Siekdamas suteikti ilgalaikę pagalbą smurtą patyrusiam asmeniui, bendradarbiauja su savivaldybių ar nevyriausybinių organizacijų krizių centrais, teikiančiais apnakvindinimo ar apgyvendinimo paslaugas, su socialinių paslaugų įstaigomis, policija, sveikatos priežiūros įstaigomis, juridinę pagalbą teikiančiomis institucijomis.

5. Jei paaiškėja, kad smurto liudininkais buvo vaikai ir (ar) prieš juos buvo tiesiogiai smurtauta, Specializuotas pagalbos centras apie tai praneša smurtą patyrusių asmenų gyvenamosios vietos savivaldybės Vaiko teisių apsaugos skyriui.

6. Specializuotas pagalbos centras privalo užtikrinti asmens duomenų apsaugą bei pagalbos teikimo konfidencialumą ir apie tai informuoti smurtą patyrusį asmenį. Informacija apie smurtą patyrusį asmenį gali būti perduodama kitiems asmenims tik Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka.

7. Jei smurtą patyręs asmuo Specializuotas pagalbos centro pasiūlytos pagalbos atsisako, pagalba jam pasiūloma pakartotinai.

8. jei smurtą patyręs asmuo nesikreipė į policiją, bet kreipiasi tiesiai į Specializuotas pagalbos centrą, Specializuotas pagalbos centro darbuotojai, gavę smurtą patyrusio asmens sutikimą, apie smurto atvejį nedelsdami informuoja policiją.

9. Suteikęs pagalbą, Specializuotas pagalbos centras ne vėliau, kaip po mėnesio pakartotinai susisiekiama su pagalbą gavusiu asmeniu dėl tolesnės pagalbos poreikio.

10. Siekdamas užtikrinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, Specializuotas pagalbos centras dalyvauja susitikimuose su Vaiko teisių apsaugos skyriais, socialiniais, sveikatos priežiūros darbuotojais, policijos pareigūnais, prokuratūros, teismų ir kitų kompetentingų institucijų bei įstaigų atstovais, taip pat kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis, analizuoja smurto atvejus bei suteiktos pagalbos veiksmingumą.

11. Specializuotas pagalbos centras kaupia, atnaujina duomenis apie smurtą patyrusius asmenis ir aptarnaujamojoje teritorijoje esamas įstaigas ar organizacijas, teikiančias pagalbą smurtą patyrusiems asmenims“ (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1-750, 2015).

Lietuvoje laikomasi nuomonės, kad smurto naudojimas šeimoje dažniausiai yra išmokimo rezultatas. Žmonės įsisavina agresyvių elgesį lygiai taip pat, kaip kitas socialinio elgesio formas – per patirtį arba stebėdami tėvų būdą, jų elgesį.

Specializuotas pagalbos centro konsultantai:

- susisieks su smurto artimoje aplinkoje auka telefonu;
- informuos apie galimus pagalbos būdus ir instrukcijas;
- suteiks kvalifikuotą socialinę pagalbą;
- suteiks kvalifikuotą psichologinę pagalbą;
- suteiks kvalifikuotą teisinę pagalbą;
- tarpininkaus dėl tolimesnės pagalbos teikimo.

Žmogaus asmuo neliečiamas. Žmogaus orumą gina įstatymas. Draudžiama žmogų kankinti, žaloti, žeminti jo orumą, žiauriai su juo elgtis, taip pat nustatyti tokias bausmes. Su žmogumi, be jo žinios ir laisvo sutikimo, negali būti atliekami moksliniai ar medicininiai tyrimai. (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992).

Apibendrinant galima teigti, kad smurtas artimoje aplinkoje yra visuomenės problema, auganti ne tik Lietuvoje bet ir tarptautiniu mastu. Į šios problemos sprendimų priėmimą aktyviau įsitraukia šalies politikai, nevyriausybinės organizacijos net gi smurtą patyrę asmenys. Kuriame ir daromi įstatymų bei teisės aktų pataisos, laidžia daryti prielaidą, kad smurtas artimoje aplinkoje yra prioritetasis tarptautiniu mastu.

3. APSAUGOS NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ĮSTATYMO ĮGYVENDINIMAS

3.1. Smurto artimoje aplinkoje situacijos analizė Lietuvoje

Iki Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo įsigaliojimo 2011 m. gruodžio 15 d. Lietuvoje nebuvo tokia smurto artimoje aplinkoje statistika. Buvo registruojami tokie pranešimai, kaip „buitinis konfliktas“, „šeimyninis konfliktas“ ar pan. Dažniausiai minėti pranešimai nebuvo registruojami, kaip nusikalstama veika, o kaip paprasčiausias pranešimas arba administracinis teisės pažeidimas. BK nebuvo straipsnių susietų su smurtu artimoje aplinkoje. Nusikalstamų veikų grupės buvo suskirstytos pagal atitinkamus BK skyrius: nusikaltimai žmogaus gyvybei, nusikaltimai žmogaus sveikatai, nusikaltimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui. Smurtiniams nusikaltimams buvo priskiriami ir plėšimai. Minėtuose konfliktuose arba nusikalstamosiose veikose dažniausiai nukentėjusios buvo moterys, o užregistruotų įvykių, kad šeimoje nukentėtų vyras, pranešimų nebūdavo. Dėl nukentėjusių vaikų (nukentėjęs tik iki 14 metų amžiaus) buvo taip pat atskiras straipsnis BK (140 str. – tas, kas mušdamas ar kitaip smurtaudamas sukėlė mažamečiui fizinį skausmą arba nežymiai jį sužalojo ar trumpam susargdino), tačiau tai nebuvo, kaip vaikas patyręs smurtą šeimoje.

Įsigaliojus Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymui BK straipsniuose buvo priimti pakeitimai, kad ikiteisminis tyrimas pradedamas nustačius smurto artimoje aplinkoje požymių, nepaisant ar nukentėjęs pageidauja, ar ne. Bet koks pranešimas apie patiriamą smurtą artimoje aplinkoje ikiteisminis tyrimas pradedamas pagal faktą, tai yra nebūtinai nukentėjusiojo rašytinis ar žodinis skundas. Todėl nuo 2012 m. sausio 1 d. policijos registruojamų įvykių registre buvo sukurtas naujas įvykių tipas – „Smurtas artimoje aplinkoje“. Sukūrus minėtą įvykių tipą galima rasti tokią statistiką, kaip:

- registruoti iškvietimai dėl smurto artimoje aplinkoje;
- pradėti ikiteisminiai tyrimai dėl smurto artimoje aplinkoje;
- priimti nutarimai nepradėti ikiteisminio tyrimo dėl smurto artimoje aplinkoje;
- nepasitvirtino pranešimai dėl smurto artimoje aplinkoje;
- nukentėję (moterys, vaikai, vyrai) dėl smurto artimoje aplinkoje;
- įtariamieji (moterys, vaikai, vyrai) dėl smurto artimoje aplinkoje;
- nusikalstamų veikų, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje, kvalifikavimas;
- nukentėjusiųjų ar įtariamųjų būseną (blaivus, neblaivus) nusikalstamos veikos padarymo metu;
- giminystės ryšiai;

- nuo 2014 metų pakartotinumas (registruotų pranešimų skaičius pagal nustatytus įtariamuosius asmenis).

Statistika, kiek Lietuvoje nukentėjusiųjų nuo smurto šeimoje 2004 m. – 2011 m. buvo vedama tik moterų atžvilgiu ir nėra tiksli. O nuo 2012 m. sausio 1 d. jau buvo pateikiama detalesnė informacija apie smurtą artimoje aplinkoje.

2004 m. ir 2011 m. moterų nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų skaičius buvo beveik toks – 633 ir 618. Nuo 2005 m. iki 2010 nukentėjusių moterų skaičius svyravo nuo 321 iki 464. Nuo 2004 metų iki 2011 m. sumažėjo nužudytų moterų, mažiau sutrikdyta sveikata, tačiau žymiai padidėjo fizinio skausmo sukėlimo, išžaginimo, seksualinio prievartavimo.

2008 metais Lietuvoje atlikto tyrimo „Smurto prieš moteris šeimoje analizė ir smurto šeimoje aukų būklės įvertinimas“ (Smurto prieš moteris šeimoje analizė ir smurto šeimoje aukų būklės įvertinimas, 2008) duomenimis, smurtą šeimoje patyrė 15 proc. ištekėjusių moterų. Smurtą savo buvusioje šeimoje patyrė 56 proc. išsiskyrusių ir naujos šeimos nesukūrusių moterų. Iš visų smurtą šeimoje patyrusių moterų 87 proc. patyrė psichologinį smurtą, 48 proc. – fizinį, 28 proc. – ekonominį, 11 proc. – seksualinį smurtą.

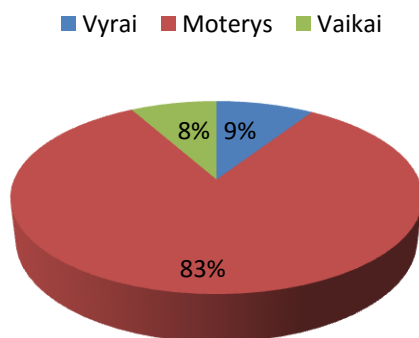
2010 m. atlikto tyrimo apie prievartos prieš vyresnio amžiaus moteris paplitimą Lietuvoje rezultatai parodė, kad kas penkta (21,8 proc.) vyresnė nei 60 m. moteris patyrė vienos ar kelių formų smurtą.

2011 m. prašymų - skundų dėl smurto šeimose pateikta 23 813, ikiteisminis tyrimas pradėtas 1577 atvejais (Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos statistikos ataskaita, 2011). Nors tiksli nagrinėtų bylų dėl smurto šeimoje statistika nėra renkama, teismų pateikiama informacija rodo, kad tokios bylos vidutiniškai sudaro iki penktadalio apylinkių teismus pasiekiančių baudžiamųjų bylų. 82 proc. smurto artimoje aplinkoje aukų yra moterys, 10 proc. – vyrai, 8 proc. – vaikai (Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos Viešosios policijos valdybos Rizikos valdymo ir vidaus kontrolės skyrius, 2014). Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus Reikalų Ministerijos 2004 – 2011 duomenys apie nukentėjusias moteris nuo nusikalstamų veikų pavaizduota 2 lentelėje (žr. 2 lentelė).

2 lentelė. Nuo nusikalstamų veikų nukentėjusios moterys
 Šaltinis: Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus Reikalų Ministerijos, 2012.

	Nukentėjo nuo sutuoktinio, partnerio ar sugyventinio							
	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.
Iš viso	633	464	448	418	359	321	334	618
Kaime	220	201	202	166	158	131	155	247
Fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas (BK 140 str.)	42	35	41	44	61	44	42	234
Grasymas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą (BK 145 str.)	101	124	97	100	55	81	91	143
Nesunkus sveikatos sutrikdymas (BK 138 str.)	209	185	184	149	137	102	93	128
Sunkus sveikatos sutrikdymas (BK 135–136 str.)	20	7	9	9	10	8	7	6
Nužudymas (BK 129–130 str.)	29	28	18	18	18	19	21	17
Išžaginimas, seksualinis prievartavimas ar privertimas lytiškai santykiauti (BK149 – 151 str.)	5	6	5	5	4	8	11	12

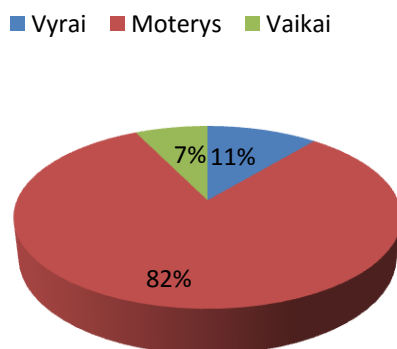
Nors iškvietai į incidentus namuose skaičius išlieka panašus, gerokai išaugusį registruotų nusikalstamų veikų dėl smurto artimoje aplinkoje ir ikiteisminių tyrimų skaičių lėmė 2011 m. pabaigoje įsigaliojęs Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. Bendroje šalies statistikoje 2012 m. užregistruota 18268 pranešimai. Iš jų pradėta 7586 ikiteisminių tyrimų. Daugiausia smurtavo vyrai – 6462 atvejais, smurtavusių moterų skaičius žymiai mažesnis – 286 atvejais. Taip pat, buvo užfiksuoti ir atvejais, kai smurtaudavo vaikai – 36 atvejais. Per minėtus metus nuo smurto nukentėjo 6494 moterys ir 721 vyrai. Nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjo ir 637 vaikai (žr. 2 pav.).

2 pav. 2012 m. nukentėjusieji

Šaltinis: Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus Reikalų Ministerijos, 2012.

2013 m. bendroje šalies nusikalstamumo statistikoje smurtas artimoje aplinkoje sudarė 10,5 proc. visų nusikaltimų. 2013 m. registruota 21 615 pranešimų dėl smurto artimoje aplinkoje, dėl kurių priimti procesiniai sprendimai; pradėta 10 015 ikiteisminių tyrimų. Daugiausia, kaip ir 2012 m. smurtavo vyrai – 8151 atvejis, tačiau išaugo smurtavusių moterų skaičius – 501 atvejis. 2013 m. statistikoje užfiksuoti 62 atvejais, kai smurtaudavo vaikai. 2013 m. smurtą kentė 8322 moterų ir 1128 vyrų. Nukentėjo ir daugiau vaikų – buvo užfiksuoto 739 atvejais (Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos ataskaita, 2014). 2013 m. įstatymu pirmą kartą teisiškai apibrėžta smurto artimoje aplinkoje sąvoka ir numatytos priemonės, skirtos veiksmingiau ginti aukų teises bei suteikti joms specializuotą nemokamą psichologinę ir kitą pagalbą (žr. 3 pav.).

3 pav. 2013 m. nukentėjusieji

Šaltinis: Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos ataskaita už 2012-2013, (2014)

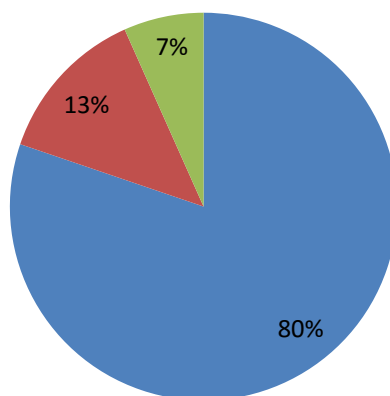
Galima pastebėti, kad nuo 2012 m. padidėjo smurtavusių moterų. Kasmet iki 2015 metų moterų smurtautojų didėdavo maždaug po 1 proc. (nuo 2012 m. 4,2 proc. iki 2015 m. 7 proc.) (žr. 3 lentelė).

3 lentelė. Smurtas lyčių pagrindu 2012-01-01/2015-12-31
Šaltinis: Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos ataskaita, 2014

Įtariamieji							
2012 m.		2013 m.		2014 m.		2015 m.	
moterys	286/ 4,2%	moterys	501/5,8%	moterys	556	moterys	700
vyrai	6462/95,3%	vyrai	8151/93,5%	vyrai	8290	vyrai	9346
vaikai	36/ 0,5%	vaikai	62/0,7%	vaikai	48	vaikai	68

2014 m. užregistruotų nusikalstamų veikų dėl smurto artimoje aplinkoje sudaro 12,5 proc. nuo bendrojo nusikalstamumo. Net 80 proc. smurto aukų yra moterų, apie 7 proc. vaikai ir 13 proc. vyrai. 93,2 proc. įtariamųjų smurto artimoje aplinkoje yra vyrai ir tik 6,3 proc. moterys (žr. 4 pav.).

■ Moterys ■ Vyrai ■ Vaikai

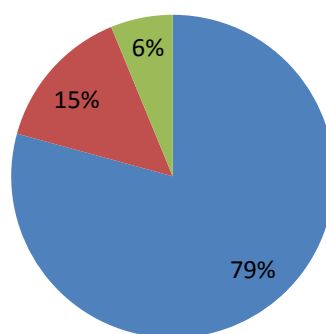

4 pav. 2014 m. nukentėjusieji dėl smurto artimoje aplinkoje

Sudarytas autorės, remiantis Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos ataskaita, 2014.

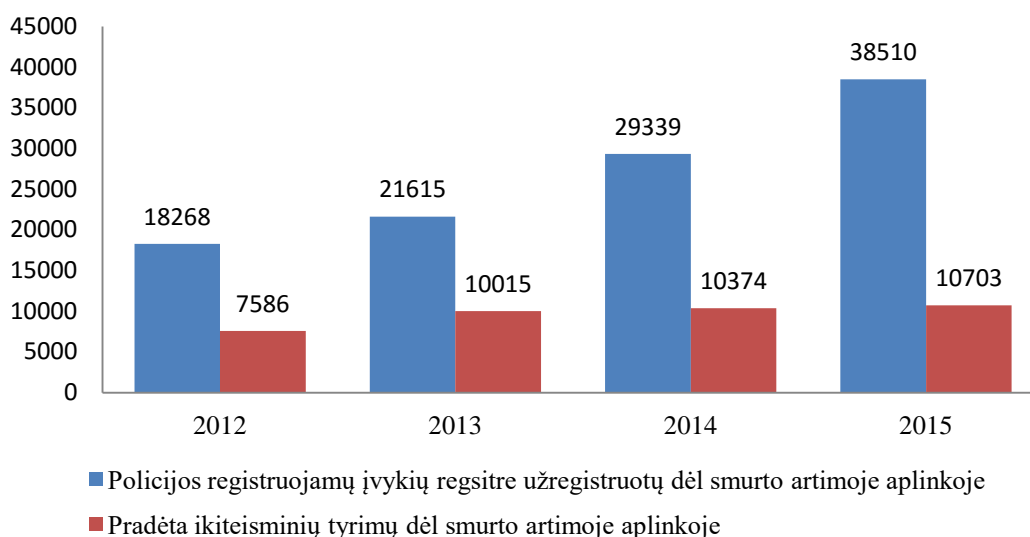
2015 m. nukentėjusių moterų rodiklis išliko panašus, kaip 2014 m. Šie statistiniai duomenys yra tik ledkalnio viršūnė, kadangi pasaulinė praktika rodo, kad dėl smurto artimoje aplinkoje į policiją kreipiasi tik kas trečia moteris (žr. 5 pav.).

■ Moterys ■ Vyrų ■ Vaikai

5 pav. 2015 m. nukentėjusieji dėl smurto artimoje aplinkoje
Sudarytas autorės, remiantis Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos ataskaita, 2014.

2014 m. ir 2015 m. žymiai padidėjo pranešimų apie smurtą artimoje aplinkoje, nei 2012 m. ir 2013 m., tai yra nuo 18238 iki 38510. Tačiau pradėtų ikiteisminių tyrimų skaičius kitimas yra nedidelis. Toks pranešimų didėjimas yra todėl, kad žmonės tapo drąsesni ir jie pripažįsta dėl šeimose vykstančių negerų dalykų. Asmenys kviečia policijos pareigūnus ne tik dėl patiriamo fizinio smurto, bet ir psichologinio, seksualinio ar ekonominio smurto (žr. 6 pav.).

6 pav. Pranešimai apie smurtą artimoje aplinkoje ir priimti procesiniai sprendimai
Sudarytas autorės, remiantis Policijos registruojamų įvykių registru, 2014

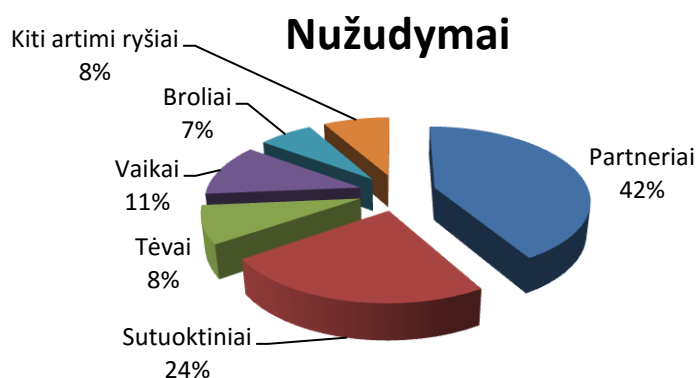
Nusikalstamų veikų, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje, kvalifikavimo pasiskirstymas nurodomas žemiau esančioje lentelėje (žr. 4 lentelė).

4 lentelė. Smurto artimoje aplinkoje kvalifikavimas pagal BK straipsnius

Šaltinis: Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos, 2015

BK straipsnis	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.
BK 140 straipsnis (fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas)	5848 72,6 %	8602 83,2%	8972 84,4%	9271 84,6%
BK 145 straipsnis (grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimas)	1375 17,6 %	1359 13,2%	1424 13,4%	1469 13,4%
BK 138 straipsnis (nesunkus sveikatos sutrikdymas)	385 6,6 %	230 2,2%	108 1%	101 0,9%
Kiti straipsniai (Nužudymai, plėšimai, išžaginimai, seksualiniai prievartavimai ir kt.)	91 1,2 %	149 1,4%	130 1,2%	119 1,1%

Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, Lietuvoje nuo 2012 m. sausio 1 d. iki 2015 m. gruodžio 31 d., nužudymų artimoje aplinkoje įvykdą 65% neblaivių asmenų. Daugiausiai nužudymų įvykdė partneriai (sugyventiniai), o tik po jų eina sutuoktiniai (žr. 7 pav.).

7 pav. Ryšiai siejantys įtariamąjį su auka 2012-01-01 / 2015-12-31
Šaltinis: Lietuvos respublikos Vidaus reikalų ministerija, 2012-2015.

3.2. Smurto artimoje aplinkoje Plungės rajone 2010 – 2015 metų analizė

Plungės rajono policijos komisariate 2010 m. statistika apie smurtą šeimoje nebuvo vedama arba ji buvo netiksli iki tol, kol 2011 metų gruodžio 15 d. įsigaliojo „Apsaugos nuo smurto artimoje

aplinkoje įstatymas“. Tokie pranešimai buvo registruojami kaip paprasčiausias pranešimas arba administracinis teisės pažeidimas. Tuometinio, Telšių apskrities vyriausiajam policijos komisariatui priklausančios Plungės rajono policijos komisariato Kriminalinės policijos skyriaus (toliau Plungės r. PK KPS) viršininkės vestos statistikos apie nusikalstamas veikas, duomenimis, nuo 2010 m. sausio 1 d. iki 2010 m. gruodžio 31 d., buvo pradėti 5 ikiteisminiai tyrimai, susiję su šeimoje įvykdyta nusikalstama veika: 1 – vadovaujantis LR BK 129 str. 2 d. (nužudymas), kuriame pranešta apie įtarimą vyrui, nužudžiusiam savo sutuoktinę; 1 – vadovaujantis LR BK 138 str. 2 d. 3 p., dėl nesunkaus sveikatos sutrikdymo savo motinai, tėvui ar vaikui (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas, 2000), kuriame pranešta apie įtarimą smurtavusiam tėvui prieš savo vaiką; 2 ikiteisminiai tyrimai pradėti vadovaujantis LR BK 140 str. 1 d., dėl fizinio skausmo sukėlimo ar nežymaus sveikatos sutrikdymo (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas, 2000). Vienu atveju pranešta apie įtarimą smurtą pavartojusiam sūnui, sekančiu atveju apie įtarimą pranešta smurtavusiam vyrui prieš sutuoktinę. 1 ikiteisminis tyrimas pradėtas vadovaujantis LR BK 140 str. 2 d., dėl fizinio skausmo sukėlimo ar nežymaus sveikatos sutrikdymo mažamečiui (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas, 2000), kai apie įtarimą pranešta smurtaujančiam patėviui prieš kartu gyvenantį mažametį.

Atlikus minėtus ikiteisminius tyrimus, dviem atvejais priimti procesiniai sprendimai nutraukti ikiteisminį tyrimą kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius (LR BPK 212 str. 1 d. 5 p.). Vienu atveju ikiteisminis tyrimas kaltinamuoju aktu (LR BPK 220 str.) perduotas į teismą. 1 ikiteisminis tyrimas nutrauktas vadovaujantis LR BPK 417 str., tai perėjimas iš valstybinio kaltinimo į privatų kaltinimą ir vienu atveju ikiteisminis tyrimas nutrauktas vadovaujantis LR BPK 3 str. 1 d. 5 p., kai nukentėjusysis susitaikė su asmeniu, kaltinamu šio Kodekso 407 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos padarymu (žr. 5 lentelė).

5 lentelė. 2010 m. Plungės r. PK priimti procesiniai sprendimai

Sudaryta autorės, remiantis Plungės rajono policijos komisariato nusikalstamų veikų registro duomenimis

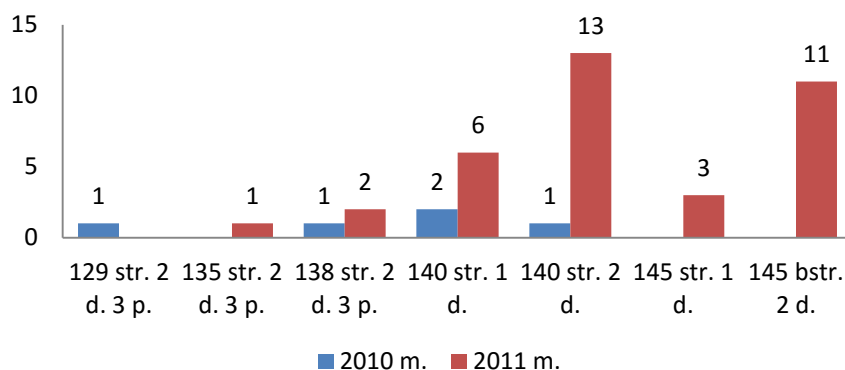
Pradėti IT pagal LR BK str.	Priimti procesiniai sprendimai pagal LR BPK straipsnius			
	3 str. 1 d. 5 p.	212 str. 5 p.	220 str.	417 str.
129 str. 2 d. (nužudymas)			1	
138 str. 2 d. 3 p. (nesunkus sveikatos sutrikdymas)		1		
140 str. 1 d. (fizinio skausmo sukėlimas arba nežymus sveikatos sutrikdymas)	1			1
140 str. 2 d. (fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas mažamečiui)		1		

Nuo 2011 sausio 1 d. iki 2011 gruodžio 31 d. Plungės r. policijos komisariatare pradėti 36 ikiteisminiai tyrimai, dėl nusikalstamų veikų įvykusių šeimoje. 6 ikiteisminiai tyrimai pradėti vadovaujantis LR BK 140 str. 1 d. Dėl šios nusikalstamos veikos pranešta apie įtarimus 2 santuokoje gyvenantiems vyrams, 2 gyvenantiems vyrams ne santuokoje (sugyventiniui) ir 2 patėviams. 13 ikiteisminių tyrimų pradėta vadovaujantis pagal LR BK 140 str. 2 d., dėl fizinio skausmo sukėlimo ar nežymaus sveikatos sutrikdymo mažamečiui. 7 tėčiams ir 6 patėviams pranešta apie įtarimus dėl pasireiškusio smurto prieš kartu šeimoje gyvenančius mažamečius vaikus. Vadovaujantis LR BK 135 str. 2 d. 3 p. (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas, 2000), dėl sunkaus sveikatos sutrikdymo savo artimam giminaičiui ar šeimos narius pradėtas 1 ikiteisminis tyrimas. Dėl šios nusikalstamos veikos pranešta apie įtarimą santuokoje gyvenančiam vyrui. Dėl nesunkaus sveikatos sutrikdymo savo artimam giminaičiui ar šeimos nariui pradėti 2 ikiteisminiai tyrimai vadovaujantis 2011 galiojančiu LR BK 138 str. 2 d. 3 p. (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas, 2000). Abiem atvejais apie įtarimus pranešta santuokoje gyvenantiems vyrams. Dėl grasinimo nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą pradėti 3 ikiteisminiai tyrimai, vadovaujantis LR BK 145 str. 1 d. Dėl šios nusikalstamos veikos pranešta apie įtarimus vienam santuokoje gyvenančiam vyrui, vienam neįregistravusiam santuokos vyrui ir sūnėnui. Dėl nusikalstamos veikos, numatytos LR BK 145 str. 2 d., dėl to, kad terorizavo žmogų grasindamas susprogdinti, padegti ar padaryti kitokią pavojingą gyvybei, sveikatai ar turtui veiką arba sistemingai baugino žmogų naudodamas psichinę prievartą, pradėta 11 ikiteisminių tyrimų. 8 atvejais pranešta apie įtarimus santuokoje gyvenantiems vyrams. 1 atveju pranešta apie įtarimus santuokos neįregistravusiam vyrui (sugyventiniui), 1 atvejis, kai pranešta apie įtarimą buvusiam vyrui ir 1 atvejis- buvusiam sugyventiniui.

Atlikus 2011 m. pradėtus ikiteisminius tyrimus, priimti procesiniai sprendimai: pagal LR BPK 220 str. (kaltinamojo akto perdavimas teismui) – 5 bylos; LR BPK 418 str. (prokuroro teisė nuspręsti užbaigti procesą baudžiamuoju įsakymu) – 1 byla; LR BPK 212 str. 1 d. 5 p. (kai įtariamasis ir nukentėjęsysis susitaiko Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 38 straipsnyje numatytais atvejais) – 1 byla ir LR BPK 3 str. 1 d. 5 p. (jeigu nukentėjęsysis susitaikė su asmeniu, kaltinamu šio Kodekso 407 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos padarymu) – 2 bylos.

Pažymėtina, kad 2010 metais dėl nusikalstamų veikų įvykdytų šeimoje ar artimoje aplinkoje buvo pradėta mažiau nei 2011 metais (žr. 8 pav.).

8 pav. 2010 – 2011 Pradėti ikiteisminiai tyrimai

Atorės sudaryta, remiantis Plungės rajono policijos komisariato nusikalstamų veikų registro duomenimis, 2011.

Nuo 2012 m. sausio 1 d. policijos registruojamų įvykių registre buvo sukurtas naujas įvykių tipas „Smurtas artimoje aplinkoje“, o iki tol jokia detali statistika apie smurtą artimoje aplinkoje nebuvo vedama. Toliau pateikta Plungės rajono policijos komisariatare rinkta statistika, dėl 2012-2015 metų Plungės mieste ir rajone gautų pranešimų apie smurtą artimoje aplinkoje, pradėtus ikiteisminius tyrimus, nutrauktus ikiteisminius tyrimus ir t. t., lentelėje (žr. 6 lentelė).

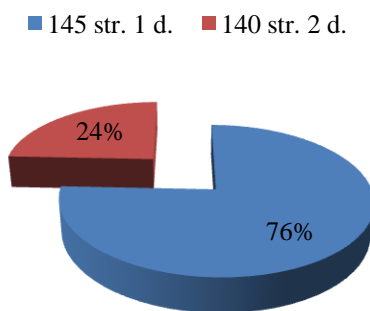
6 lentelė. Smurtas artimoje aplinkoje Plungės mieste ir rajone 2012-2015 m.

Sudaryta autorės, remiantis pagal Plungės rajono policijos komisariato policijos registruojamų įvykiu registrą (2012-2015).

Metai	Gauta iškvietimų, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje	Pradėta ikiteisminių tyrimų	Atsisakyta pradėti ikiteisminius tyrimus	Nepasitvirtino
2012 metai	42	37	3	2
2013 metai	336	109	184	43
2014 metai	389	192	197	0
2015 metai	596	241	319	36

Plungės rajono policijos pareigūnai 2012 metais reagavo į 42 pranešimus dėl smurto artimoje aplinkoje. Iš jų 28 atvejais priimtas procesinis sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą, vadovaujantis Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso (toliau – LR BK) 145 str. 1 d., dėl grasinimo nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą. Devyniais atvejais priimtas procesinis sprendimas pradėti ikiteisminį tyrimą, vadovaujantis LR BK 140 str. 2 d., dėl fizinio skausmo sukėlimo ar nežymaus sveikatos sutrikdymo savo artimam giminaičiui ar šeimos nariui. Nužudymo atvejo artimoje aplinkoje Plungės rajone ir mieste 2012 metais nebuvo. Dviem atvejais priimtas nutarimas atsisakyti pradėti

ikiteisminių tyrimą ir du atvejai, kai iškvietimo faktas dėl smurto artimoje aplinkoje nepasitvirtino (žr. 9 pav.).

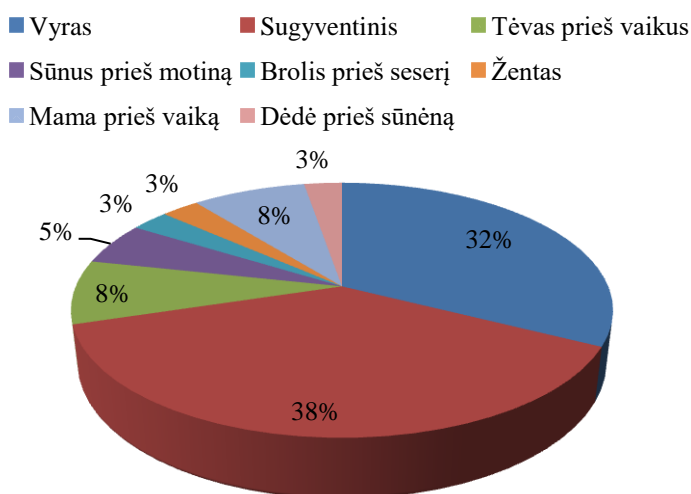

9 pav. 2012 m. pradėti ikiteisminiai tyrimai

Autorės sudarytas, remiantis Nusikalstamų veikų žinybiniu registru duomenimis, 2012.

Iš pradėtų 37 ikiteisminių tyrimų per 2012 metus, 13 atvejų, kai smurtas artimoje aplinkoje pasireiškė Plungės rajone, o 24 atvejai, kai smurtauta buvo mieste gyvenančiose šeimose.

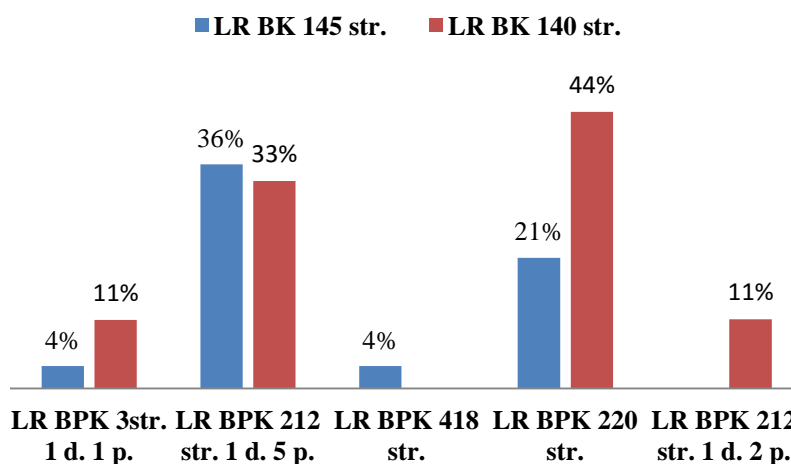
Plungės rajono policijos komisariatare pradėtuose ikiteisminiuose tyrimuose dėl smurto artimoje aplinkoje pranešta apie įtarimą 12 vyrų, smurtavusių prieš sutuoktinę, iš kurių 8 įtariamieji nusikalstamos veikos metu buvo neblaivūs. Dešimčiai sugyventinių pareikšti įtarimai, iš jų 6 smurtaujantys vyrai nusikalstamos veikos metu buvo neblaivūs. Du atvejai, kai tėvas smurtavo prieš savo vaikus, tačiau ar abiem atvejais tėvai nusikalstamos veikos metu buvo blaivūs, duomenų nėra. Dėl smurto prieš savo vaiką buvo pranešta apie įtarimą ir trejoms motinoms. Dviem atvejais mamos nusikalstamos veikos metu buvo neblaivios. Vienas atvejis, kai brolis smurtavo prieš savo seserį ir vienas atvejis, kai žentui pranešta apie įtarimą dėl smurtavimo prieš uošvę bei 1 atvejis, kai dėdė pakėlė ranką prieš savo sūnėną (žr. 10 pav.).

10 pav. Pareikšti įtarimai dėl smurto artimoje aplinkoje

Autorės sudarytas, remiantis Nusikalstamų veikų žinybiniu registru, 2012.

37 atliktuose ikiteisminiuose tyrimuose, 13 bylų prokurorų sprendimai buvo nutraukti ikiteismini tyrimą vadovaujantis LR BPK 212 straipsnio 1 dalies 5 punktu, kai įtariamasis su nukentėjusiuoju susitaikė; 1 atvejis kai nutrauktas ikiteisminis tyrimas vadovaujantis LR BPK 212 straipsnio 1 dalies 2 punktu, kai ikiteisminio tyrimo metu nesurenkama pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamojo kaltę dėl nusikalstamos veikos padarymo; 12 atvejų nutraukti ikiteisminiai tyrimai vadovaujantis baudžiamojo proceso kodekso 3 straipsnio 1 dalies 1 punktu, kai baudžiamasis procesas negali būti pradedamas, o pradėtas turi būti nutrauktas, jeigu nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. 10 atvejų ikiteisminio tyrimo byla, vadovaujantis LR BPK 220 straipsniu, tai yra byla kaltinamuoju aktu perduota į teismą bei vienas atvejis, kai ikiteisminis tyrimas baigtas, vadovaujantis baudžiamojo proceso kodekso 418 straipsniu, prokuroro teisė nuspręsti užbaigti procesą baudžiamuoju įsakymu (žr. 11 pav.).

11 pav. 2012 m. ikiteisminiuose tyrimuose priimti sprendimai

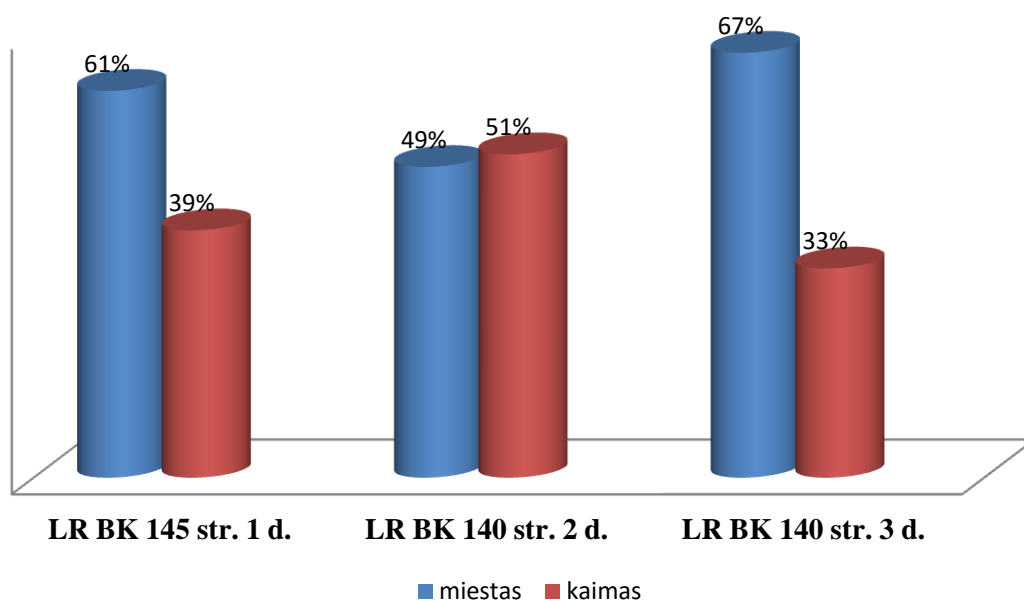
Autorės sudarytas, remiantis Plungės rajono policijos komisariato nusikalstamų veikų registro žurnalu (NVRŽ).

Plungės rajono policijos pareigūnai nuo 2013 metų sausio 1 dienos iki 2013 metų gruodžio 31 dienos dėl smurto artimoje aplinkoje pradėjo 34% daugiau nei 2012 metais. 18 ikiteisminių tyrimų pradėta, vadovaujantis LR BK 145 straipsniu 1 dalimi, dėl grasinimo nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą. Iš jų 11 atvejų smurtas artimoje aplinkoje pasireiškė Plungės rajone gyvenančiose šeimose, 7 atvejai – Plungės mieste gyvenančiose šeimose.

Vadovaujantis LR BK 140 straipsnio 2 dalimi dėl fizinio skausmo sukėlimo ar nežymaus sveikatos sutrikdymo savo artimam giminaičiui ar šeimos nariui pradėti 88 ikiteisminiai tyrimai. Iš jų 43 atvejais smurtas artimoje aplinkoje pasireiškė Plungės mieste gyvenančiose šeimose ir 45 atvejais – Plungės rajone gyvenančiose šeimose.

2013 metus buvo pradėti 3 ikiteisminiai tyrimai dėl smurto artimoje aplinkoje prieš mažametį šeimos narį, vadovaujantis LR BK 140 straipsniu 3 dalimi dėl fizinio skausmo sukėlimo ar nežymaus sveikatos sutrikdymo mažamečiui. 2 ikiteisminiai tyrimai pradėti dėl smurto artimoje aplinkoje prieš

mažametį, gyvenantį Plungės mieste, o 1 atvejis – prieš mažametį Plungės rajone gyvenančioje šeimoje. Nužudymo atvejo artimoje aplinkoje Plungės rajone ir mieste per 2013 metus užregistruota nebuvo (žr. 12 pav.).

12 pav. 2013 m. ikiteisminių tyrimų pradėjimai pagal LR BK straipsnius

Autorės sudarytas, remiantis Plungės rajono policijos komisariato nusikalstamų veikų registro žurnalu (NVRŽ).

Analizuojant LR BK 145 str. 1 d. pradėtus 18 ikiteisminius tyrimus, nustatyta, kad smurtavo 10 santuokoje gyvenantys vyrai, iš jų 8 vyrai nusikalstamos veikos metu buvo neblaivūs. 1 auka nukentėjo nuo brolio, pasitaikė atvejis, kai vienas vyras patyrė žmonos smurtą bei 4 aukos tapo nuo sugyventinių vyrų (santuokos neįregistravusių partnerių). Nusikalstamos veikos metu visais 4 atvejais, kai smurtavo sugyventinis, sugyventiniai buvo neblaivūs. 1 ikiteisminis tyrimas pradėtas dėl smurtavusio prieš savo šeimos narį, neblaivaus sūnaus ir 1 ikiteisminis tyrimas dėl smurtavusio neblaivaus anūko prieš savo močiutę.

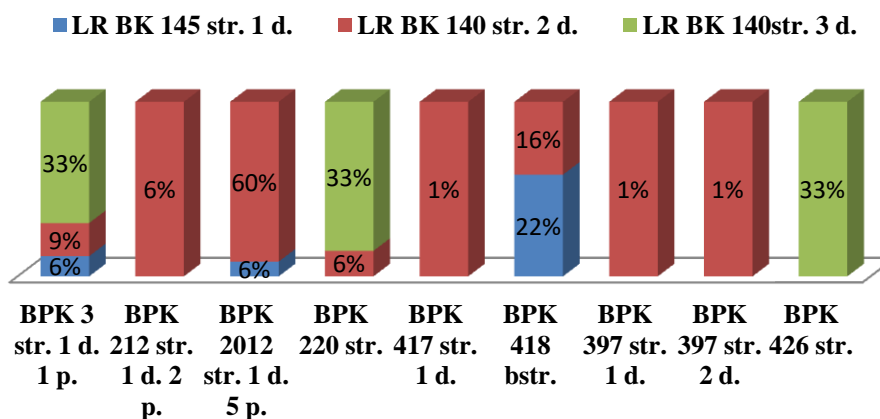
Prokuroro sprendimu ikiteisminiai tyrimai buvo baigti vadovaujantis LR BPK 212 str. 1 d. 5 p. – 4 atvejais, 418 straipsniu – 4 atvejais ir 10 atvejų – ikiteisminiai tyrimai nutraukti, vadovaujantis LR BK 3 str. 1 d. 1 p., kai nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių.

Analizuojant pagal LR BK 140 str. 2 d. pradėtus 88 ikiteisminius tyrimus, nustatyta, kad 5 atvejais įtarimai pareikšti tėvui, iš kurių vienas atvejis, kai nusikalstamos veikos metu smurtaujantis tėvas buvo neblaivus. 27 atvejais kai smurtavo sugyventinis, iš jų 15 atvejų, kai nusikalstamos veikos metu smurtautojas buvo neblaivus. 10 atvejų kai smurtavo sūnus, iš jų 8 atvejais smurtaujantis sūnus buvo neblaivus. 27 atvejais smurtavo santuokoje gyvenantys vyrai, iš jų 18 nusikalstamos veikos metu buvo neblaivūs. 2 atvejais, iš kurių 1 atveju smurtavo žmona. 2 atvejais prieš savo šeimos narį smurtavo dukra. Ar abiem atvejais dukra nusikalstamos veikos metu buvo apsvaigusi nuo alkoholio,

duomenų apie tai nėra. Pradėti ikiteisminiai tyrimai, kai 3 atvejais smurtavo buvęs vyras, iš kurių 2 atvejais smurtavęs asmuo buvo neblaivus. 3 atvejai, kai brolis smurtavo prieš savo šeimos narį, iš jų 2 atvejais būdamas neblaivus. 1 atvejis, kai neblaivus sūnėnas smurtavo prieš savo artimą giminaitį. 1 atveju, kai neblaivi motina smurtavo prieš savo vaiką. 2 atvejais ikiteisminis tyrimas pradėtas, kai smurtautoja buvo sugyventinė, iš kurių 1 atveju smurtautoja buvo neblaivi. Iš pradėtų 88 ikiteisminių tyrimų 13 atvejų, kai nusikalstamos veikos metu smurtą patyręs ir nutarimu pripažintas nukentėjusiuoju asmuo, buvo neblaivus.

Pagal LR BK 140 str. 2 d. pradėtuose 88 ikiteisminiuose tyrimuose prokurorų priimti procesiniai sprendimai, vadovaujantis LR BPK 3 str. 1 d. 1 p. - 8 bylose, LR BPK 220 str. – 5 bylose, 212 str. 1 d. 5 p. – 53 bylose, 212 str. 1 d. 2 p. – 5 bylose, 417 str. 1 d. – 1 byla, kai ikiteisminio tyrimo metu paaiškėja, kad įtariamojo veika turi LR BPK 407 str. nurodytų nusikalstamų veikų požymių, tyrimą atliekantis pareigūnas išaiškina nukentėjusiajam šio teisę kreiptis į teismą privataus kaltinimo tvarka. Dėl šios nusikalstamos veikos bendra tvarka pradėtas ikiteisminis tyrimas nutraukiamas (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 417 str. 1 d., 2007). ir 1 byloje prokuroro priimtas sprendimas, vadovaujantis LR BPK 397 str. 1 d. 2 p., kai byla perduodama teismui, jei nustatoma, kad yra pagrindas asmeniui taikyti priverčiamąsias medicinos priemones (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 417 str. 1 d., 2007). 14 ikiteisminiuose tyrimuose prokuroru priimti sprendimai, vadovaujantis LR BPK 418 str., prokuroro teisė nuspręsti užbaigti procesą baudžiamuoju įsakymu.

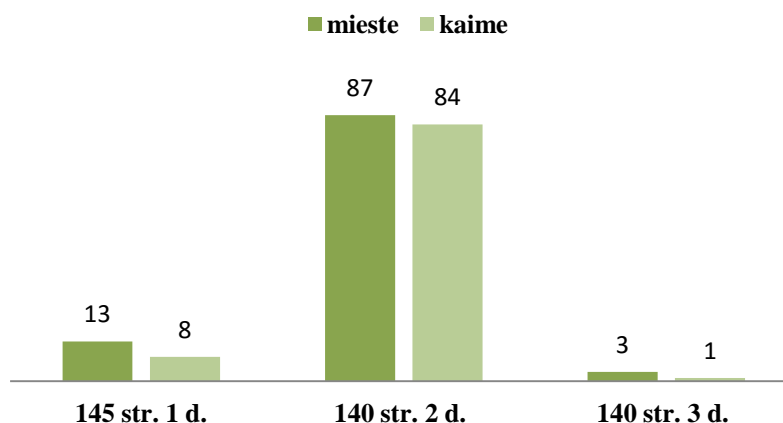
Pradėtuose 3 ikiteisminiuose tyrimuose pagal LR BK 140 str. 3 d. dėl fizinio skausmo sukėlimo ar nežymaus sveikatos sutrikdymo mažamečiui, 2 atvejais pranešta apie įtarimą tėvui, iš jų 1 atveju, kai nusikalstamos veikos metu smurtavo prieš mažametį būdamas neblaivus ir 1 atvejis, kai prieš mažametį smurtavo patėvis. 1 ikiteisminio tyrimo byla, vadovaujantis LR BPK 220 str., kaltinamuoju aktu perduota teismui, 1 – ikiteisminis tyrimas nutrauktas, vadovaujantis LR BPK 3 str. 1 d. 1 p., kai baudžiamasis procesas negali būti pradėdamas, o pradėtas turi būti nutrauktas, jeigu nepadaryta veika, turinti nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo požymių. 1 ikiteisminis tyrimas, baigtas vadovaujantis LR BK 426 str., kai prokuroro teisė nuspręsti užbaigti baudžiamąją bylą pagreitinto proceso tvarka (žr. 13 pav.).

13 pav. 2013 m. ikiteisminiuose tyimuose priimti procesiniai sprendimai

Autorės sudarytas, remiantis Plungės rajono policijos komisariato nusikalstamų veikų registro žurnalu (NVRŽ).

2014 metais dėl smurto artimoje aplinkoje Plungės rajono policijos komisariate pradėti 192 ikiteisminiai tyrimai. Nustačius smurto artimoje faktą, vadovaujantis LR BK 145 str. 1 d. pradėtas 21 ikiteisminis tyrimas, 171 ikiteisminis tyrimas pradėtas, vadovaujantis LR BK 140 str. 2 d. ir 4 ikiteisminiai tyrimai pradėti, vadovaujantis LR BK 140 str. 3 d. Nustatyta, kad iš 192 pradėtų ikiteisminių tyrimų 113 atvejų, kai smurtaujantis asmuo, smurto protrūkio metu buvo apsvaigęs nuo alkoholio. 98 atvejai, kai smurtas pasireiškė Plungės rajone gyvenančiose šeimose ir 98 atvejai, kai smurtaujama šeimose, gyvenančioms Plungės mieste (žr. 14 pav.).

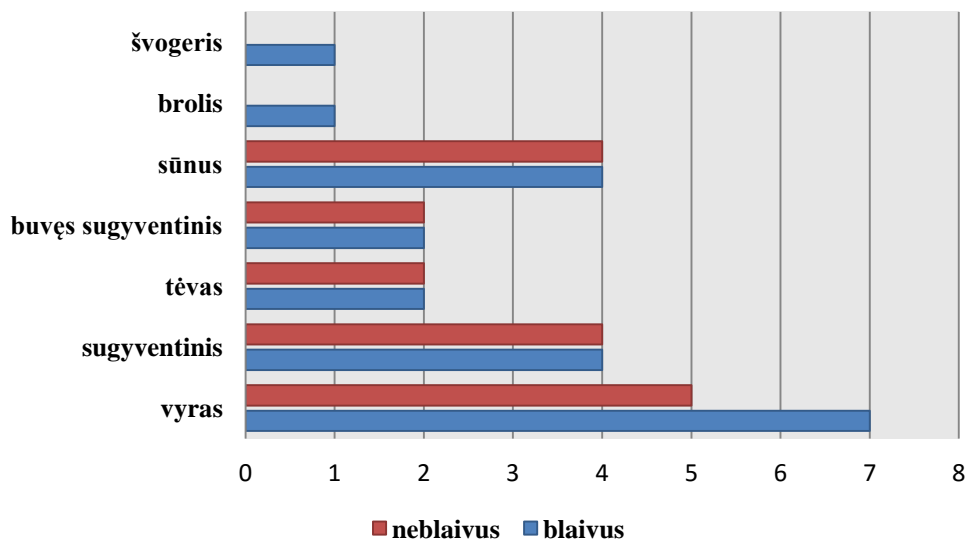
14 pav. 2014 m. smurto artimoje aplinkoje tendencija

Autorės sudarytas, remiantis Plungės rajono policijos komisariato nusikalstamų veikų registro žurnalu (NVRŽ).

Ikiteisminiuose tyimuose, pradėtuose pagal LR BK 145 str. 1 d., pranešta apie įtarimus 7 vyrams, smurtavusiems prieš žmonas, iš kurių 5 atvejai, kai nusikalstamos veikos metu smurtavęs asmuo buvo neblaivus. Pateikti įtarimai 4 smurtavusiems sugyventiniams, 4 sūnums, 1 svainiui, 2

atvejais, kai įtarimai pateikti tėvui. Abiem atvejais tėvas smurtavo būdamas neblaivus. 2 ikiteisminiuose tyrimuose įtarimai pateikti ir buvusiam sugyventiniui.

17 ikiteisminio tyrimo bylose buvo priimti procesiniai sprendimai nutraukti ikiteisminį tyrimą pagal LR BPK 3 str. 1 d. 1 p. 3 bylose ikiteisminis tyrimas baigtas, vadovaujantis LR BPK 418 str. ir 1 byloje ikiteisminis tyrimas nutrauktas pagal LR BPK 212 str. 1 d. 5 p. kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius (žr. 15 pav.).

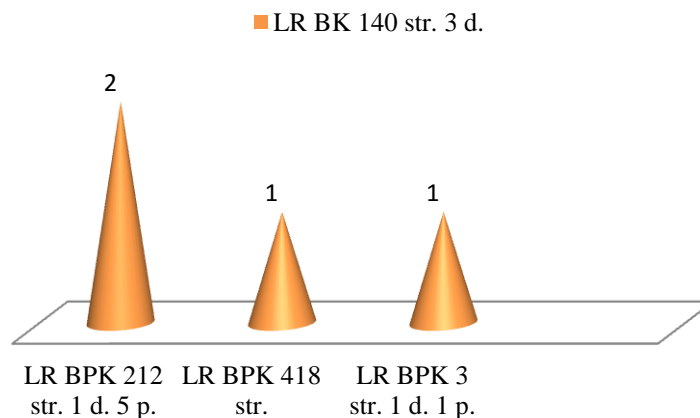

15 pav. Apsvaigimo būsenos nusikalstamos veikos metu

Autorės sudarytas, remiantis Plungės rajono policijos komisariato nusikalstamų veikų registro žurnalu (NVRŽ).

Ikiteisminiuose tyrimuose dėl smurto artimoje aplinkoje prieš mažametį asmenį pagal LR BK 140 str. 3 d. pradėti 4 atvejais. 3 atvejais, kai auka gyvena Plungės mieste ir 1 atveju, kai smurtauta prieš Plungės rajone gyvenančią mažametę auką. 2 ikiteisminiuose tyrimuose mažametė auka su smurtaujančiu asmeniu susitaikė ir prokuroro nutarimu, vadovaujantis LR BPK 212 str. 1 d. 5 p, ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas. Ikiteisminio tyrimo byla buvo baigta teismo baudžiamuoju įsakymu, vadovaujantis LR BPK 418 str. bei 1 ikiteisminis tyrimas nutrauktas vadovaujantis LR BPK 3 str. 1 d. 1 p. (žr. 16 pav.)

16 pav. Bylose priimti procesiniai sprendimai

Autorės sudarytas, remiantis Plungės rajono policijos komisariato nusikalstamų veikų registro žurnalu (NVRŽ).

2015 metais dėl smurto artimoje aplinkoje pradėta ikiteisminių tyrimų kur kas daugiau nei 2012, 2013 ar 2014 metais. Dėl grasinimo nužudyti ar kitaip sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą pradėti 42 ikiteisminiai tyrimai pagal LR BK 145 str. 1 d. Juose pranešta apie įtarimai 12 santuokoje gyvenantiems vyrams, iš kurių 10 vyrų smurto metu buvo neblaivūs. 10 sugyventinių, iš kurių 9 buvo neblaivūs, pateikti įtarimai dėl smurtavimo prieš kartu gyvenančią jo moterį. Pasitaikė 3 atvejai, kai smurtavo buvęs sugyventinis. Taip pat 3 atvejais smurtavo buvęs sutuoktinis ir visais atvejais, buvęs sutuoktinis smurtavo būdamas apsvaigęs nuo alkoholio. Pradėti 5 ikiteisminiai tyrimai dėl sūnaus smurtavimo prieš savo artimą šeimos narį, 3 bylose sūnus smurtavo būdamas neblaivus. 2 ikiteisminiai tyrimai pradėti dėl neblaivaus anūko grasinimų nužudyti ar sunkiai sutrikdyti močiutės sveikatą. 4 ikiteisminiuose tyrimuose, iš jų 3 atvejai, kai būdamas neblaivus, tėvas smurtavo prieš savo vaikus. 3 bylose pranešta apie įtarimą broliams, kurie būdami neblaivūs grasino nužudyti ar sunkiai sutrikdyti aukos sveikatą.

Šiuose pagal LR BK 145 str. 1 d., pradėtuose ikiteisminiuose tyrimuose, 38 ikiteisminio tyrimo bylose prokuroro priimtas sprendimas nutraukti bylą, vadovaujantis LR BPK 3 str. 1 d. 1 p. 3 bylose priimtas sprendimas užbaigti procesą pagal LR BPK 418 str. Vienas ikiteisminis tyrimas nutrauktas, vadovaujantis LR BPK 212 str. 1 d. 5 p., kai auka ir kaltininkas susitaikė.

2015 metais pradėti 195 ikiteisminiai tyrimai pagal LR BK 140 str. 2 d. dėl fizinio skausmo sukėlimo ar nežymaus sveikatos sutrikdymo savo šeimos nariui. Iš jų 78 atvejai, kai smurtauta buvo Plungės rajone gyvenančiose šeimose ir 117 atvejų, kai smurtauta Plungės mieste gyvenančiose šeimose. 70 ikiteisminio tyrimo bylose pareikšti įtarimai sugyventiniui, iš kurių 56 bylose smurtavo neblaivus sugyventinis. 62 bylose įtarimai pareikšti smurtavusiam sutuoktiniui vyrui, 36 bylose sutuoktinis vyras smurtavo būdamas neblaivus. 7 ikiteisminio tyrimo bylose įtarimai pateikti smurtavusiam tėvui, iš jų 5 atvejais, smurtavęs tėvas buvo neblaivus. 3 bylose smurtavęs asmuo buvo

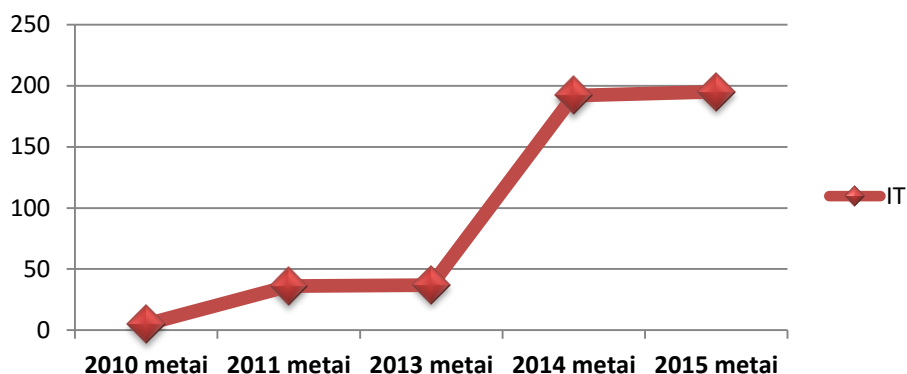
motina ir 2 atvejais smurtavo būdama apsvaigusi nuo alkoholio. 4 ikiteisminiuose tyrimuose įtarimas įteiktas žmonai, kuri smurtavo būdama apsvaigusi nuo alkoholio. 4 atvejuose, kai būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, patėvis smurtavo prieš kartu gyvenančią auką, 2 atvejais ikiteisminis tyrimas, kai smurtavo posūnis. 1 ikiteisminis tyrimas pradėtas dėl sesers smurtavimo ir 7 ikiteisminiai tyrimai dėl smurtavusio brolio, iš kurių 3 ikiteisminiai tyrimai, kuriuose brolis smurtavo, būdamas neblaivus. Pradėti 2 ikiteisminiai tyrimai dėl neblaivios sugyventinės smurto prieš kartu gyvenantį asmenį. Dėl buvusio vyro patirto smurto buvo pradėti 3 ikiteisminiai tyrimai, iš kurių 2 atvejais smurtas pasireiškė esant neblaiviam buvusiam vyrui, bei 1 ikiteisminis pradėtas dėl dėdės smurto prieš savo artimą giminaitį.

Atlikus 2015 metais pradėtus 195 ikiteisminius tyrimus 84 ikiteisminiai tyrimai baigti vadovaujantis LR BPK 418 str., 47 bylose ikiteisminis tyrimas prokuroro sprendimu nutrauktas, vadovaujantis LR BPK 3 str. 1 d. 1 p. ir 1 ikiteisminis tyrimas nutrauktas, vadovaujantis LR BPK 3 str. 1 d. 9 p., kai aplinkybės, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas jeigu egzistuoja Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso V skyriuje numatyta baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė. 3 ikiteisminiuose tyrimuose prokuroro sprendimu tyrimas nutrauktas, vadovaujantis LR BPK 417 str. 1 d. Jeigu ikiteisminio tyrimo metu paaiškėja, kad įtariamojo veika turi šio kodekso 407 straipsnyje nurodytų nusikalstamų veikų požymių, tyrimą atliekantis pareigūnas išaiškina nukentėjusiajam šio teisę kreiptis į teismą privataus kaltinimo tvarka. Dėl šios nusikalstamos veikos bendra tvarka pradėtas ikiteisminis tyrimas nutraukiamas. 13 baudžiamų bylų baigta vadovaujantis LR BPK 220 str., byla perduota kaltinamuoju aktu į teismą. 45 bylose ikiteisminis tyrimas nutrauktas kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius, vadovaujantis LR BPK 212 str. 1 d. 5 p. 1 ikiteisminis tyrimas nutrauktas neįrodžius smurtautojo kaltės, vadovaujantis LR BPK 212 str. 1 d. 2 p. 1 ikiteisminis tyrimas nutrauktas prokuroro nutarimu, vadovaujantis LR BPK 212 str. 1 d. 8 p., kai yra Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 93 straipsnyje numatyti atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlygos ir pagrindai (Nepilnamečio atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės) (Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas, 2000).

Per 2015 metus dėl smurto artimoje aplinkoje, kurioje auka tapo mažametis pradėti 4 ikiteisminiai tyrimai. 2 atvejais, auka gyvena Plungės rajone ir 2 atvejai, kai auka gyvena mieste. Dėl mažamečio nukentėjusiojo pradėti 2 ikiteisminiai tyrimai kai smurtavo patėvis, vienoje byloje kai patėvis buvo apsvaigęs nuo alkoholio. 2 ikiteisminiai tyrimai pradėti dėl to, kad motina sukėlė fizinį skausmą savo mažamečiui vaikui.

Trijose bylose ikiteisminis tyrimas nutrauktas, vadovaujantis LR BPK 212 str. 1 d. 5 p., kai kaltininkas su nukentėjusiuoju asmeniu susitaiko. Vienas ikiteisminis tyrimas kaltinamuoju aktu perduotas į teismą, vadovaujantis LR BPK 220 str.

Galima teigti, kad 2011 m. gruodžio 15 d. įsigaliojus „Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymui“ vis daugiau pradėta ikiteisminių tyrimų dėl patirto smurto artimoje aplinkoje (žr. 17 pav.).

17 pav. 2010-2015 pradėtų ikiteisminių tyrimų tendencija Plungės rajono savivaldybėje
Autorės sudarytas, remiantis Plungės rajono policijos komisariato nusikalstamų veikų registro žurnalu (NVRŽ).

3.3. Smurto artimoje aplinkoje prevencija

Smurto prevencija tai nėra renginys vieną kartą metuose. Ji turi būti vykdoma nuolatos. Smurto prevencija gali būti vykdoma: nacionaliniu lygiu (įvairios nacionalinės programos), bendruomenės lygiu. Smurto prevencija nėra vieno darbuotojo (socialinio darbuotojo, socialinio pedagogo) atsakomybė. Smurto prevencija gali būti vykdoma keliais lygiais:

- pirminė – paslaugos, nukreiptos į bendrą populiaciją siekiant sustabdyti bet kokius prievartos atvejus;
- antrinė – paslaugos, nukreiptos į didelės rizikos grupę, siekiant užkirsti kelią tolimesniam problemos plitimui;
- tretinė – paslaugos, kurios yra skirtos žinomiems smurtautojams arba aukoms, siekiant išvengti naujų incidentų.

Tarpžinybinės darbo grupės apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje klausimams koordinuoti ir spręsti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Šeimos ir bendruomenių departamento patarėjas Steponas Kulbauskas pristatė Valstybinę smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo 2014-2020 metų programą (Kulbauskas S. , 2014). Joje didžiausias dėmesys skiriamas prevencijos ir pagalbos teikimui, vykusią visuomenės informavimo kampanija „16 dienų be smurto“ ir pažymėjo jog Socialinės apsaugos ir darbo ministrės įsakymu patvirtinta nauja Specializuotos pagalbos centro (toliau - SPC) redakcija, pristatė SPC teikimo tendencijas. S. Kulbauskas (Kulbauskas S. , 2014) akcentavo, kad artimiausiu metu svarbu tobulinti smurto artimoje aplinkoje srityje mažinimo teisinį reguliavimą. Aiškiau apibrėžti takoskyrą tarp specializuotos kompleksinės ir ilgalaikės pagalbos, stiprinti valstybės, savivaldybių ir nevyriausybinų organizacijų bendradarbiavimą pagalbos teikimo srityje.

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo 4 straipsnio 2 dalimi ir 8 straipsnio 2 dalimi, Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarė patvirtinti Valstybinę smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2014-2020 metų programą (toliau - Programa), kurią rekomendavo savivaldybėms, Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai, žurnalistų ir leidėjų etikos komisijai dalyvauti įgyvendinant programą (Nutarimas 2014-05-28 Nr. 485). Jos tikslas – valstybiniu lygiu mažinti smurto artimoje aplinkoje mastą, plačiau supažindinti visuomenę su įvairiomis smurto apraiškomis, jo padariniais ir būtinybę užkirsti jam kelią, ugdyti nepakantumą smurtiniam elgesiui.

Programos paskirtis – užtikrinti smurto artimoje aplinkoje prevenciją ir pagalbos smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims teikimą. Prie programos įgyvendinimo prisideda ir kitos programos bei strategijos: Vaiko gerovės 2013-2018 metų programa (Dėl vaiko gerovės 2013 - 2018 metų programos patvirtinimo, 2012), psichikos sveikatos strategija, patvirtinta LRS 2007 m. balandžio 3 d. nutarimu Nr. X-1070 „Dėl Psichikos sveikatos strategijos patvirtinimo“, Alkoholio ir tabako kontrolės programa, patvirtintina LRV 2011-09-14 nutarimu Nr. 1080 „Dėl Alkoholio ir tabako kontrolės programos (tarp institucinio veiklos plano) patvirtinimo“.

Visų rūšių ir formų smurto prieš vaikus su visomis jo apraiškomis, jo prevencijos ir intervencijos problemoms spręsti skirta Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2011-2015 metų programa, patvirtinta socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2011 m. sausio 3 d. įsakymu Nr. A1-2, „Dėl Nacionalinės smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalvos vaikams 2011 - 2015 metų programos patvirtinimo“.

Būtina tobulinti ir plėsti ankstyvąją prevencinę ir šviečiamąją veiklą regionų ir visos valstybės mastu, organizuoti švietimo, informavimo ir kitas prevencines priemones, formuojančias nepakantumą agresijai. Labai svarbu visuomenę informuoti apie konstruktyvius problemų ir konfliktų sprendimų būdus, akcentuoti toleranciją kiekvieno visuomenės nario unikaliam ir subjektyviai patirčiam, skatinti lyčių ir socialinę lygybę smurto prevenciją integruojant į socialinę ir švietimo politiką.

Apibendrinant galima teigti, kad apžvelgus nuo 2004 – 2015 metų Lietuvos statistiką dėl smurto šeimoje atveju, 2011 m. įsigaliojus apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymui, ypač išryškėjo smurtą patiriančių asmenų mastai. Smurtas šeimoje po truputį suvokiamas kaip visuomenės problema. Remiantis projekte pateiktais statistiniais duomenimis, matoma, kad dažniau smurtas artimoje aplinkoje pasireiškia estan neblaiviam smurtautojui. Taip dauguma atvejų yra kai smurtautojas ir auka yra neblaivūs. Daroma prielaida, kad alkoholis yra viena iš pagrindinių priežasčių smurtui kilti artimoje aplinkoje.

4. SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ĮSTATYMO ĮGYVENDINIMO TYRIMO METODOLOGIJA IR METODIKA

4.1. Tyrimo metodika

Projekto praktinės dalies analizei atlikti pasirinktas kiekybinio tyrimo metodas – anketinė apklausa. Iškeltam darbo tikslui ir uždaviniams pasiekti iš pradžių buvo atlikta mokslinės literatūros analizė. Siekiant išsiaiškinti kuo daugiau respondentų nuomonės apie „Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo“ įgyvendinimo aspektus Plungės rajono savivaldybėje, atlikta anketinė apklausa. Pagrindinis šio tyrimo tikslas – nustatyti ar veiksmingas „Apsaugos nuo smurto įstatymo“ įgyvendinamas. Anketinė apklausa pasirinkta dėl galimybės kuo daugiau išsiaiškinti respondentų nuomonių ir įvertinti statistinius duomenis.

Tyrimo tipas – anketinės apklausos raštu metodas. Apklausos lapai yra anketinės išvaizdos. Anketos pradžioje yra pristatoma dėl ko atliekamas tyrimas ir trumpai paaiškinama kaip užpildyti klausimus. Klausimai suformuluoti aiškiai, kad respondentui būtų parasta atsakyti. Prie kiekvieno klausimo pateikiami atsakymų variantai. Anketą sudaro 22 klausimai. Klausimų ir atsakymų variantai yra skirtingo kursyvo. Prie klausimų, kurių galimi keli atsakymo variantai yra pažymėti skirtingais ženkleliais, nei klausimų su vienu atsakymo variantu.

Nominalinė anketos skalė padeda surinkti objektyvius duomenis apie respondentus. Šioje anketoje aiškinama respondentų lytis, amžius, užimtumas, išsilavinimas, gyvenamoji vieta (miestas / kaimas). Tyrimo populiaciją sudarė respondentai, nukentėję nuo smurto artimoje aplinkoje. Kiekybiniam tyrimui atlikti apklausos anketa (žr. 1 priedas) su klausimais ir atsakymų variantais parengta projekto autorės 40 respondentų. Tačiau apklausti 36 respondentai. 4 respondentai atsisakė atlikti anketinę apklausą dėl asmeninių priežasčių.

Respondentams anketos pateiktos paduodant į rankas, su prašymu, kad čia pat ją užpildytų. Tyrimo metu buvo laikomasi etikos principų: anonimiškumo, konfidencialumo, laisvanoriškumo (Lietuvos mokslininko etikos kodeksas, 2005 – 2016). Respondentai anketose nenurodė savo identifikavimo duomenų, anketas pildė patys, jiems buvo paaiškinta, kad apibendrinti duomenys bus pateikti magistro baigiamajame projekte.

Duomenų analizės metodas. Duomenys apdoroti pasitelkiant aprašomosios statistikos metodą.

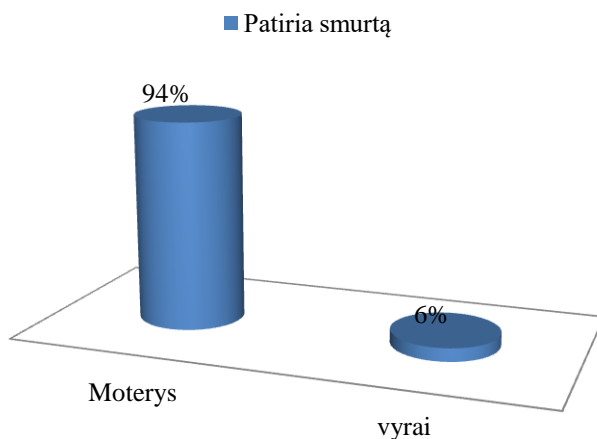
Duomenų rinkimo metodas – pagal iš anksto parengtą klausimyną.

Klausimyno pristatymas. Pirmojoje (įžanginėje) anketos dalyje nurodoma koku tikslu atliekamas anketavimas ir koku būdu ji pildoma. Pabrėžiamas anketos anonimiškumas ir konfidencialumas.

Tyrimo laikas ir vieta. Tyrimas atliktas 2016 m. balandžio – gegužės mėnesiais. Tyrimo vieta – Plungė, Plungės rajonas.

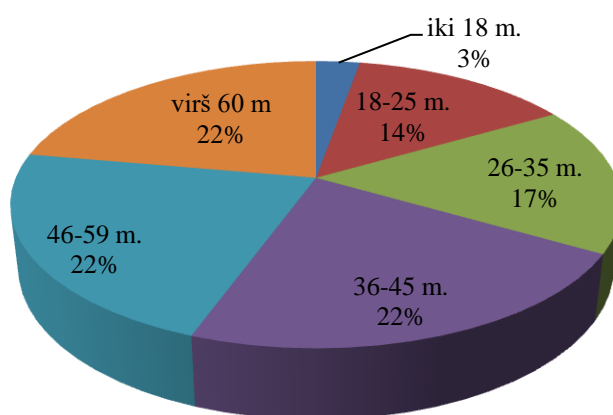
4.2. Anketinės apklausos analizė

Anketinėje apklausoje dalyvavo 36 nukentėjusieji nuo smurto artimoje aplinkoje, gyvenantys Plungės mieste bei Plungės rajone. Iš apklaustųjų buvo 2 vyrai ir 34 moterys. Toks respondentų pasiskirstymas rodo tai, kad nuo smurto artimoje aplinkoje aukomis tampa dažniau moterys, nei vyrai (žr. 18 pav.).

18 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Apklausoje dalyvavo 1 respondentas, kurio amžius siekė iki 18 metų. Nuo 18 iki 25 metų apklausoje dalyvavo 5 respondentai, 6 respondentai kurių amžius buvo nuo 26 iki 35 metų. Apklausoje po 8 respondentus pasiskirstė, kurių amžius nuo 36 iki 45 metų, nuo 46 iki 59 metų ir virš 60 metų (žr. 19 pav.).

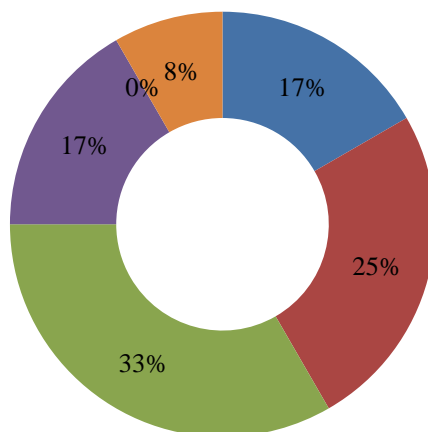

19 pav. Respondentų amžius

Taip pat buvo siekiama nustatyti apklaustųjų išsilavinimo lygį. 6 respondentai turi tik pradinį išsilavinimą, 9 asmenys pagrindinį, su viduriniu išsilavinimu apklausta 12 respondentų, 6 – turintys

profesinį ir 3 respondentai įgiję aukštąjį išsilavinimą. Galima teigti, kad nukentėjusiųjų nuo smurto artimoje aplinkoje respondentų daugiausia, turinčių tik vidurinį išsilavinimą (žr. 20 pav.).

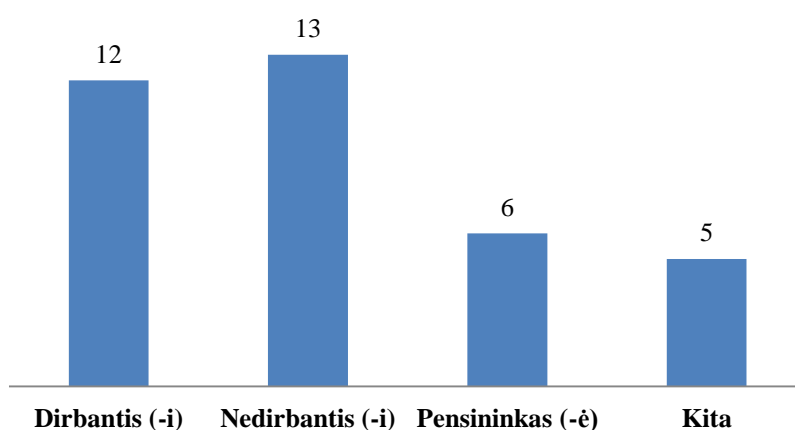
■ Pradinis ■ Pagrindinis ■ Vidurinis ■ Profesinis ■ Aukštesnysis ■ Aukštasis

20 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

Projekto autoriaus parengtos apklausos duomenimis nustatyta, kad dauguma respondentų, patyrusių smurtą artimoje aplinkoje gyvena kaime, tai yra 22 gyvenantys Plungės rajone ir 14 respondentų gyvenantys Plungės mieste.

Tarp apklaustųjų 33 % respondentų pažymėjo jog yra dirbantys, 36% – nedirbantys, 17% respondentų buvo pensinio amžiaus ir 14% respondentų anketoje pasirinko atsakymą – „kita“ (invalidas, auginanti vaiką, išėjusi į prieš ankstinę pensiją) (žr. 21 pav.).

21 pav. Respondentų užimtumas

Į klausimą kaip dažnai yra patyrę psichologinį, fizinį, seksualinį ir ekonominį smurtą, respondentų buvo prašoma pažymėti laukelius pagal svarbumą. Apie nuolat patiriantį psichologinį smurtą pažymėjo 3 respondentai. 14 respondentų pažymėjo, kad psichologinį smurtą patiria dažnai, 16

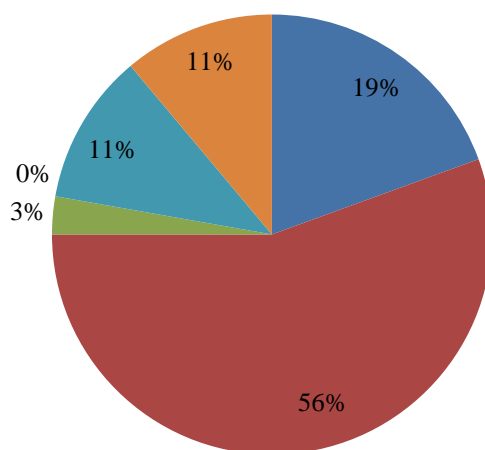
– retai, 3 – labai retai. Stumdymą, mušimą kas prilyginamą fiziniam smurtu respondentai pasiskirstė taip: 4 – patiria dažnai, 21 – retai, 7 – labai retai ir tik 4 respondentai pasirinko atsakymą „niekada“. Apie patiriamą seksualinį smurtą 2 respondentai pažymėjo patiriantys retai, 1 – labai retai ir 33 respondentai pažymėjo niekada nepatiriantys seksualinio smurto. Dėl patiriamo ekonominio smurto 3 apklaustieji pažymėjo susiduriantys šeimoje dažnai, 3 – retai, 3 – labai retai ir 27 respondentai niekada nesusidūrė su ekonominiu smurtu šeimoje (žr. 7 lentelė).

7 lentelė. Respondentų pasiskirstymas % pagal patirtas smurto rūšis

Smurto rūšis	Nuolat	Dažnai	Retai	Labai retai	Niekada
<i>Psichologinis</i>	8,3 %	38,9 %	44,4 %	8,3 %	%
<i>Fizinis</i>	%	11,1 %	58,4 %	19,4 %	11,1 %
<i>Seksualinis</i>	%	%	5,6 %	2,8 %	91,7 %
<i>Ekonominis</i>	%	8,3 %	8,3 %	8,3 %	75 %

Į klausimą, nuo ko nukentėjo smurto artimoje aplinkoje metu, kuriame buvo galima pažymėti kelis atsakymo variantus, 7 respondentai atsakė, kad smurtą patyrė nuo sutuoktinio, 20 – nuo sugyventinio, 1 – nuo tėvų, nuo vaikų (posūnių, podukrų) nukentėję 4 respondentai, nuo brolio ar sesers – 4 ir 2 respondentai nukentėję nuo anūko (-ės) (žr. 22 pav.).

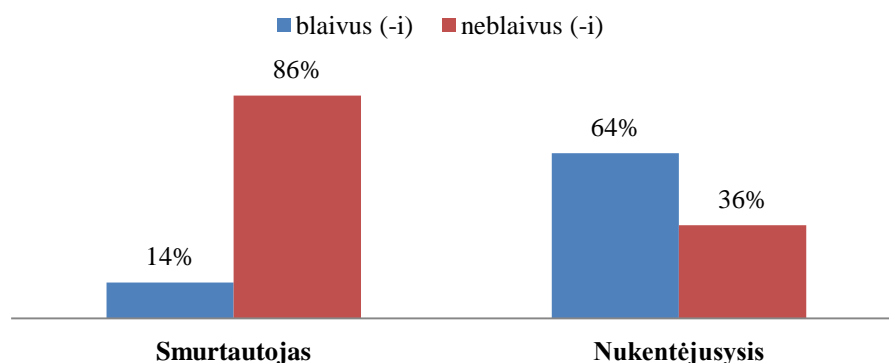
■ sutuoktinio(-ės)   ■ sugyventinio(-ės)   ■ tėvo (motinos)
 ■ patėvio (pamotės)   ■ vaikų (posūnio, podukros)   ■ brolio ar sesers

22 pav. Respondento giminystės ryšis su smurtautoju

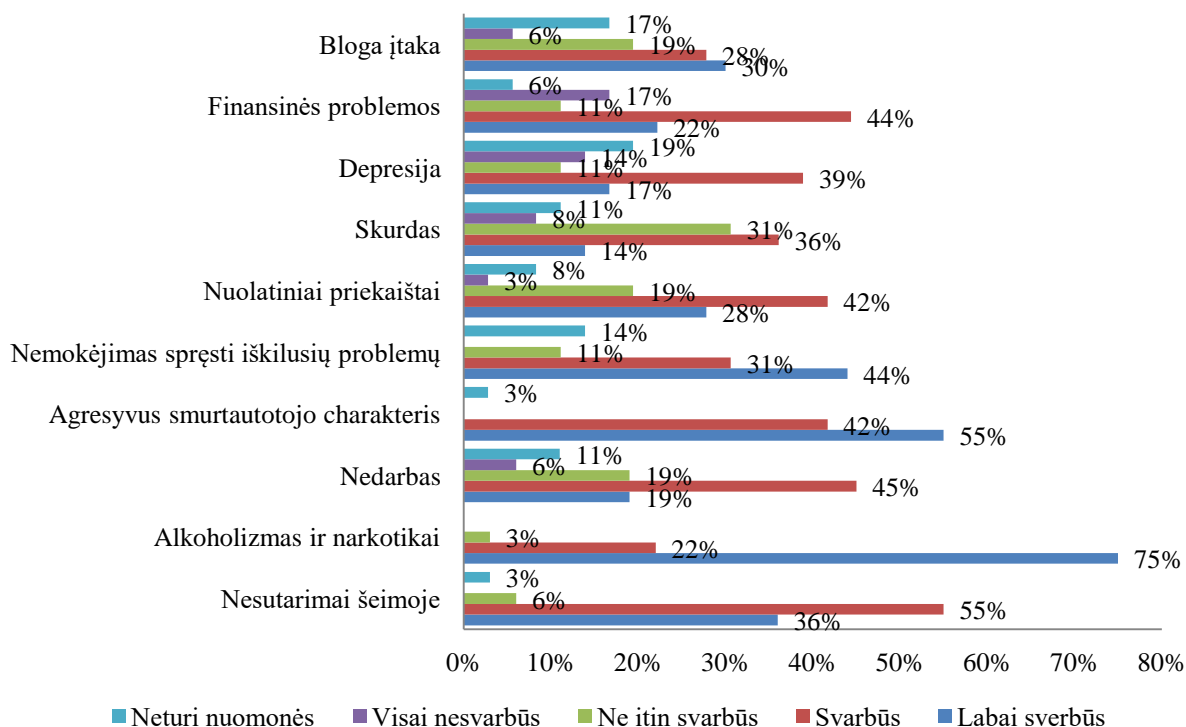
Į klausimą, koks smurto protrūkio metu buvo smurtautojas, 5 respondentai pažymėjo, kad smurtautojas buvo blaivus, 31 respondentas atsakė, kad smurtautojas buvo neblaivus. Ar smurto artimoje aplinkoje metu nukentėjęs buvo blaivus (-i), 23 respondentai pažymėjo, kad buvo blaivūs. 13 respondentų pripažino ir pažymėjo, jog smurtą patyrė būdamas (- a) neblaivus (-i) (žr. 23 pav.)

23 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal apsvaigimą įvykio metu, proc.

Į klausimą, kaip respondentai mano, kas labiausiai skatina smurtą artimoje aplinkoje buvo prašoma pažymėti veiksnius, darančius įtaką pagal svarbumą. Kad labiausiai smurtą artimoje aplinkoje skatina alkoholis ir narkotikai, taip mano didžioji dauguma respondentų. Daugiau nei pusė respondentų mano, kad šeimos nesutarimas turi įtakos agresyvus smurtautojo charakteris, nemokėjimas spręsti iškilusių šeimoje problemų, nuolatiniai priekaištai bei finansinės problemos. Kad smurtui šeimoje kilti turi įtakos depresija, skurdas, respondentai atsiliepia palankiai (žr. 8 lentelė).

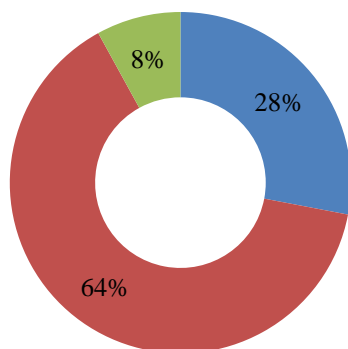

24 pav. Smurtą skatinantys veiksniai pagal svarbumą, proc.

Analizuojant anketos klausimą, į ką kreipiasi pagalbos dėl patirto smurto, respondentai turėjo galimybę pasirinkti iš 8 atsakymo variantų: į policiją, į artimuosius, į medikus, į krizių centrą, į socialinį darbuotoją, į draugus, į kaimynus ar pasirinkti atsakymą – „kita“. 33 respondentai pažymėjo, kad pagalbos kreipėsi į policiją, kas sudaro 91,7% apklaustųjų, 3 asmenys, kas sudaro likusius 8,3%, kreipėsi pagalbos į artimuosius. Vertinant respondentų pasirinkimą, galima teigti, kad pagalbos labiau

tikisi iš policijos. Į klausimą, kaip vertina suteiktą pagalbą, 10 respondentų atsakė, kad labai gerai, atsakymą – gerai, pasirinko 23 respondentai ir tik 3 respondentai pažymėjo, kad jiems suteiktą pagalbą įvertino vidutiniškai (žr. 25 pav.).

■ labai gerai ■ gerai ■ vidutiniškai

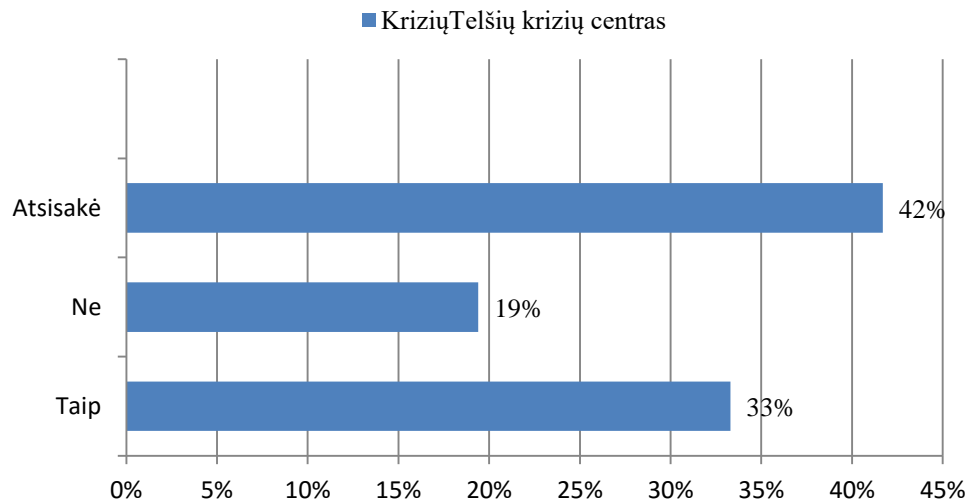
25 pav. Respondentų įvertinimas suteiktos pagalbos, proc.

Ar buvo paskirtos apsaugos užtikrinimo priemonės, 4 respondentai pažymėjo, kad buvo paskirtas įpareigojimas smurtautojui laikinai išsikelti iš gyvenamosios vietos. 9 respondentai pažymėjo, kad buvo paskirtas įpareigojimas smurtautojui nesiartinti prie smurtą patyrusio asmens, 5 – gyventi skyrium ir 18 respondentų nurodė, kad apsaugos užtikrinimo priemonių paskirta nebuvo.

Į klausimą ar apsaugos užtikrinimo priemonės buvo veiksmingos, 9 respondentai atsakė, kad taip, 4 respondentų nuomonė, kad apsaugos užtikrinimas buvo neveiksmingas, 16 respondentų negali pasakyti ar apsaugos užtikrinimo priemonės buvo veiksmingos. 7 respondentai nepasirinko jokio atsakymo.

Iš respondentų atsakymo matyti, kad po smurto artimoje aplinkoje specializuotos pagalbos centras „Telšių krizių centras“ susisiekė su 80,6% smurto aukomis ir tik 7% apklaustųjų teigė, kad su jais susiekta nebuvo.

Ar minėtas centras pasiūlė pagalbą, 12 respondentų pažymėjo, kad taip, 7 pažymėjo, kad su jais susiekta nebuvo ir 17 respondentų pažymėjo, kad siūlomos pagalbos atsisakė (žr. 26 pav.).

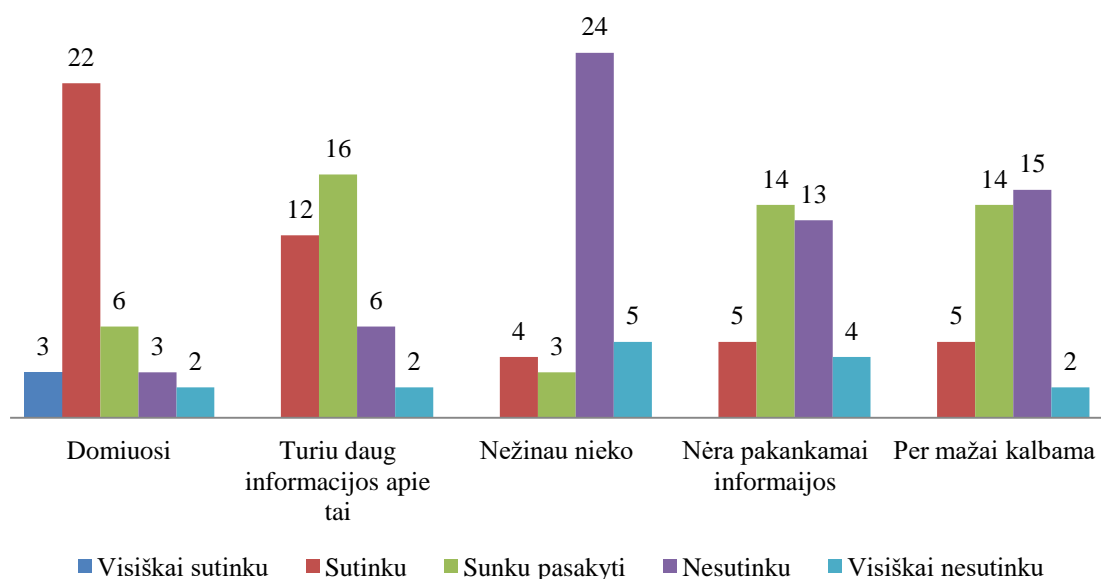

26 pav. Respondentų atsakymai į pagalbos siūlymą, proc.

Kaip pasibaigė ikiteisminis tyrimas (baudžiamoji byla) po smurto artimoje aplinkoje, 69,4% respondentų susitaikė su smurtautoju, 16,7% respondentų pažymėjo, kad smurtautojas buvo nuteistas ir 13,9% respondentų nurodė, kad ikiteisminis tyrimas buvo nutrauktas neįrodžius smurtautojo kaltės.

Iš apklausos duomenų matyti, kad su teiginiu, jog smurtas artimoje aplinkoje yra „šėimos reikalas“, o ne visuomenės problema iš 36 apklaustų respondentų 16 mano, kad tai šėimos reikalas ir tiek pat respondentų nuomonė, kad tai visuomenės problema.

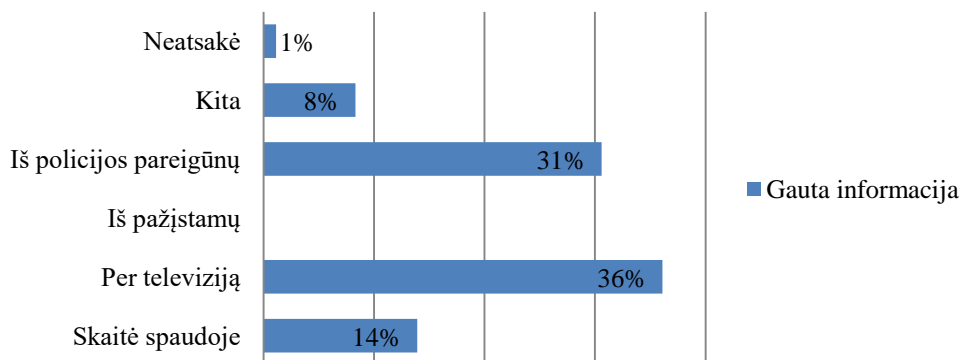
Į klausimą, ar domisi kur kreiptis patyrus smurtą artimoje aplinkoje, didžioji dauguma respondentų tuo domisi ir turi daug informacijos apie tai bei mano, kad yra pakankamai informacijos ir nesutinka su nuomone, kad apie tai, kur kreiptis patyrus smurtą, yra kalbama per mažai (žr. 27 pav.).

27 pav. Respondentų nuomonė apie informaciją turėjimą, atvejai

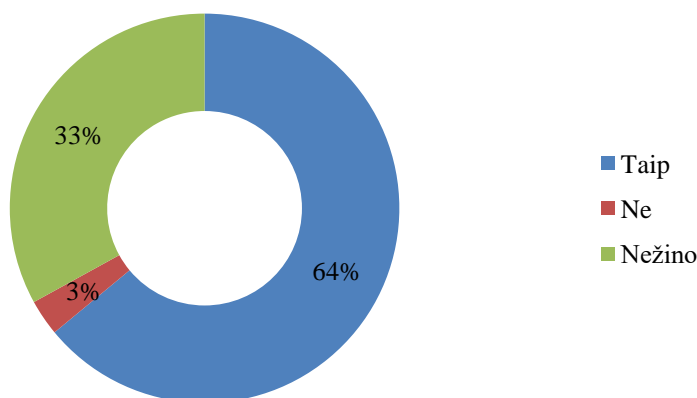
Tyrimo duomenų pagrindu galima teigti, kad 69,4% respondentai yra girdėję kas yra „Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“, 13,9% nėra apie tai girdėję ir 16,7% respondentų atsakė, kad minėtu įstatymu nesidomi.

Į klausimą, iš kur apie minėtą įstatymą sužinojo, 5 respondentų skaitė apie tai spaudoje, 13 žiūrėjo per televizorių, 11 sužino iš policijos pareigūnų, 3 respondentai pasirinko atsakymą – „kita“. 4 respondentai iš šio klausimo nieko neatsakė (žr. 28 pav.).

28 pav. Respondentų informacijos šaltiniai apie apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą

Apie 64% respondentų mano, kad „Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“ yra reikalingas, apie 33% respondentų nežino ar jis reikalingas ir tik 1 respondentas, kas sudaro 2,8% visų apklaustųjų, mano, kad šis įstatymas nėra reikalingas (žr. 29 pav.).

29 pav. Respondentų nuomonė apie įstatymo reikalingumą

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, kad smurtas artimoje aplinkoje dažniau pasireiškia Plungės rajono kaimo vietovėse gyvenančiose šeimose, nei Plungės mieste. Dažniausiai smurtas patiriamas nesusituokusioje šeimoje ir smurtautojui esant neblaiviam. Iš respondentų atsakymų, matyti, kad daugiau, nei pusė aukomis tapo būdamos neblaivios. Tai leidžia daryti prielaidą, kad

alkoholio vartojimas yra vienas iš svarbiausių priežasčių, skatinančių smurtą artimoje aplinkoje. Beveik visi respondentai kreipdamiesi į policiją, tikisi tinkamos pagalbos, tai rodo apklausos rezultatai.

Kad specializuotos pagalbos centras siekia suteikti pirminę, psichologinę, teisinę, socialinę pagalbą aukoms nukentėjusioms nuo smurto artimoje aplinkoje, tai rodo respondentų atsakymai, tačiau dauguma jų, pagalbos atsisako.

Apie apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą dauguma respondentų matę ir girdėję per televiziją bei apie tai sužinoję iš policijos pareigūnų mano, kad šis įstatymas yra naudingas ir reikalingas.

IŠVADOS

1. Visuomenė smurtą artimoje aplinkoje dažniausiai supranta kaip fizinį smurtą, tai yra žmogaus mušimą, stumdymą, spardymą ar kitokį kūno sužalojimą. Tačiau nelabai ji suvokia, kad yra dar psichologinis, kurį žmonės daugiausia patiria bei ekonominis ir seksualinis smurtas. Šių dienų Lietuvos vienas iš prioritetų yra smurtas artimoje aplinkoje, kurio pažabojimui reikalingos intensyvios prevencijos priemonės jų vykdymas ir glaudus tarpinstitucinis bendradarbiavimas.

2. Teisinė bazė Europos Sąjungoje ir Lietuvoje yra gana skirtinga. Lietuvoje teisės aktai dėl smurto artimoje aplinkoje veikia dar tik nepilnai penkeri metai. Todėl dar nėra visiškai susiformavusi teisinė bei teisminė praktika, kad apginti smurtą artimoje aplinkoje patyrusį asmenį. Kai kuriose ES šalyse įstatymai dėl smurto artimoje aplinkoje veikia jau keliasdešimt metų. Todėl ten yra susiformavusi praktika, kuri smarkiai gina asmenį nukentėjusį artimoje aplinkoje. ES aktyviau dirba specializuoti pagalbos centrai su smurtą patyrusiais asmenimis bei su jais bendrauja betarpiškai ne vienerius metus. Nors Lietuvoje nuolat tobulinami ar papildomai priimami įstatymai ir kiti poįstatyminiai aktai, tačiau dar nėra viskas tobula, nėra susiformavusi geroji praktika, kuri asmenį labiau gintų nukentėjus nuo smurto. Turėtų geriau veikti apsaugos priemonės patyrusiems smurtą asmenims.

3. Iki apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo priėmimo Lietuvoje nesijautė, kad tai yra labai didžiulė išisaknijusi problema. Kad smurtas buvo tik šeimos problema, o ne visuomenės. Smurtas šeimoje buvo kiekvieno asmeninis reikalas ir tai nebuvo laikoma, kaip nusikalstama veika. Kiekviena šeima pati sprendavo problemas, nesiskųsdavo patirdami smurtą. Ikiteisminiai tyrimai buvo pradėdami tik įvykus sunkiems nusikaltimams, kai sunkus kūno sužalojimas arba žmogžudystė. Įsigaliojus Apsaugos nuo smurto įstatymui asmenų nukentėjusių artimoje aplinkoje išaugo net iki 10-15 kartų, o iškvietimų padidėjo keliasdešimt kartų.

4. Atlikta Plungės rajono kaimo teritorijose ir Plungės mieste gyvenančių nukentėjusiųjų nuo smurto artimoje aplinkoje apklausa, kuri atskleidė, kad pagrindinė priežastis smurtui kilti šeimoje yra alkoholio vartojimas. Vis labiau dėl jo kenčia kaime gyvenantys asmenys, kurie kreipiasi pagalbos į policiją. Tačiau po įvykusio smurto teisinio proceso, jos atsisako specializuotos pagalbos centro siūlomų socialinių, teisnių, psichologinių ir kitų paslaugų. Ne visi smurtą patyrę asmenys supranta Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo naudingumą, specializuotos pagalbos centro siūlomų nemokamų paslaugų.

REKOMENDACIJOS

Igyvendinus apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo nuostatas nustatyta, kad yra patvirtinta Valstybinė smurto prieš moteris mažinimo strategija bei priimtas apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. Tačiau, apžvelgus Plungės rajono savivaldybės atvejį, matyti, kad minėtam įstatymui nėra numatyti strateginiai veiklos planai, priešingai nei kituose didžiųjų miestų savivaldybėse.

Atlikus mokslinės literatūros analizę bei atlikus tyrimą Plungės rajono savivaldybėje pateikiamos rekomendacijos problemos sprendimui:

1. Lietuvos Respublikos Seimui tobulinti teisės aktus. Priimti vieningą supratimą apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme ir LR BPK 38 str. – kas yra artima aplinka.

2. Griežtinti bausmes smurtaujantiems asmenims.

3. Griežtinti alkoholio prekybą. Remiantis užsienio patirtimi, padaryti specializuotas alkoholio prekybos vietas, panaikinant alkoholio produktus iš maisto prekių parduotuvių.

4. Skirti didesnę finansavimą specializuotos pagalbos centrams, psichologinėms tarnyboms ir kitoms organizacijoms, kurios teiktų efektyvesnę pagalbą smurtą patyrusiems asmenims.

5. Švietimo ir mokslų ministerijai rekomenduojama rengti švietimo programas siekiančias keisti kultūrinį suvokimą, nuo mažens ugdyti priešiškus smurtui artimoje aplinkoje.

6. Stiprinti tarp institucijų bendradarbiavimą, siekiant mažinti smurtą artimoje aplinkoje ir tinkamą aukos apsaugos užtikrinimą.

7. Skatinti nevyriausybinę organizacijų kūrimąsi, kurios organizuotų nemokamų teisinių konsultacijų teikimą ne tik didesniuose miestuose, bet ir mažesniuose miesteliuose ar netgi rajonuose.

8. Specializuotiems pagalbos centrams rekomenduojama remtis užsienio praktikos pavyzdžiais, kai dėmesys skiriamas, ne tik smurtą patyrusiai aukai, bet ir smurtaujančiam asmeniui. Turėtų būti taikomos priverstinės smurtinio elgesio keitimo terapijos, psichologinės konsultacijos, tinkamas informavimas apie galimas smurtinio elgesio pasekmes.

9. Siekiant efektyvesnės pagalbos Specializuotos pagalbos centro tikslingas pirminės pagalbos suteikimas ne telefonu, o kontaktuojant „akis į akį“ su smurtą patyrusiu asmeniu. Specializuotos pagalbos centras turėtų būti įkurtas kiekviename rajone.

10. Šviesti visuomenę, teikti informaciją kur kreiptis patyrus psichologinį, fizinį ar kitą smurto rūšį. Apie tai skelbti plačiai visuomenei ir žiniasklaidai.

11. Savivaldybėms rekomenduojama nuolat organizuoti kompleksinius mokymus įtraukiant kuo daugiau skirtingų sričių specialistus bei įtraukti į savo strateginius veiklos planus, kaip sumažinti smurtą artimoje aplinkoje.

12. Bendromis pastangomis reikia didinti problemos žinomumą, įsitraukti į prevenciją ir sprendimą bei skatinti kiekvieno asmeninę atsakomybę kovoti su smurtu artimoje aplinkoje.

LITERATŪRA

1. Aduvavičiūtė, M. (2014). *Nusikalstamų aukų teisių direktyva: naujas požiūris į artimųjų smurto aukas*. Vilnius. Žmogaus teisių stebėjimo institutas.
2. Bartkienė, L. (2009). Organizacijos veiklos efektyvumo didinimas taikant balso analizę: sisteminis požiūris. Vilnius. VGTU, T 1, Nr. 5, p. 94-97.
3. Bartol, C. R., Bartol, A. M. (2005). *Criminal Behavior: A Psychosocial Approach*. Uper Saddle River: Pearson Prentice Hall.
4. Bilius, M. (2005). *Tarptautinis ;policijos bendradarbiavimas nacionalinio saugumo kontekste*. Jurisprudencija, nr. 76-68, p. 90-101.
5. Dirsienė, N. (2014). *Tarpinstitucinio bendradarbiavimo geroji patirtis teikiant pagalbą smurto aukoms*. Vilniaus.
6. Gilligan, J. (200). *Smurto prevencija*. Vilnius. Eugrimas.
7. Gustainienė M. (2005). *Smurto prieš moteris priežastys ir prevencija*. Sociologija. Mintis ir veiksmas Nr. 1.
8. Dirsienė N., Ušackienė K., Mainelytė I., Kriugždaitė R. (2007). *Metodinės rekomendacijos, skirtos prieglobstį smurto šeimoje aukoms teikiančių organizacijų darbuotojams ir savanoriams*. Kaunas.
9. Dirsienė N., Reikertienė V. (2008). *Smurto elgesio keitimo metodika*. Vilnius.
10. Douglas, H.; Walsh, T. (2010). *Mothers, domestic violence, and child protection*. *Violence Against Women*, Vol. 16, Iss. 5, p. 489-508.
11. Kalesnykas, R. (2002). *Policijos funkcijų įgyvendinimo efektyvumas: viešųjų ir privačių interesų derinimo problema*. Jurisprudencija, T 24 (16), (p. 49-56).
12. Kedavičienė, A., Laskevičiūtė, J., Burnytė, M., Mickevič, A. (2014). *Geroji 2013 m. Europos nusikaltimų prevencijos apdovanojimų konkurso praktika*. Vilnius. Eugrimas.
13. Kuodytė, D. (2011). *Istatymas leis įpareigoti smurtautoją laikinai išsikelti iš gyvenamosios vietos*. Respublika.
14. *Kovos su buitiniu smurtu būdai: įvairių šalių patirties apibendrinimas* (1998). Jungtinės Tautos Niujorkas. Moterų informacijos centras.
15. Lietuvos mokslininko etikos kodeksas (2015 – 2016) [žiūrėta 2016 03 07]. Lietuvos mokslininkų sąjunga. Prieiga per internetą <http://lms.lt/archyvas/?=lt/node/2942>.
16. Liobikienė, T. N. (2006). *Krizių intervencija*. Kaunas.
17. Mano teisės. Ambrazevičiūtė, K., Kavoliūnaitė – Ragauskienė, E., Mizaras, V. (2012). *Šeimos kaip teisės kategorijos turinys Lietuvos respublikos įstatymuose*. Teisės problemos, Nr. 4(78), p. 74-107.
18. Michailovič, I.(2012). *Kai kurie smurto šeimoje problematikos aspektai*. T 82, (p. 26-40).

19. Michailovič, I. (2014). *Moterų nusikalstamo elgesio problematika*. T 93.
20. Petrauskaitė, D. (2010). *Smurtas šeimoje*. Vilnius. Danielius.
21. Pladas, J. (2012). *Smurtas šeimoje: Programų smurtaujantiems vyrams galimybės ir apribojimai*. Socialinio darbo studijų programa.
22. Tamutienė, I. (2013). *Alkoholio pardavimų kontrolės priemonių vertinimas Lietuvoje*. Socialinių tyrimų žurnalas.
23. Uscila, R. (2005). *Viktimologijos pagrindai*. Mokslo aidai.
24. Vaigė, L. (2013). *The Concept of Domestic Violence in Lithuania and the Aspect of Gender From the Perspective of International Law*. (p. 255 – 274). Socialinių mokslų studijos, Nr. 5(1),
25. Žukauskienė R. (2006). *Kriminalinio elgesio psichologija*. Mykolo Riomerio universitetas.
26. Žukauskienė R. (2007). *Raidos psichologija*. Vilnius. Margi raštai.
27. Walker, L. (2013). *Analizės: smurtas artimoje aplinkoje, mušamos moters sindromas, psichinės prievartos problematika*. (p. 7).

ŠALTINIAI

1. Acosta, M. L. (2010). *Ką pasakyti. Feministinis frontas*. [žiūrėta 2016-03-07]. Prieiga per internetą <https://feministinisfrontas.wordpress.com>.
2. Baigiamosios pastabos dėl Europos Sąjungos pirminės ataskaitos, CRPD/C/EU/CO/1(2015) [žiūrėta 2016-03-04]. Prieiga per internetą <http://tbinternet.ohchr.org/>.
3. Bajorinas, A. (2016). *Statistika ir tendencijos*. Vilnius: Policijos departamentas.
4. Baranauskas, M. (2016). *Lietuvos ir Norvegijos policijos bendradarbiavimas ir gebėjimų stiprinimas kovojant su smurtu artimoje aplinkoje ir smurtu lyties pagrindu*. Vilnius: Policijos departamentas.
5. Butkevičiūtė, R. (2014). *Smurtas šeimoje - ne privatus reikalas*. Vilnius: Policijos departamentas.
6. Dirsienė, N. (2016). *Kompleksinės paslaugos smurto problemą turinčiai šeimai*. Vilnius: Policijos departamentas.
7. Europinių mokymų „Smurtas artimoje aplinkoje: rizikos įvertinimas ir valdymas“ pagal EK Baudžiamosios teisenos specialios programos projektą „E-MARIA: Europos rizikos įvertinimo vadovas“ mokomoji medžiaga, 2013.
8. Kulbauskas, S. (2014). *Tarpžinybinės darbo grupės apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje klausimams koordinuoti ir spręsti*. Lietuvos Respublikos Apsaugos ir darbo ministerija.
9. Parengtas pagal Metodinės rekomendacijos skirtos Krizių centrų, atsakančių į nemokamos pagalbos linijos skambučius, darbuotojų ir savanorių komandoms. 2007, p. 5.
10. Piesliakas, A. (2014). *2013 metais Vilniaus miesto apylinkės teisme išnagrinėtų bylų dėl smurto artimoje aplinkoje tyrimas*.
11. Sabatauskas, J. (2016). *Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje aktualijos ir ateities lūkesčiai*. [žiūrėta 2016-02-28]. Prieiga per internetą <http://www.tv3.lt/naujiena/859287/smurto-seimoje-akibrokstai-lietuvoje-nukencia-kas-antra-o-pagalbos-praso-tik-treccalis/1#33325-816994>.
12. Šeduikienė, J. (2016). *Pagalba smurto artimoje aplinkoje aukai: problemos, pasiekimai, iššūkiai*. Vilnius: Policijos departamentas.
13. Tamutienė, I. (2012). Prievarta prieš vyresnio amžiaus moteris Lietuvoje: prievartos atskleidimo perspektyva. *Visuomenės sveikata*, 3(58), 77-79.
14. Vasiliauskienė, L., Zablockytė, M., Kriugždaitė, R. (2007). *Metodinės rekomendacijos skirtos krizių centrų, atsakančių į nemokamos pagalbos linijos skambučius, darbuotojų ir savanorių komandoms*. (p. 7).
15. Lietuvos Respublikos konstitucija. *Žin.*, 1992, Nr. 33-1014.
16. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Žin.*, 2000, Nr. 89-2741.

17. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. *Žin.*, 2000, Nr. VIII-1968.
18. Lietuvos Respublikos baudžiamojo procesi kodeksas. *Žin.*, 2002, Nr. 37-1341, Nr. 46.
19. Lietuvos Respublikos baudžiamojo procesi kodeksas. *Žin.*, 2007, Nr. X-1236.
20. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. *Žin.*, 1985, Nr. 1-1.
21. Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas. *Žin.*, 2008, Nr. 137-5387.
22. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. *Žin.*, 2011, Nr. 72-3475.
23. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje 4 straipsnio pakeitimo įstatymas, 2013 m. liepos 2 d., Nr. XII-474. *Žin.*, 2013, Nr. 79-3995.
24. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo Nr. XI-1425 5, 7, 8 ir 9 straipsnių pakeitimo įstatymas. *Žin.*, 2014, Nr. XII-815.
25. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas „Dėl valstybinės artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2014–2020 metų programos patvirtinimo“. *Žin.*, 2014, Nr. 485.
26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1066 „Dėl Lietuvos respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo įgyvendinimo“. *Žin.*, 2011, Nr. 115-5400.
27. Lietuvos respublikos Seimo nutarimas „Dėl apsaugos nuo smurto šeimoje koncepcijos patvirtinimo“ [žiūrėta 2016 05 22].Prieiga per internetą <http://www.lso.lt/straipsniai/apsaugos-nuo-smurto-seimoje-koncepcijos-patvirtinimas>.
28. Lietuvos respublikos vyriausybės nutarimas 2014 m. gegužės 28 d. Nr. 485 „Dėl valstybinės smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir pagalbos teikimo nukentėjusiems asmenims 2014-2020 metų programos patvirtinimo“. *TAR*, 2014, Nr. 5986.
29. Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas Nr. 5-V-850.
30. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2011 m. lapkričio 30 d. įsakymas Nr. 5-V- 1061 „Dėl Policijos pareigūnų kontrolės, kaip vykdomas teismo sprendimu skirtas į pareigojimas smurtautojui laikinai išsikelti iš gyvenamosios vietos, tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Žin.* 2011, Nr. 150-7091.
31. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2011 m. gruodžio 14 d. įsakymas Nr. 5-V-1115 „Dėl Smurtautojo iškeldinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Žin.*, 2011, Nr. 154-7330.
32. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2012 m. sausio 31 d. įsakymas Nr. 5-V-84 „Dėl Policijos pareigūnų reagavimo į pranešimus apie smurtą artimoje aplinkoje tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Žin.*, 2010, Nr. 16-740.

33. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2013 m. kovo 7 d. įsakymas Nr. 5-V-196 „Dėl Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo įgyvendinimo“ .
34. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2012 m. gegužės 7 d. įsakymas Nr. A1-227 „Dėl specializuotos pagalbos centrų veiklos aprašo patvirtinimo“. *TAR*, 2014, Nr. 16246.
35. Valstybinės smurto prieš moteris mažinimo strategijos įgyvendinimo 2010 – 2012 metų planas. *Žin.*, 2009, Nr. 101-4216.
36. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija įsakymas 2012 m. gruodžio 3 d. Nr. A1-547 “Dėl vaiko gerovės 2013 - 2018 metų programos patvirtinimo”. *Žin.* 2012, Nr. 140-7208.
37. Policijos departamentas. (2016). *Visuomenės nepakantumas smurtui auga* [žiūrėta 2016-04-29]. Prieiga per internetą <http://www.policija.lt/index.php?id=37004/>.
38. Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos statistikos ataskaita [žiūrėta 2016-03-05]. Prieiga per internetą www.bukstipri.lt/uploads/Policijos%20statistika%202011.pdf .
39. PD prie VRM 2012-2013 m. duomenys [žiūrėta 2016-03-05]. Prieiga per internetą <https://www.bukstipri.lt/uploads/Bajorinas%5B1%5D.pdf> .
40. Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos ataskaita už 2012-2013 m. [žiūrėta 2016-03-05]. Prieiga per internetą <http://www.bukstipri.lt/uploads/Bajorinas%5B1%5D.pdf>.
41. Policijos departamentas. (2016). *Visuomenės nepakantumas smurtui auga* [žiūrėta 2016-04-29]. Prieiga per internetą <http://www.policija.lt/index.php?id=37004/>.
42. Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos statistikos ataskaita [žiūrėta 2016-03-05]. Prieiga per internetą www.bukstipri.lt/uploads/Policijos%20statistika%202011.pdf .
43. PD prie VRM 2012-2013 m. duomenys [žiūrėta 2016-03-05]. Prieiga per internetą <https://www.bukstipri.lt/uploads/Bajorinas%5B1%5D.pdf> .
44. Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos ataskaita už 2012-2013 m. [žiūrėta 2016-03-05]. Prieiga per internetą <http://www.bukstipri.lt/uploads/Bajorinas%5B1%5D.pdf>.
45. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/29/ES dėl nusikaltimų aukų teisių. OL 2012 L 315, p. 57)
46. Socialinės apsaugos ir darbo ministro, Sveikatos apsaugos ministro ir Vidaus reikalų ministro įsakymas “Dėl Specializuotos pagalbos centrų programos patvirtinimo“, 2011 m. gruodžio 19 d., Nr. A1-534/V-1072/1V-931.
47. Užsienio valstybių teisėkūros apžvalga. (2006). *Apsaugos nuo smurto koncepsijos patvirtinimas*. Lietuvos Respublikos Seimas.
48. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2012 m. lapkričio 23 d. nuosprendis byloje Nr. 1-1324-144/2012.

49. Klaipėdos apygardos teismo 2014 m. sausio 16 d. nutartis byloje Nr. 1A-57-557/2014.
50. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2011 m. sausio 3 d. nutartis byloje Nr. 2K-71/2012, LAT 2013 m. birželio 4 d. nutartis byloje Nr. 2K-299/2013.
51. Marijampolės rajono apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 12 d. nuosprendis byloje Nr. 1-434-532/2013.
52. Marijampolės apylinkės teismo 2013 m. vasario 26 d. nuosprendis byloje Nr. 1-123537/2013.
53. Smurto šeimoje intervencijos projektas, *Duluth modelis* (anglų kalba) [žiūrėta 2016-02-28]. Prieiga per internetą <http://www.theduluthmodel.org>.
54. Žmogaus teisių apžvalga: 2013 – 2014 [žiūrėta 2016-03-27]. Prieiga per internetą <http://pasidomek.lt/lt/i-smurtas-artimoje-aplinkoje-ir-smurtas-pries-moteris>.
55. UAB "BGI Consulting"(2008). *Smurto prieš moteris šeimoje analizė ir smurto šeimojė aukų būklės įvertinimas*. [žiūrėta 2016-03-16]. Prieiga per internetą <http://www.bukstipri.lt>
56. European Fundamental Rights Agency (2014), Violence against women: a EU wide survey. Main results report [žiūrėta 2016-03-06]. Prieiga per internetą http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf.
57. Žmogaus teisių stebėjimo institutas, "Nusikaltimų aukų teisių direktyva: naujas požiūris į artimųjų smurto aukas" [žiūrėta 2016-03-06]. Prieiga per internetą <http://www.hrmi.lt>.
58. Žmogaus teisių stebėjimo institutas, "Nusikaltimų aukų teisių direktyva: naujas požiūris į artimųjų smurto aukas", 2014 m. [žiūrėta 2016-03-06]. Prieiga per internetą <https://www.hrmi.lt>.

**APSAUGOS NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ĮSTATYMO
ĮGYVENDINIMO PLUNGĖS RAJONE TYRIMO METODOLOGIJA IR METODIKA**

Kauno technologijos universiteto Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakulteto Viešosios politikos magistrantė Lijana Palubinskienė atlieka tyrimą, kurio tikslas nustatyti Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo įgyvendinimo prielaidas Plungės rajone.

Anketa yra anoniminė. Jūsų atsakymai bus panaudoti tik tyrimo tikslais.

Maloniai prašome atsakyti į šios anketos klausimus. Jums reikia pažymėti tinkamus klausimų variantus ar įrašyti tokį atsakymą, kuris tiksliausiai atspindi Jūsų nuomonę. Ačiū!

1. Pažymėkite tinkamą atsakymo variantą atitinkantį Jūsų amžių.

Iki 18 m.	nuo 18 iki 25 m.	nuo 26 iki 35 m	nuo 36 iki 45 m	nuo 46 iki 59 m	virš 60 m.
☐	☐	☐	☐	☐	☐

2. Jūsų lytis:

- Moteris.*
- Vyras.*

3. Pasirinkite tinkamą atsakymo variantą, kuris atitinka Jūsų išsilavinimą.

Pagrindinis	vidurinis	profesinis	aukštesnysis	aukštasis	pradinis	jokio
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

4. Gyvenamoji vieta:

- kaime.*
- mieste.*

5. Jūsų užimtumas:

- dirbantis (-i);*
- nedirbantis (-i);*
- pensininkas (-ė);*
- kita _____*

6. Kaip dažnai esate patyrusi (-ęs) išvardintas smurto rūšis:

Smurto rūšis	Nuolat	Dažnai	Retai	Labai retai	Niekada
Psichologinis (įžeidinėjimas žodžiais, pastabomis, grasinimais, draudimais, gąsdinimas siekiamas asmenį įskaudinti, įbauginti).	☐	☐	☐	☐	☐
Fizinis (stumdymas, mušimas, sužeidimas).	☐	☐	☐	☐	☐
Seksualinis (aukos privertimas stebėti lytinį aktą; prievarta liesti kito lytinius organus; pasinaudojant aukos baime, fiziniu bejėgiškumu, psichikos sutrikimais, liesti aukos lytinius organus, auką glamonėti).	☐	☐	☐	☐	☐
Ekonominis (neleidimas moteriai dirbti, visų pinigų atėmimas iš jos, vertimas iš smurtautojo prašyti pinigų savo ir šeimos reikmėms, kontroliuoja šeimos biudžetą, vienvaldiškai priima sprendimus).	☐	☐	☐	☐	☐

7. Nukentėjote nuo smurto artimoje aplinkoje (galimi keli atsakymai):

- *sutuoktinio (-ės);*
- *sugyventinio (-ės);*
- *tėvo (mamos);*
- *patėvio (pamotės);*
- *vaikų (posūnių, podukrų);*
- *brolio ar sesers;*
- *anūko (-ės).*

8. Koks buvo smurto protrūkio metu smurtavęs asmuo?

- *blaivus (-i);*
- *neblaivus (-i);*
- *kita _____*

9. Smurto metu Jūs buvote?

- *blaivus;*
- *neblaivus;*
- *kita*_____

10. Kaip manote, kas labiausiai skatina smurtą artimoje aplinkoje? Pažymėkite veiksnius, darančius įtaką pagal svarbumą.

	Labai svarbūs	Svarbūs	Ne itin svarbūs	Visai nesvarbūs	Neturiu nuomonės
Nesutarimai šeimoje	○	○	○	○	○
Alkoholizmas ir narkotikai	○	○	○	○	○
Nedarbas	○	○	○	○	○
Agresyvus smurtautojo charakteris	○	○	○	○	○
Nemokėjimas spręsti iškilusių problemų	○	○	○	○	○
Nuolatiniai priekaištai	○	○	○	○	○
Skurdas	○	○	○	○	○
Depresija	○	○	○	○	○
Finansinės problemos	○	○	○	○	○
Bloga draugų ar artimųjų įtaka	○	○	○	○	○

11. Į ką kreipiatės pagalbos dėl patirto smurto (dalimi keli atsakymai)?

- *į policiją;*
- *į artimuosius;*
- *į medikus;*
- *į krizių centrą;*
- *į socialinį darbuotoją;*
- *į draugus;*
- *į kaimynus;*
- *kita*_____.

12. Jei kreipėtės pagalbos, kaip vertintumėte Jums suteiktą pagalbą?

- *labai gerai;*
- *gerai;*
- *vidutiniškai;*
- *blogai;*
- *labai blogai;*
- *kita*_____.

13. Ar Jums buvo paskirtos apsaugos užtikrinimo priemonės?

- ipareigoti smurtautojui laikinai išsikelti iš gyvenamosios vietos;*
- ipareigojimas smurtautojui nesiartinti prie Jūsų;*
- gyventi skyrium;*
- nebuvo paskirta.*

14. Jei taip, tai ar apsaugos užtikrinimo priemonės buvo veiksmingos?

- taip;*
- ne;*
- negaliu pasakyti.*

15. Ar po smurto artimoje aplinkoje su Jumis susiekė specializuotos pagalbos centras (Telšių krizių centras)?

- taip;*
- ne.*

16. Ar minėtas centras pasiūlė pagalbą?

- taip;*
- ne;*
- pagalbos atsisakiau.*

17. Kaip pasibaigė ikiteisminis tyrimas (baudžiamoji byla) po smurto artimoje aplinkoje?

- susitaikėme;*
- nuteisė;*
- nutraukė neįrodžius.*

18. Ar sutinkate su teiginiais pateiktoje lentelėje, kad smurtas artimoje aplinkoje yra tik „šeimos reikalas“, o ne visuomenės problema? Prie kiekvieno teiginio pažymėkite Jums tinkantį atsakymą.

	Visiškai sutinku	Sutinku	Sunku pasakyti	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Šeimos reikalas	☐	☐	☐	☐	☐
Visuomenės problema	☐	☐	☐	☐	☐

19. Ar žinote kur kreiptis patyrus smurtą artimoje aplinkoje? Prie kiekvieno teiginio pažymėkite Jums tinkantį atsakymą.

	Visiškai sutinku	Sutinku	Sunku pasakyti	Nesutinku	Visiškai nesutinku
Domiuosi	☐	☐	☐	☐	☐
Turiu daug informacijos apie tai	☐	☐	☐	☐	☐
Nežinau nieko	☐	☐	☐	☐	☐
Nėra pakankamai informacijos	☐	☐	☐	☐	☐
Per mažai apie tai kalbama	☐	☐	☐	☐	☐

20. Ar esate girdėjęs apie Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą?

- taip;*
- ne;*
- nesidomiu.*

21. Jei esate girdėję apie Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą, iš kur apie tai sužinojote?

- skaičiau spaudoje;*
- per televiziją;*
- iš pažįstamų;*
- iš policijos pareigūnų;*
- kita _____*

22. Ar reikalingas Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas?

- taip;*
- ne;*
- nežinau.*

Ačiū už Jūsų nuoširdumą !